

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
VIII kadencja
Prezes Rady Ministrów
RM-10-118-17

Druk nr 1866

Warszawa, 27 września 2017 r.

Pan
Marek Kuchciński
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku

Na podstawie art. 118 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. przedstawiam Sejmowi Rzeczypospolitej Polskiej projekt ustawy

- **o ratyfikacji Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, sporządzonej w Brukseli dnia 12 grudnia 2016 r.**

W załączeniu przedstawiam także opinię dotyczącą zgodności proponowanych regulacji z prawem Unii Europejskiej.

Jednocześnie uprzejmie informuję, że do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych został upoważniony Minister Spraw Zagranicznych.

Z poważaniem

(-) Beata Szydło

Projekt

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej
PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

podaje do powszechnej wiadomości:

W dniu 12 grudnia 2016 r. w Brukseli została sporządzona Umowa o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, w następującym brzmieniu:

Po zaznajomieniu się z powyższą Umową, w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:

- została ona uznana za słuszną zarówno w całości, jak i każde z postanowień w niej zawartych,
- jest przyjęta, ratyfikowana i potwierdzona,
- będzie niezmiennie zachowywana.

Na dowód czego został wydany akt niniejszy, opatrzony pieczęcią Rzeczypospolitej Polskiej.

Dano w Warszawie, dnia

PREZYDENT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

ANDRZEJ DUDA

PREZES RADY MINISTRÓW

BEATA SZYDŁO

U S T A W A

z dnia

o ratyfikacji Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, sporządzonej w Brukseli dnia 12 grudnia 2016 r.

Art. 1. Wyraża się zgodę na dokonanie przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej ratyfikacji Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, sporządzonej w Brukseli dnia 12 grudnia 2016 r.

Art. 2. Ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

1. Potrzeba i cel zawarcia Umowy

Stosunki między Unią Europejską (UE) a Kubą do momentu podpisania Umowy (tj. do dnia 12 grudnia 2016 r.) były regulowane wspólnym stanowiskiem (WS) UE 96/697/WPZiB z 2 grudnia 1996 r., które uzależniało rozwój kontaktów politycznych od kwestii przestrzegania na Kubie praw człowieka i swobód obywatelskich. Polityka dwutorowości UE (utrzymywanie kontaktów zarówno z władzami, jak i społeczeństwem obywatelskim) rodziła od początku sprzeciw władz kubańskich, które przeciwstawiały się kontaktom państw członkowskich UE z dysydentami. W maju 2012 r. Europejska Służba Działań Zewnętrznych (ESDZ) przedstawiła tzw. „*non-paper on the future of EU-Cuba relations*”, który analizował m.in. prawne aspekty przyszłej Umowy o współpracy UE z Kubą. Przełomem, zwłaszcza z punktu widzenia Hawany, była decyzja Rady do Spraw Zagranicznych z listopada 2013 r., która powierzyła ESDZ zadanie rozpoczęcia prac nad dyrektywami operacyjnymi Umowy o Dialogu Politycznym i Współpracy (potwierdzając jednocześnie obowiązywanie WS).

W dniu 10 lutego 2014 r. Rada do Spraw Zagranicznych przyjęła decyzję upoważniającą Komisję i Wysokiego Przedstawiciela Unii do Spraw Zagranicznych i Polityki Bezpieczeństwa do rozpoczęcia rokowań w sprawie zawarcia Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, („Umowa”). Rokowania rozpoczęły się w dniu 29 kwietnia 2014 r. i zostały zakończone po siedmiu rundach w marcu 2016 r. Umowa została parafowana dnia 11 marca 2016 r. w Hawanie w obecności wysokiego przedstawiciela oraz komisarza do spraw współpracy międzynarodowej i rozwoju. Umowa została podpisana przez Unię Europejską, państwa członkowskie UE oraz Kubę w Brukseli dnia 12 grudnia 2016 r. Zgodnie z decyzją Rady UE Umowa zastępuje wspólne stanowisko 96/697/WPZiB w sprawie Kuby. Do tej pory Estonia, Węgry i Bułgaria złożyły notyfikacje do Sekretariatu Generalnego Rady.

Celem Umowy jest utrwalenie i zacieśnienie powiązań między stronami w obszarach objętych dialogiem politycznym, współpracą i handlem, zgodnie z zasadami obustronnego szacunku, wzajemności, wspólnoty interesów i poszanowania dla suwerenności Stron. Stosunki będą nakierowane na wsparcie modernizacji kubańskiej

gospodarki i społeczeństwa, współpracę dwustronną i na forach międzynarodowych w celu wzmocnienia praw człowieka i demokracji, przeciwdziałanie dyskryminacji i osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju. Umowa zawiera istotne dla UE elementy standardowe, klauzulę praw człowieka i klauzulę o nierozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, których naruszenie może prowadzić do zawieszenia Umowy.

Umowa ma charakter przełomu politycznego i odzwierciedla znaczącą poprawę stosunków między Kubą a państwami członkowskimi UE. Stanowi ramy dla zacieśnienia współpracy politycznej i platformę dla rozwoju relacji na forach międzynarodowych między Hawaną a Brukselą.

2. Treść Umowy

Umowa jest skonstruowana w oparciu o trzy filary:

- dialog polityczny (część II): zawarte w nim postanowienia obejmują różne obszary polityki, w tym: prawa człowieka, broń strzelecką i lekką, rozbrojenie i nierozprzestrzenianie broni masowego rażenia, terroryzm, poważne przestępstwa o międzynarodowym znaczeniu (w tym Międzynarodowy Trybunał Karny), jednostronne środki przymusu (np. embargo Stanów Zjednoczonych), zwalczanie produkcji, przemytu i spożycia niedozwolonych środków odurzających, zwalczanie dyskryminacji rasowej, ksenofobii i związanej z nią nietolerancji oraz zrównoważony rozwój;
- współpraca i dialog na temat polityki sektorowej (część III): postanowienia te obejmują bardzo szeroki zakres obszarów przyszłej współpracy, w tym kwestie polityczne i prawne (sprawowanie rządów i prawa człowieka, wymiar sprawiedliwości, bezpieczeństwo obywateli i migrację), kwestie społeczne, środowiskowe, gospodarcze i rozwojowe, również na szczeblu niższym niż krajowy. Ze szczególną uwagą potraktowano także integrację i współpracę regionalną (Karaiby i Ameryka Łacińska); oraz
- handel i współpraca w zakresie handlu (część IV): w tej części ujednociono umowne (związane z WTO) podstawy handlu między UE a Kubą. Oprócz tego zawiera ona postanowienia dotyczące ułatwień w handlu oraz współpracy w takich dziedzinach jak bariery techniczne w handlu oraz normy, a celem uwzględnienia tych postanowień jest poprawa perspektyw zacieśnienia stosunków gospodarczych.

Część ta zawiera także klauzulę, w której przewidziano przyszły rozwój stabilniejszych ram inwestycji.

W części V (Postanowienia instytucjonalne i końcowe) ustanowiono ramy instytucjonalne składające się ze Wspólnej Rady i Wspólnego Komitetu. Zawiera ona także postanowienie dotyczące wypełnienia zobowiązań; w postanowieniach tych uwzględniono środki oraz procedury działania, które należy zastosować, w przypadku gdyby jedna ze stron nie wypełniła swoich zobowiązań na mocy Umowy.

Umowa przewiduje także ustanowienie Wspólnej Rady, która będzie nadzorować i monitorować wypełnianie celów Umowy. Powinna ona funkcjonować na szczeblu ministerialnym i zbierać się co najmniej raz na dwa lata. Na podstawie Umowy zostanie także powołany Wspólny Komitet działający na szczeblu urzędników wyższego szczebla. Będzie on odpowiedzialny za wypełnianie postanowień Umowy. Tryb działania Wspólnego Komitetu zostanie ustanowiony przez Wspólną Radę.

Umowa zostaje zawarta na czas nieokreślony z możliwością jej wypowiedzenia, które staje się skuteczne po upływie sześciu miesięcy.

3. Skutki zawarcia Umowy

a) Skutki prawne

Podstawą prawną do podpisania Umowy przez Unię Europejską była decyzja Rady Unii Europejskiej w sprawie podpisania, w imieniu Unii Europejskiej, oraz tymczasowego stosowania Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony.

Postanowienia Umowy, ze względu na jej zamierzony cel i treść, są objęte zakresem art. 37 Traktatu o Unii Europejskiej oraz art. 207 i art. 209 w związku z art. 218 ust. 5 i art. 218 ust. 8 akapit drugi Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.

Zgodnie z art. 86 ust. 2 Umowy wejdzie ona w życie pierwszego dnia drugiego miesiąca następującego po dniu, w którym Strony powiadomiły się wzajemnie o zakończeniu wewnętrznych procedur prawnych. Wejście w życie Umowy nie spowoduje konieczności zmiany polskiego prawa.

Zgodnie z art. 86 ust. 3 Umowy, do czasu jej wejścia w życie, część przepisów Umowy stosuje się tymczasowo, w zakresie, w którym dotyczą one spraw wchodzących w zakres kompetencji Unii, w tym spraw wchodzących w zakres kompetencji Unii

dotyczących określania i wdrażania wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Tymczasowe stosowanie rozpoczyna się pierwszego dnia drugiego miesiąca następującego po dniu, w którym Unia Europejska i Kuba powiadomiły się wzajemnie o zakończeniu wewnętrznych procedur będących wymogiem wejścia w życie Umowy.

Tymczasowo stosuje się następujące części Umowy:

- część I–IV, oraz
- część V, w zakresie, w jakim znajdujące się tam przepisy ograniczają się do osiągnięcia celu, jakim jest zapewnienie tymczasowego stosowania Umowy.

Jednakże na zasadzie tymczasowości nie stosuje się następujących artykułów:

- art. 29,
- art. 35,
- art. 55, w zakresie, w jakim dotyczy on współpracy w dziedzinie transportu morskiego,
- art. 58,
- art. 71, w zakresie, w jakim dotyczy on bezpieczeństwa granic,
- art. 73, w zakresie, w jakim dotyczy on współpracy w ramach oznaczeń geograficznych innych niż rolnicze.

b) Skutki polityczne

Podpisanie Umowy, a następnie jej wejście w życie, wpisuje się w założenia polityki Rzeczypospolitej Polskiej wobec regionu Ameryki Łacińskiej i Karaibów mającej na celu wspieranie dialogu politycznego i rozszerzanie obszarów współpracy.

Umowa jest pierwszą umową dwustronną między UE i państwami członkowskimi a Kubą. Tworzy stabilne ramy stosunków UE – Kuba, zastępując dotychczasowy dialog prowadzony w trybie *ad hoc*. Zapewnia ramy i platformę ściślejszej współpracy i dialogu w ramach szerokiej gamy dziedzin polityki.

Przyjmując Umowę UE – Kuba, która stanowi odzwierciedlenie zainteresowania stron zacieśnianiem relacji i uwzględnia zmieniający się kontekst regionalny (m.in. rola Kuby w kolumbijskim procesie pokojowym, przełom w relacjach Hawany z USA), Polska wyraża przekonanie, że przyczyni się ona do zacieśnienia dialogu politycznego

i wszechstronnej współpracy między UE i Kubą, jak również będzie mieć pozytywny wpływ na rozwój relacji bilateralnych Polski z Hawaną.

Utrzymanie mieszanego charakteru Umowy, ze względu na jej zapisy odnoszące się zarówno do kompetencji UE, jak i prerogatyw państw członkowskich, było jednym z głównym postulatów Polski w pracach nad mandatem negocjacyjnym. Podpisanie Umowy i równoległe zniesienie wspólnego stanowiska UE wobec Kuby z dnia 2 grudnia 1996 r. było zgodne ze stanowiskiem Polski.

Niezależnie od politycznego poparcia dla podpisania Umowy i wewnętrznej decyzji o wszczęciu procedury ratyfikacyjnej, Polska będzie z uwagą monitorować realizację jej postanowień przez stronę kubańską. Przedmiotem naszego szczególnego zainteresowania powinny być kwestie przestrzegania praw człowieka i swobód obywatelskich.

c) Skutki gospodarcze

Umowa nie ma charakteru preferencyjnego i jedynie potwierdza istniejące zobowiązania UE i Kuby w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO). Umowa może jednak stanowić pewną podstawę do zacieśnienia relacji handlowych i inwestycyjnych między Polską a Kubą, gdyż między tymi krajami nie istnieją aktualnie żadne wiążące umowy z obszaru współpracy gospodarczej.

Obecnie Kuba jest marginalnym partnerem handlowym Polski w regionie Ameryki Łacińskiej, choć wartość obrotów handlowych od kilku lat stopniowo rośnie (w 2015 r. ok. 56,6 mln USD). Przy śladowych ilościach importu z Kuby do Polski w ostatnich latach (1,8 mln USD) Polska posiada znaczną nadwyżkę handlową w wymianie (ok. 52,9 mln USD). Jednocześnie udział Polski w handlu całej UE jest wciąż niewielki (w 2015 r. było to ok. 1,8%).

W 2016 r. wzajemne obroty były niższe, sięgały 48,8 mln USD, ale w znakomitej większości (48,6 mln USD) był to eksport. Polska eksportowała na Kubę głównie pszenicę (31,7%), mleko/śmietanę w proszku (23,4%), podroby drobiowe (19,6%), mleko/śmietanę zagęszczoną (9,1%), silniki turbośmigłowe (2,9%), części samolotów, karmę dla zwierząt, masło i sery. W imporcie dominowały: miód (58,1%), sok pomarańczowy (27,9%), sok grejpfrutowy, rum, cygara i kawa. Nadal istnieje potencjał wzrostu obrotów, zwłaszcza w sektorze rolno-spożywczym, maszyn rolniczych, usług turystycznych, konserwacji zabytków, ew. infrastruktury hotelowej. Ponadto istnieje

niewykorzystany potencjał w zakresie współpracy inwestycyjnej, zwłaszcza w sektorze turystycznym i branżach powiązanych z turystyką.

d) Skutki finansowe

Wejście w życie Umowy nie spowoduje bezpośrednich obciążeń finansowych dla Rzeczypospolitej Polskiej.

e) Skutki społeczne

Umowa zawiera szeroki katalog dziedzin, w których jest przewidziane prowadzenie dialogu społecznego i współpracy sektorowej. Szczególnie istotne z punktu widzenia Polski są zapisy dotyczące rządów prawa i praw człowieka, wymiaru sprawiedliwości i bezpieczeństwa obywateli, jak również współpracy regionalnej oraz kooperacji na forach międzynarodowych.

Jednym z postanowień Umowy jest również promocja kontaktów, dialogu i współpracy między społeczeństwami Kuby i państw Unii Europejskiej.

4. Tryb związania się Umową przez Polskę

Ze względu na mieszany charakter Umowy, wynikający z zakresu kompetencji Unii Europejskiej oraz jej państw członkowskich określonych w Traktacie o Unii Europejskiej oraz Traktacie o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, wejście w życie Umowy wymaga przeprowadzenia odpowiedniej procedury wyrażenia zgody na związanie się nią w państwach członkowskich Unii Europejskiej, w tym w Rzeczypospolitej Polskiej.

Umowa ustanawia mechanizm współpracy politycznej i handlowej między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi a Kubą. Mechanizm ten charakteryzuje się wzajemnością praw i obowiązków oraz wspólnymi działaniami realizowanymi przez powołane w tym celu organy, według określonych procedur. Ponadto Umowa reguluje kwestie uregulowane w Rzeczypospolitej Polskiej aktami rangi ustawowej (np. ochrona danych osobowych, zwalczanie przestępczości zorganizowanej i korupcji, migracja, ochrona konsularna). W związku z powyższym Umowa podlega ratyfikacji za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, zgodnie z art. 89 ust. 1 pkt 3 i 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

ΠΡΟΤΟΚΟΛΙ 3Α ΠΟΠΡΑΒΚΑ
ACTA DE RECTIFICACIÓN
ZÁPIS O OPRAVĚ
BERIGTIGELSESPROTOKOL
BERICHTIGUNGSPROTOKOLL
PARANDUSPROTOKOLL
ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ
PROCÈS-VERBAL OF RECTIFICATION
PROCÈS-VERBAL DE RECTIFICATION
ZAPISNIK O ISPRAVKU
PROCESSO VERBALE DI RETTIFICA
LABOJUMU VERBĀLPROCESS
KLAIÐŪ IŠTAISYMO PROTOKOLAS
HELYESBÍTŐ JEGYZŐKÖNYV
PROCÈSS VERBALI TA' RETTIFIKA
PROCES-VERBAAL VAN VERBETERING
PROTOKÓŁ SPROSTOWANIA
ATA DE RETIFICAÇÃO
PROCES-VERBAL DE RECTIFICARE
ZÁPISNICA O OPRAVE
ZAPISNIK O POPRAVKU
OIKAISUPÖYTÄKIRJA
RÄTTELSEPROTOKOLL

PROTOKÓŁ ZE SPROSTOWANIA
DO UMOWY O DIALOGU POLITYCZNYM I WSPÓŁPRACY
MIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ I JEJ PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI, Z JEDNEJ STRONY,
A REPUBLIKĄ KUBY, Z DRUGIEJ STRONY,
PODPISANEJ W BRUKSELI W DNIU 12 GRUDNIA 2016 R.

SEKRETARIAT GENERALNY RADY UNII EUROPEJSKIEJ, działając w charakterze depozytariusza Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, podpisanej w Brukseli w dniu 12 grudnia 2016 r., zwanej dalej „umową”,

PO USTALENIU, że tekst umowy, którego uwierzytelniony odpis został przekazany sygnatariuszom w dniu 21 grudnia 2016 r., zawiera pewne błędy w wersji polskiej,

PO POWIADOMIENIU sygnatariuszy umowy o tych błędach oraz o propozycjach ich poprawienia,

PO USTALENIU, że żaden z sygnatariuszy nie wniósł sprzeciwu,

PRZYSTĄPIŁ w dniu dzisiejszym do korekty przedmiotowych błędów i sporządził niniejszy protokół ze sprostowania, do którego załączone są poprawki do tekstu umowy w języku polskim i którego egzemplarz zostanie przekazany sygnatariuszom.

За Европейския съюз
Por la Unión Europea
Za Evropskou unii
For Den Europæiske Union
Für die Europäische Union
Euroopa Liidu nimel
Για την Ευρωπαϊκή Ένωση
For the European Union
Pour l'Union européenne
Za Európsku uniju
Per l'Unione europea
Eiropas Savienības vārdā –
Europos Sąjungos vardu
Az Európai Unió részéről
Għall-Unjoni Ewropea
Voor de Europese Unie
W imieniu Unii Europejskiej
Pela União Europeia
Pentru Uniunea Europeană
Za Európsku úniu
Za Evropsko unijo
Euroopan unionin puolesta
För Europeiska unionen

24 -07- 2017

Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN

Генерален секретар на Съвета на Европейския съюз
Secretario General del Consejo de la Unión Europea
Generální tajemník Rady Evropské unie
Generalsekretæren for Rådet for Den Europæiske Union
Generalsekretär des Rates der Europäischen Union
Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Secretary-General of the Council of the European Union
Secrétaire Général du Conseil de l'Union européenne
Glavni tajnik Vijeća Europske unije
Segretario Generale del Consiglio dell'Unione europea
Eiropas Savienības Padomes Ģenerālsekretārs
Europos Sąjungos Tarybos generalinis sekretorius
Az Európai Unió Tanácsának főtitkára
Segretarju Ġenerali tal-Kunsill tal-Unjoni Ewropea
Secretaris-Generaal van de Raad van de Europese Unie
Sekretarz Generalny Rady Unii Europejskiej
Secretário-Geral do Conselho da União Europeia
Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene
Generální tajomník Rady Európskej únie
Generalni sekretar Sveta Evropske unije
Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri
Generalsekreterare för Europeiska unionens råd

PROTOKÓŁ O SPROSTOWANIU

do Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony

podpisanej w Brukseli w dniu 12 grudnia 2016 r.

(12504/16 z 25 listopada 2016 r.)

(Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej L 337I z 13 grudnia 2016 r.)

1. Art. 20 ust. 2 lit. e)

(Strona CU/EU/pl 33) (Dz.U. L 337I z 13.12.2016, s. 13)

zamiast:

„e) perspektywa płci społeczno-kulturowej;”

powinno być:

„e) perspektywa płci.”

2. Art. 37 ust. 2 lit. h)

(Strona CU/EU/pl 51) (Dz.U. L 337I z 13.12.2016, s. 19)

zamiast:

„... ze względu na płeć społeczno-kulturową, ...”

powinno być:

„... ze względu na płeć, ...”

3. Art. 44, tytuł

(Strona CU/EU/pl 57) (Dz.U. L 337I z 13.12.2016, s. 21)

zamiast:

„Perspektywa płci społeczno-kulturowej”

powinno być:

„Perspektywa płci”.

4. Art. 44 ust. 2

(Strona CU/EU/pl 57) (Dz.U. L 337I z 13.12.2016, s. 21)

zamiast:

„... perspektywy płci społeczno-kulturowej ...”

powinno być:

„... perspektywy płci ...”.

UMOWA O DIALOGU POLITYCZNYM I WSPÓŁPRACY
między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby,
z drugiej strony

KRÓLESTWO BELGII,
REPUBLICA BUŁGARII,
REPUBLICA CZESKA,
KRÓLESTWO DANII,
REPUBLICA FEDERALNA NIEMIEC,
REPUBLICA ESTOŃSKA,
IRLANDIA,
REPUBLICA GRECKA,
KRÓLESTWO HISZPANII,
REPUBLICA FRANCUSKA,
REPUBLICA CHORWACJI,
REPUBLICA WŁOSKA,
REPUBLICA CYPRYJSKA,
REPUBLICA ŁOTEWSKA,
REPUBLICA LITEWSKA,
WIELKIE KSIĘSTWO LUKSEMBURGA,
WĘGRY,
REPUBLICA MALTY,
KRÓLESTWO NIDERLANDÓW,
REPUBLICA AUSTRII,
RZECZPOSPOLITA POLSKA,
REPUBLICA PORTUGALSKA,
RUMUNIA,
REPUBLICA SŁOWENII,
REPUBLICA SŁOWACKA,
REPUBLICA FINLANDII,
KRÓLESTWO SZWECJI,
ZJEDNOCZONE KRÓLESTWO WIELKIEJ BRYTANII I IRLANDII PÓŁNOCNEJ,

Umawiające się Strony Traktatu o Unii Europejskiej i Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, zwane dalej „państwami członkowskimi Unii Europejskiej”, oraz

UNIA EUROPEJSKA,

z jednej strony, oraz

REPUBLICA KUBY, zwana dalej „Kubą”,

z drugiej strony,

UWZGLĘDNIAJĄC chęć Stron do utrwalenia i zacieśnienia wzajemnych powiązań przez wzmocnienie dialogu politycznego, współpracy oraz stosunków gospodarczych i handlowych w duchu wzajemnego poszanowania i równości;

PODKREŚLAJĄC wielką wagę, którą przywiązują do wzmocnienia dialogu politycznego w kwestiach dwustronnych i międzynarodowych;

PODKREŚLAJĄC chęć współpracy na forach międzynarodowych w kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania;

MAJĄC NA WZGLĘDZIE swoje zobowiązanie do dalszego działania na rzecz strategicznego partnerstwa między Unią Europejską a Ameryką Łacińską i Karaibami oraz wspólnej strategii partnerstwa Karaiby-UE, a także uwzględniając wzajemne korzyści wynikające z regionalnej współpracy i integracji;

POTWIERDZAJĄC poszanowanie suwerenności, integralności terytorialnej i niezależności politycznej Republiki Kuby;

POTWIERDZAJĄC swoje zobowiązanie do wzmacniania skutecznej wielostronności i roli Organizacji Narodów Zjednoczonych, a także do przestrzegania wszystkich zasad i celów przewidzianych w Karcie Narodów Zjednoczonych;

POTWIERDZAJĄC poszanowanie dla zasad demokracji i podstawowych praw człowieka zawartych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i innych odnośnych instrumentach międzynarodowych w zakresie praw człowieka;

PRZYWOŁUJĄC swoje zobowiązanie do przestrzegania uznanych zasad demokracji, dobrych rządów i państwa prawa;

POTWIERDZAJĄC swoje zobowiązanie do działania na rzecz międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa oraz pokojowego rozstrzygnięcia sporów zgodnie z zasadami sprawiedliwości i prawa międzynarodowego;

UWZGLĘDNIAJĄC swoje zobowiązanie do wypełniania obowiązków międzynarodowych w zakresie rozbrojenia i nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia oraz do prowadzenia współpracy w tym zakresie;

UWZGLĘDNIAJĄC swoje zobowiązanie do zwalczania nielegalnego handlu bronią strzelecką i lekką oraz nielegalnego gromadzenia takiej broni, z zachowaniem pełnej zgodności ze swoimi obowiązkami wynikającymi z instrumentów międzynarodowych, a także na rzecz współpracy w tym zakresie;

POTWIERDZAJĄC swoje zobowiązanie do zwalczania i eliminowania wszelkich form dyskryminacji, w tym dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry lub pochodzenie etniczne, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną;

PODKREŚLAJĄC swoje zobowiązanie do działania na rzecz zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu oraz na rzecz współpracy w zakresie realizacji celów określonych w programie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030;

UZNAJĄC status Kuby jako wyspiarskiego państwa rozwijającego się oraz uwzględniając poziom rozwoju każdej ze Stron;

UZNAJĄC znaczenie współpracy w zakresie rozwoju z punktu widzenia państw rozwijających się w kontekście ich trwałego wzrostu, zrównoważonego rozwoju i pełnej realizacji celów rozwoju uzgodnionych na płaszczyźnie międzynarodowej;

WYZNAJĄC zasadę wspólnej odpowiedzialności i przeświadczeni o znaczeniu zapobiegania produkcji niedozwolonych środków odurzających, obrotowi tymi środkami i ich zażywaniu;

PRZYWOŁUJĄC swoje zobowiązanie do zwalczania korupcji, prania pieniędzy, przestępczości zorganizowanej i handlu ludźmi oraz przemytu nielegalnych imigrantów;

UZNAJĄC potrzebę zacieśnienia współpracy w zakresie promowania sprawiedliwości, bezpieczeństwa obywateli oraz migracji;

ŚWIADOMI potrzeby promowania celów niniejszej Umowy poprzez dialog i współpracę przy zaangażowaniu wszystkich zainteresowanych stron, w tym – w stosownych przypadkach – instytucji rządowych i samorządowych na szczeblu regionalnym i instytucji samorządowych na szczeblu lokalnym, społeczeństwa obywatelskiego oraz sektora prywatnego;

PRZYWOŁUJĄC swoje międzynarodowe zobowiązania w zakresie rozwoju społecznego, w tym w obszarach edukacji, zdrowia i praw pracowniczych, a także w dziedzinach związanych ze środowiskiem;

POTWIERDZAJĄC suwerenne prawo państw do swoich zasobów naturalnych oraz spoczywający na nich obowiązek ochrony środowiska zgodnie ze swoim prawodawstwem krajowym, zasadami prawa międzynarodowego i Deklaracją Konferencji Narodów Zjednoczonych w sprawie Zrównoważonego Rozwoju;

POTWIERDZAJĄ znaczenie, jakie Strony przywiązują do zasad i przepisów regulujących handel międzynarodowy, w szczególności tych zawartych w Porozumieniu ustanawiającym Światową Organizację Handlu z dnia 15 kwietnia 1994 r. oraz załączonych do niego porozumień wielostronnych, a także do potrzeby stosowania ich w sposób przejrzysty i niedyskryminacyjny;

PRZYPOMINAJĄC o swoim sprzeciwie wobec jednostronnych środków przymusu o skutkach ekstraterytorialnych, sprzecznych z prawem międzynarodowym i zasadami wolnego handlu oraz zobowiązani do działania na rzecz ich uchylecia;

STWIERDZAJĄC, że jeżeli w ramach niniejszej Umowy Strony zadecydują o przystąpieniu do szczegółowych umów w przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości zawartych przez Unię zgodnie z częścią III tytuł V Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, postanowienia takich przyszłych umów niebyłyby wiążące dla Zjednoczonego Królestwa lub Irlandii, chyba że Unia Europejska, równocześnie ze Zjednoczonym Królestwem i z Irlandią w odniesieniu do ich wcześniejszych stosunków dwustronnych, powiadomi Kubę o tym, że Zjednoczone Królestwo lub Irlandia są związane takimi umowami jako część Unii zgodnie z protokołem nr 21 w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Podobnie, wszelkie późniejsze środki wewnętrzne Unii Europejskiej przyjęte na podstawie części III tytuł V Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej w celu wdrożenia niniejszej Umowy nie byłyby wiążące dla Zjednoczonego Królestwa lub Irlandii, chyba że zgłoszą one chęć uczestniczenia w takich środkach lub ich przyjęcia zgodnie z protokołem nr 21. Odnotowując również, że takie przyszłe umowy lub takie późniejsze środki wewnętrzne Unii Europejskiej wchodziłyby w zakres protokołu nr 22 w sprawie stanowiska Danii, załączonego do wspomnianych Traktatów,

UZGODNIŁY, CO NASTĘPUJE:

CZĘŚĆ I

POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 1

Zasady

1. Strony potwierdzają swoje zobowiązanie na rzecz silnego i skutecznego systemu wielostronnego oraz na rzecz pełnego poszanowania i przestrzegania prawa międzynarodowego oraz celów i zasad przewidzianych w Karcie Narodów Zjednoczonych.
2. Podobnie Strony uważają, że podstawowym aspektem niniejszej Umowy jest ich zobowiązanie na rzecz ustalonych podstaw stosunków między Unią Europejską a Kubą, które skupiają się na równości, wzajemności i wzajemnym poszanowaniu.
3. Strony postanawiają, że wszelkie działania podjęte w ramach niniejszej Umowy należy wdrożyć zgodnie z odnośnymi zasadami konstytucyjnymi, ramami prawnymi, prawodawstwem, normami i przepisami Stron, a także z obowiązującymi instrumentami prawnymi, których są one sygnatariuszami.
4. Strony potwierdzają swoje zobowiązanie do działania na rzecz zrównoważonego rozwoju, co stanowi przewodnią zasadę wdrożenia niniejszej Umowy.
5. Poszanowanie i promowanie zasad demokratycznych, poszanowanie wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności określonych w Powszechnej deklaracji praw człowieka oraz w podstawowych instrumentach międzynarodowych w zakresie praw człowieka i ich nieobowiązkowych protokołów, które mają zastosowanie do obu Stron, oraz poszanowanie praworządności stanowią zasadniczy element niniejszej Umowy.
6. W ramach swojej współpracy Strony uznają, że wszystkie narody mają prawo do swobodnego określania swojego systemu politycznego i do swobodnego dążenia do rozwoju gospodarczego, społecznego i kulturowego.

Artykuł 2

Cele

Strony postanawiają, że celami niniejszej Umowy są:

- a) utrwalenie i zacieśnienie istniejących powiązań między Stronami w dziedzinach dialogu politycznego, współpracy i handlu zgodnie z zasadami obustronnego szacunku, wzajemności, wspólnoty interesów i poszanowania dla suwerenności Stron;
- b) wsparcie procesu unowocześnienia gospodarki i społeczeństwa na Kubie przez zapewnienie wszechstronnych ram dialogu i współpracy;

- c) zaangażowanie w zorientowany na wyniki dialog w oparciu o prawo międzynarodowe w celu wzmocnienia współpracy dwustronnej i wzajemnego zaangażowania na forach międzynarodowych, w szczególności w Organizacji Narodów Zjednoczonych, aby zwiększyć wagę praw człowieka i demokracji, osiągnąć zrównoważony rozwój i zakończyć dyskryminację we wszystkich jej aspektach;
- d) wspieranie działań na rzecz realizacji celów ram programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030;
- e) promowanie stosunków handlowych i gospodarczych zgodnie z zasadami i przepisami rządzącymi handlem międzynarodowym określonymi w umowach Światowej Organizacji Handlu (WTO);
- f) wzmocnienie współpracy regionalnej w regionach Karaibów i Ameryki Łacińskiej w celu wypracowania, w miarę możliwości, odpowiedzi na szczeblu regionalnym na regionalne i globalne wyzwania oraz działania na rzecz zrównoważonego rozwoju w regionie;
- g) działania na rzecz zrozumienia przez zachęcanie do kontaktu, dialogu i współpracy między społeczeństwami Kuby i państw UE na wszystkich szczeblach.

CZĘŚĆ II

DIALOG POLITYCZNY

Artykuł 3

Cele

Strony postanawiają zaangażować się w dialog polityczny. Dialog ten ma na celu:

- a) wzmocnienie stosunków politycznych oraz promowanie wymiany i wzajemnego zrozumienia w sprawach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania;
- b) umożliwienie szerokiej wymiany opinii i informacji między Stronami na temat stanowisk na forach międzynarodowych, a także działanie na rzecz wzajemnego zaufania przy jednoczesnym określaniu i wzmacnianiu wspólnych stanowisk, jeżeli jest to możliwe;
- c) wzmocnienie pozycji Organizacji Narodów Zjednoczonych jako głównego elementu systemu wielostronnego, w świetle Karty Narodów Zjednoczonych i prawa międzynarodowego, aby umożliwić jej skuteczne sprostanie globalnym wyzwaniom;
- d) dalsze promowanie partnerstwa strategicznego między Unią Europejską a Wspólnotą Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (CELAC).

Artykuł 4

Obszary i metody

1. Strony postanawiają, że dialog polityczny odbywa się w regularnych odstępach czasu na wyższym szczeblu urzędowym i politycznym oraz obejmuje wszystkie kwestie będące przedmiotem wspólnego zainteresowania na poziomie regionalnym albo międzynarodowym. Strony z wyprzedzeniem uzgadniają kwestie, do których odnosić się będzie dialog polityczny.
2. Dialog polityczny między Stronami służy wyjaśnianiu interesów i stanowisk obu Stron oraz ma na celu ustanowienie wspólnej podstawy dla inicjatyw współpracy dwustronnej lub działań wielostronnych w obszarach określonych w niniejszej Umowie oraz w innych dziedzinach, które mogłyby zostać dodane po uzgodnieniu między Stronami.
3. Strony ustanowią ukierunkowane dialogi w wymaganych obszarach po wspólnym uzgodnieniu.

Artykuł 5

Prawa człowieka

W ramach ogólnego dialogu politycznego Strony postanawiają ustanowić dialog dotyczący praw człowieka w celu zacieśnienia praktycznej współpracy między Stronami zarówno na szczeblu wielostronnym, jak i dwustronnym. Strony uzgadniają porządek każdej sesji w ramach dialogu, odzwierciedlając swoje odnośne interesy i uwzględniając w zrównoważony sposób kwestie dotyczące praw obywatelskich i politycznych oraz praw gospodarczych, społecznych i kulturowych.

Artykuł 6

Nielegalny handel bronią strzelecką i lekką oraz innymi rodzajami broni konwencjonalnej

1. Strony uznają, że nielegalna produkcja broni strzeleckiej i lekkiej, w tym amunicji do tej broni, ich transfer i obrót nimi, a także ich nadmierne gromadzenie, nieprawidłowe zarządzanie, niewłaściwe zabezpieczanie zapasów oraz ich niekontrolowane rozprzestrzenianie nadal stwarzają poważne zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa.

2. Strony postanawiają przestrzegać zobowiązań i zadań w tym obszarze oraz w pełni się z nich wywiązywać zgodnie z obowiązującymi porozumieniami międzynarodowymi i rezolucjami Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych oraz innymi instrumentami międzynarodowymi, przyjmując za uznane ramy program działania ONZ na rzecz zapobiegania nielegalnemu handlowi bronią strzelecką i lekką, zwalczania i eliminowania go we wszystkich aspektach.
3. Strony potwierdzają przyrodzone prawo do samoobrony zgodnie z art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych i potwierdzają również prawo każdego Państwa do produkcji, przywozu i posiadania broni strzeleckiej i lekkiej do celów obrony i bezpieczeństwa narodowego, a także aby umożliwić im uczestnictwo w operacjach utrzymywania pokoju zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i na podstawie decyzji każdej ze Stron.
4. Strony uznają znaczenie międzynarodowych systemów kontroli przewozu broni konwencjonalnej zgodnie z instrumentami międzynarodowymi określonymi w ust. 2. Strony uznają znaczenie stosowania takiej kontroli w sposób odpowiedzialny w ramach wkładu w międzynarodowy i regionalny pokój, bezpieczeństwo i stabilność w celu zmniejszenia cierpienia ludzi i zapobiegania nielegalnemu handlowi bronią konwencjonalną lub jej przekierowywania do nieuprawnionych odbiorców.
5. Strony zgodnie postanawiają współpracować na szczeblu dwustronnym, regionalnym i międzynarodowym oraz zapewniać koordynację, komplementarność i synergię swoich działań w celu zagwarantowania istnienia właściwego prawa, przepisów i procedur, aby sprawować skuteczną kontrolę produkcji, wywozów, przywozów, przewozów i powrotnych przewozów broni strzeleckiej i lekkiej oraz innej broni konwencjonalnej, a także aby zapobiegać nielegalnemu handlowi bronią oraz aby go zwalczyć i zlikwidować, przyczyniając się w ten sposób do zachowania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Strony zgodnie postanawiają ustanowić regularny dialog polityczny, który będzie towarzyszył temu przedsięwzięciu i je utrzymywał, uwzględniając charakter, zakres i rozmiary nielegalnego handlu bronią w odniesieniu do każdej ze Stron.

Artykuł 7

Rozbrojenie i nierozprzestrzenianie broni masowego rażenia

1. Potwierdzając swoje zobowiązanie na rzecz powszechnego i zupełnego rozbrojenia, Strony uznają, że rozprzestrzenianie broni jądrowej, chemicznej i biologicznej oraz środków jej przenoszenia, zarówno wśród państw, jak i innych podmiotów, stanowi jedno z największych niebezpieczeństw dla międzynarodowego pokoju, stabilności i bezpieczeństwa.
2. Strony odnotowują proklamowanie Ameryki Łacińskiej i Karaibów jako strefy pokoju, które obejmuje zobowiązanie państw tego regionu do promowania rozbrojenia jądrowego, a także status Ameryki Łacińskiej i Karaibów jako strefy wolnej od broni jądrowej.
3. Strony postanawiają współpracować i wносить wkład w międzynarodowe działania na rzecz rozbrojenia, nierozprzestrzeniania broni masowego rażenia we wszystkich jej aspektach i systemów jej przenoszenia, jak również na rzecz krajowych kontroli wywozu broni, dokładając starań w celu pełnego poszanowania i realizacji na poziomie krajowym zobowiązań podjętych przez Strony w ramach traktatów i układów międzynarodowych o rozbrojeniu i nierozprzestrzenianiu, a także innych zobowiązań międzynarodowych mających zastosowanie do Stron oraz zgodnie z zasadami i normami prawa międzynarodowego.
4. Strony postanawiają, że niniejsze postanowienie stanowi zasadniczy element niniejszej Umowy.
5. Strony postanawiają również wymieniać opinie i współpracować w kierunku podjęcia kroków mających na celu, stosownie do okoliczności, podpisanie lub ratyfikację odpowiednich instrumentów międzynarodowych bądź przystąpienie do takich instrumentów oraz realizację i pełne poszanowanie instrumentów, których są sygnatariuszami.
6. Strony postanawiają nawiązać regularny dialog, który ma towarzyszyć ich współpracy w tym zakresie.

Artykuł 8

Walka z terroryzmem we wszelkich jego formach i przejawach

1. Strony potwierdzają znaczenie zapobiegania terroryzmowi we wszelkich jego formach i przejawach oraz walki z nim, a także postanawiają współpracować w ramach wymiany doświadczeń i informacji z pełnym poszanowaniem zasad Karty Narodów Zjednoczonych, praworządności i prawa międzynarodowego, w tym międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka i prawa humanitarnego, mając na względzie globalną strategię zwalczania terroryzmu ONZ zawartą w rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ 60/288 z dnia 8 września 2006 r. oraz jej okresowe przeglądy.

2. Strony podejmują powyższe działania przede wszystkim:
  - a) wdrażając odpowiednie rezolucje ONZ oraz ratyfikując i wdrażając wszechstronne instrumenty prawne przeciw terroryzmowi i inne instrumenty prawne istotne dla Stron;
  - b) poprzez współpracę w ramach wymiany informacji o grupach terrorystycznych oraz ich sieciach wsparcia zgodnie z prawem międzynarodowym i krajowym;
  - c) poprzez współpracę w ramach wymiany opinii na temat środków, metod i najlepszych praktyk w zakresie walki z terroryzmem i podżeganiem do aktów terroryzmu, w tym w obszarach technicznych i szkoleniowych oraz w związku z zapobieganiem terroryzmowi;
  - d) poprzez współpracę prowadzoną w swoich ramach prawnych mającą na celu wypracowanie konsensusu międzynarodowego w kwestii walki z terroryzmem i finansowaniem go oraz przez działanie na rzecz jak najszybszego osiągnięcia porozumienia w sprawie całościowej konwencji dotyczącej terroryzmu międzynarodowego w celu uzupełnienia istniejących instrumentów ONZ i innych obowiązujących instrumentów międzynarodowych dotyczących zwalczania terroryzmu, w których Strony uczestniczą;
  - e) promując współpracę między państwami członkowskimi ONZ w celu skutecznego wdrożenia globalnej strategii zwalczania terroryzmu ONZ jako całości przez zastosowanie wszystkich właściwych środków.

Artykuł 9

Ciężkie przestępstwa wzbudzające zaniepokojenie społeczności międzynarodowej

1. Strony ponownie potwierdzają, że najpoważniejsze przestępstwa wzbudzające zaniepokojenie całej społeczności międzynarodowej nie powinny pozostawać bezkarne, a ich ściganie należy zapewnić odpowiednio przez działania na poziomie krajowym albo międzynarodowym, w tym poprzez Międzynarodowy Trybunał Karny.
2. Strony podkreślają znaczenie współpracy z odpowiadającymi sobie sądami i trybunałami zgodnie z właściwym prawem Stron i mającymi zastosowanie zobowiązaniami międzynarodowymi.
3. Strony postanawiają, że cele i zasady Karty Narodów Zjednoczonych i prawa międzynarodowego są niezbędne dla skutecznej i sprawiedliwej międzynarodowej jurysdykcji w sprawach karnych jako uzupełnienie krajowych systemów wymiaru sprawiedliwości.
4. Strony postanawiają współpracować w celu wzmocnienia ram prawnych, których celem jest zapobieganie najcięższym przestępstwom wzbudzającym zaniepokojenie społeczności międzynarodowej, a także karanie za popełnianie tych przestępstw, między innymi przez wymianę doświadczeń i budowanie zdolności we wspólnie uzgodnionych obszarach.

Artykuł 10

Jednostronne środki przymusu

1. Strony wymieniają opinie na temat środków przymusu o charakterze jednostronnym i o skutkach ekstraterytorialnych, które są sprzeczne z prawem międzynarodowymi i powszechnie przyjętymi zasadami handlu międzynarodowego, mają wpływ na wspomniane prawo i zasady, są stosowane jako środek przymusu politycznego i gospodarczego wobec państw i wpływają na suwerenność innych państw.
2. Strony prowadzą regularny dialog w zakresie stosowania takich środków oraz zapobiegania ich skutkom oraz ich łagodzenia.

Artykuł 11

Zwalczanie handlu ludźmi i przemytu migrantów

1. Mając na celu zidentyfikowanie obszarów i opracowanie podejść w zakresie wspólnych działań, Strony wymieniają opinie na temat zapobiegania przemytowi migrantów i handlowi ludźmi we wszystkich jego formach oraz zwalczania tych zjawisk, a także zapewniania ochrony ofiar zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i odpowiednimi instrumentami międzynarodowymi, w szczególności zgodnie z Konwencją Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, Protokołem o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, Protokołem przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną, a także globalnym planem działania ONZ w celu zwalczania handlu ludźmi przyjętym przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w rezolucji nr 64/293.

2. Strony skupiają się w szczególności na:
  - a) promowaniu przepisów i polityk zgodnych z postanowieniami Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, oraz Protokołu przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną;
  - b) najlepszych praktykach i działaniach opracowanych w celu wsparcia identyfikacji, aresztowania i karania siatek przestępczych zaangażowanych w przemyt migrantów i handel ludźmi, a także w celu wsparcia ofiar takich przestępstw.

Artykuł 12

Zwalczanie produkcji, handlu i zażywania niedozwolonych środków odurzających

1. Strony potwierdzają znaczenie wymiany opinii i najlepszych praktyk w celu zidentyfikowania obszarów i opracowania podejść w ramach wspólnych działań mających na celu zapobieganie produkcji, handlowi i zażywaniu nielegalnych substancji we wszelkich ich wariantach, w tym nowych substancji psychoaktywnych, oraz zwalczania powyższych zjawisk zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i odpowiednimi instrumentami międzynarodowymi, w szczególności trzema głównymi konwencjami ONZ w sprawie kontroli środków odurzających z 1961 r., 1971 r. i 1988 r., deklaracją polityczną i deklaracją w sprawie wytycznych dotyczących zmniejszenia popytu na środki odurzające, zatwierdzonymi na Specjalnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w sprawie środków odurzających z czerwca 1998 r., deklaracją polityczną i planem działania przyjętymi na obradach wysokiego szczebla 52. sesji Komisji ds. Środków Odurzających ONZ w marcu 2009 r. oraz dokumentem końcowym przyjętym przez Specjalną Sesję Zgromadzenia Ogólnego ONZ w sprawie ogólnoswiatowego problemu narkotyków w kwietniu 2016 r.
2. Strony dążą również do współpracy z innymi państwami w zakresie ograniczania produkcji nielegalnych substancji i handlu nimi, zachowując pełną zgodność z prawem międzynarodowym, suwerennością państw oraz zasadą wspólnej i podzielonej odpowiedzialności.

Artykuł 13

Walka z dyskryminacją rasową, ksenofobią i nietolerancją na podobnym tle

1. Strony zobowiązują się do globalnej walki z rasizmem, dyskryminacją rasową, ksenofobią i nietolerancją na podobnym tle, w tym przez wszechstronną ratyfikację i wdrażanie Międzynarodowej konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej.
2. W tym kontekście Strony prowadzą wymianę najlepszych praktyk w zakresie strategii i polityk w celu promowania walki z dyskryminacją rasową, ksenofobią i nietolerancją na podobnym tle, w szczególności w zakresie wdrażania deklaracji durbańskiej i programu działania, zarówno na terytoriach Stron, jak i na szczeblu światowym.
3. Strony prowadzą również wymianę opinii na temat najbardziej efektywnych sposobów wdrażania Międzynarodowej Dekady Ludności Pochodzenia Afrykańskiego ONZ na lata 2015–2024.
4. Strony uwzględniają możliwość podjęcia działań w celu walki z dyskryminacją rasową w ramach ONZ i innych forów.

Artykuł 14

Zrównoważony rozwój

1. Strony z zadowoleniem przyjmują program działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030 i jego cele zrównoważonego rozwoju przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne ONZ oraz zobowiązują się do pracy na rzecz realizacji tych celów na płaszczyźnie krajowej i międzynarodowej.
2. Strony zgadzają się co do znaczenia likwidacji ubóstwa we wszelkich jego formach oraz osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w wymiarze gospodarczym, społecznym i środowiskowym w sposób zrównoważony i zintegrowany. W tym celu Strony potwierdzają swoje zobowiązanie do wdrożenia programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030 zgodnie ze swoimi odpowiednimi możliwościami i okolicznościami.

3. Strony uznają, że należy zrealizować wszystkie 17 celów zrównoważonego rozwoju określonych w programie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030, aby móc z powodzeniem osiągnąć zrównoważony rozwój. Strony postanawiają wymieniać opinie w zakresie najlepszych sposobów współpracy, aby osiągnąć cele zrównoważonego rozwoju między innymi przez:

- a) działanie na rzecz eliminacji ubóstwa, głodu, analfabetyzmu i słabej kondycji zdrowotnej, a także zapewnienie wszystkim trwałego i zrównoważonego wzrostu gospodarczego sprzyjającego włączeniu społecznemu;
- b) nadanie należytego priorytetu wspólnemu rozwiązywaniu wszystkich problemów środowiskowych, w tym problemu zmiany klimatu, oraz promowanie zrównoważonego zarządzania wodą, morzami i ekosystemami lądowymi oraz ich wykorzystania;
- c) współpracę na rzecz wzmocnienia pozycji kobiet, zmniejszenia nierówności pomiędzy państwami i wewnątrz państw, ułatwienie dostępu do wymiaru sprawiedliwości dla wszystkich oraz stworzenie wiarygodnych i skutecznych instytucji sprzyjających włączeniu społecznemu na wszystkich poziomach.

4. Strony postanawiają ustanowić ukierunkowany dialog na temat programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030, aby zidentyfikować sposoby poprawy praktycznej współpracy między nimi w ogólnych ramach dialogu politycznego. Strony uzgadniają porządek każdej sesji w ramach dialogu.

5. Strony zobowiązują się wzmocnić globalne partnerstwo na rzecz rozwoju, promować spójność polityki realizowanej na wszystkich szczeblach i opracować wszechstronne innowacyjne podejście w zakresie mobilizacji i skutecznego wykorzystania wszystkich dostępnych zasobów publicznych, prywatnych, krajowych i międzynarodowych określonych w programie działań w sprawie finansowania rozwoju z Addis Abeby.

6. Strony uznają konieczność regularnego podejmowania działań następczych i dokonywania przeglądów programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030 oraz programu działań w sprawie finansowania rozwoju z Addis Abeby na szczeblu globalnym w ramach Forum Politycznego Wysokiego Szczebla ONZ ds. Zrównoważonego Rozwoju, w tym w sprawie środków wdrożenia, a w stosownych przypadkach także na szczeblu krajowym i międzynarodowym.

7. Strony potwierdzają konieczność przeznaczenia przez wszystkie kraje rozwinięte 0,7 % ich dochodu narodowego brutto na oficjalną pomoc rozwojową, a także konieczność wyznaczenia celów przez gospodarki wschodzące i kraje o wyższym średnim dochodzie, aby zwiększyć ich pomoc z międzynarodowych funduszy publicznych.

CZĘŚĆ III

WSPÓŁPRACA I DIALOG W ZAKRESIE POLITYKI SEKTOROWEJ

TYTUŁ I

Postanowienia ogólne

Artykuł 15

Cele

1. Ogólnym celem współpracy i dialogu w zakresie polityki sektorowej w ramach niniejszej Umowy jest wzmocnienie stosunków dwustronnych między Unią Europejską a Kubą poprzez sprzyjające temu zamierzeniu zasoby, mechanizmy, narzędzia i procedury.

2. Strony postanawiają:

- a) wdrażać działania w ramach współpracy, które będą uzupełniać działania Kuby prowadzone w celu jej gospodarczego i społecznie zrównoważonego rozwoju w tych obszarach, które zostały zidentyfikowane jako priorytetowe i określone w tytułach I–VI niniejszej części;
- b) promować zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu przez wzmocnienie wzajemnego sprzężenia wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy, spójności społecznej i bezpieczeństwa oraz ochrony środowiska;
- c) przyczynić się do realizacji celów programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030 przez skuteczne działania w ramach współpracy;
- d) działać na rzecz wzajemnego zaufania poprzez regularną wymianę opinii i identyfikowanie obszarów współdziałania w sprawach ogólnoswiatowych stanowiących przedmiot zainteresowania obu Stron.

Artykuł 16

Zasady

1. Współpraca wspiera i uzupełnia wysiłki Stron w realizacji priorytetów określonych przez ich własną politykę i strategię rozwojowe.
2. Współpraca jest wynikiem dialogu między Stronami.
3. Działania w ramach współpracy prowadzone są na szczeblu dwustronnym i regionalnym i uzupełniają się wzajemnie, aby sprzyjać osiągnięciu celów określonych w niniejszej Umowie.
4. Strony wspierają udział wszelkich istotnych podmiotów w swojej polityce rozwoju i współpracy, jak przewidziano w niniejszej Umowie.
5. Strony zwiększają skuteczność swojej współpracy, działając we wspólnie uzgodnionych ramach z uwzględnieniem uzgodnionych wielostronnych zobowiązań międzynarodowych. Strony zachęcają do harmonizacji, ujednolicenia i koordynacji pomiędzy darczyńcami oraz do wypełniania wzajemnych zobowiązań związanych z realizacją działań w zakresie współpracy.
6. Opracowując działania w ramach współpracy, Strony postanawiają uwzględniać swoje różne poziomy rozwoju.
7. Strony postanawiają zapewnić przejrzyste i wiarygodne zarządzanie zasobami finansowymi udostępnionymi na rzecz uzgodnionych działań.
8. Strony postanawiają, że współpraca na podstawie niniejszej Umowy będzie zgodna z ich odpowiednimi procedurami ustalonymi do tego celu.
9. Współpraca ma na celu osiągnięcie zrównoważonego rozwoju i zwielokrotnienie krajowych, regionalnych i lokalnych zdolności w celu osiągnięcia długotrwałej stabilności.
10. Współpraca obejmuje wszelkie zagadnienia horyzontalne.

Artykuł 17

Dialog w zakresie polityki sektorowej

1. Strony dokładają wszelkich starań, by prowadzić dialog w zakresie polityki sektorowej w obszarach wspólnego zainteresowania. Taki dialog mógłby obejmować:
  - a) wymianę informacji na temat kształtowania polityki i planowania w odnośnych sektorach;
  - b) wymianę opinii na temat harmonizacji ram prawnych Stron z zasadami i normami międzynarodowymi, a także wdrożenie takich zasad i norm;
  - c) wymianę najlepszych praktyk w zakresie kształtowania polityki sektorowej, koordynacji polityki i zarządzania nią lub w zakresie szczególnych wyzwań sektorowych.
2. W stosownych przypadkach Strony dążą do uzupełnienia dialogu w zakresie polityki sektorowej o konkretne środki współpracy.

Artykuł 18

Formy i procedury współpracy

1. Strony postanawiają rozwijać współpracę w oparciu o następujące formy i procedury:
  - a) pomoc techniczną i finansową, dialog oraz wymianę opinii i informacji, które są środkiem przyczyniającym się do osiągnięcia celów niniejszej Umowy;
  - b) rozwój dwustronnej współpracy Stron na podstawie uzgodnionych priorytetów, które rozszerzają i uzupełniają strategię i politykę Kuby w zakresie rozwoju;
  - c) wspieranie udziału Kuby w programach współpracy regionalnej UE;

- d) wspieranie udziału Kuby w programach współpracy tematycznej UE;
- e) wspieranie udziału Kuby jako stowarzyszonego partnera w programach ramowych Unii Europejskiej;
- f) dążenie do współpracy między Stronami i z państwami trzecimi w obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania;
- g) promowanie innowacyjnych form i instrumentów współpracy i finansowania, aby poprawić skuteczność współpracy;
- h) dalsze zgłębianie praktycznych możliwości współpracy we wspólnym interesie Stron.

2. Unia Europejska informuje Kubę o nowych mechanizmach i instrumentach, do których Kuba mogłaby się kwalifikować.

3. W razie wystąpienia klęski żywiołowej lub innej katastrofy wsparcie humanitarne UE zostanie zapewnione na podstawie wspólnie określonych potrzeb i zgodnie z zasadami humanitarnymi.

4. Strony wspólnie ustanowią reaktywne procedury robocze, aby zagwarantować efektywność i skuteczność współpracy. Takie procedury robocze mogłyby obejmować, w stosownych przypadkach, powołanie komitetu koordynacyjnego, który zbierałby się regularnie w celu planowania, koordynacji i systematycznego śledzenia wszystkich działań w zakresie współpracy oraz działań w zakresie informacji i komunikacji, aby zwiększyć świadomość dotyczącą wsparcia tych działań przez Unię Europejską.

5. Za pośrednictwem wyznaczonych właściwych podmiotów Kuba podejmuje następujące działania:

- a) wdrożenie wszystkich procedur przywozu, zwolnionych z opłat celnych i podatków, w zakresie towarów i nakładów związanych z działaniami w ramach współpracy;
- b) zarządzanie, w stosownych przypadkach, kontrolami sanitarnymi, weterynaryjnymi i fitosanitarnymi wraz z organami do spraw zdrowia i rolnictwa; oraz
- c) dokończenie prac nad procedurami migracyjnymi dla pracowników udających się na Kubę na potrzeby uzgodnionych działań w ramach współpracy, a także procedury dotyczące innych zezwoleń na pracę tymczasową i zezwoleń na pobyt dla pracowników oddelegowanych za granicę, pracujących tymczasowo na Kubie.

Artykuł 19

Podmioty współpracy

Strony postanawiają, że współpraca będzie wdrażana zgodnie z ich odpowiednimi procedurami przez różne podmioty działające wewnątrz społeczeństwa, w tym:

- a) instytucje rządu Kuby lub organy publiczne wyznaczone przez te instytucje;
- b) samorząd terytorialny na różnych szczeblach;
- c) organizacje międzynarodowe i ich agencje;
- d) agencje do spraw rozwoju państw członkowskich Unii Europejskiej; oraz
- e) społeczeństwo obywatelskie, w tym stowarzyszenia naukowe, techniczne, kulturalne, artystyczne, sportowe, stowarzyszenia przyjaźni i solidarności, organizacje społeczne, związki zawodowe i spółdzielnie.

Artykuł 20

Sektory współpracy

1. Strony postanawiają współpracować przede wszystkim w sektorach określonych w tytułach I–VI niniejszej części.
2. Strony postanawiają, że działania w ramach współpracy, które zostaną określone w przyszłości, muszą obejmować następujące elementy będące horyzontalnymi i strategicznymi wektorami rozwoju:
  - a) zrównoważony rozwój;
  - b) prawa człowieka i dobre rządy;
  - c) zrównoważony rozwój środowiska;

- d) zapobieganie klęskom żywiołowym;
- e) perspektywa płci społeczno-kulturowej;
- f) osoby znajdujące się w trudnej sytuacji;
- g) budowanie zdolności krajowych; oraz
- h) zarządzanie wiedzą.

Artykuł 21

Zasoby do celów współpracy i ochrony interesów finansowych Stron

1. Strony postanawiają udostępnić właściwe zasoby, w tym środki finansowe, na realizację celów określonych w niniejszej Umowie w zakresie, w jakim pozwalają na to ich odpowiednie zasoby i przepisy.
2. Strony korzystają z pomocy finansowej zgodnie z zasadami należytego zarządzania finansami i współpracują w ramach ochrony swoich interesów finansowych. Strony wprowadzają skuteczne środki w celu zapobiegania nadużyciom finansowym, korupcji i innym nielegalnym działaniom oraz ich zwalczania, między innymi za pośrednictwem wzajemnej pomocy administracyjnej i wzajemnej pomocy prawnej w dziedzinach objętych niniejszą Umową. Wszelkie dalsze umowy lub instrumenty finansowe, które zostaną zawarte przez Strony, zawierają szczegółowe klauzule dotyczące współpracy finansowej i uwzględniające skoordynowane działania kontrolne, takie jak kontrole i inspekcje na miejscu oraz środki zwalczania nadużyć finansowych, w tym między innymi czynności prowadzone przez Europejski Urząd ds. Zwalczania Nadużyć Finansowych i Generalnego Audytora Republiki Kuby.

TYTUŁ II

Demokracja, prawa człowieka i dobre rządy

Artykuł 22

Demokracja i prawa człowieka

1. Mając na uwadze, że ochrona i promowanie praw człowieka i podstawowych wolności jest najważniejszym obowiązkiem rządów, uwzględniając znaczenie szczególnych cech krajowych i regionalnych oraz różnych kontekstów historycznych, kulturowych i religijnych, jak również uznając, że ochrona wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności bez względu na systemy polityczne, gospodarcze i kulturowe Stron stanowi ich obowiązek, Strony postanawiają współpracować w obszarze demokracji i praw człowieka.
2. Strony uznają, że demokracja opiera się na dobrowolnie wyrażonej woli ludzi do określania swoich własnych systemów politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych oraz na ich pełnym uczestnictwie we wszystkich aspektach życia.
3. Strony postanawiają współpracować na rzecz wzmocnienia demokracji i swojej zdolności do wdrażania zasad i praktyk w zakresie demokracji i praw człowieka, w tym praw mniejszości.
4. Współpraca może obejmować między innymi działania wspólnie uzgodnione przez Strony, których celem jest:
  - a) poszanowanie i przestrzeganie Powszechnej deklaracji praw człowieka oraz promowanie i ochrona praw obywatelskich, politycznych, gospodarczych, społecznych i kulturowych dla wszystkich;
  - b) globalne rozwiązywanie problemów w zakresie praw człowieka w sposób sprawiedliwy i równy, na równorzędnych warunkach i z jednakowym zaangażowaniem, uznając, że wszystkie prawa człowieka są powszechne, niepodzielne, współzależne i wzajemnie ze sobą powiązane;
  - c) skuteczne wdrażanie międzynarodowych instrumentów dotyczących praw człowieka i opcjonalnych protokołów mających zastosowanie do każdej ze Stron, a także zatwierdzonych przez Strony zaleceń wydawanych przez organy ONZ ds. praw człowieka;

- d) włączenie wspierania i ochrony praw człowieka do polityki krajowej i planów rozwoju;
- e) podnoszenie świadomości oraz promowanie edukacji w zakresie praw człowieka, demokracji i pokoju;
- f) wzmocnienie instytucji demokratycznych oraz działających na rzecz praw człowieka, a także ram prawnych i instytucjonalnych w zakresie promowania i ochrony praw człowieka;
- g) opracowanie wspólnych inicjatyw będących przedmiotem wspólnego zainteresowania w ramach właściwych forów wielostronnych.

Artykuł 23

Dobre rządy

1. Strony postanawiają, że współpraca w dziedzinie dobrych rządów musi opierać się na restrykcyjnym przestrzeganiu zasad zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych i w prawie międzynarodowym.
2. Tego rodzaju współpraca może obejmować między innymi działania wspólnie uzgodnione przez Strony, których celem jest:
  - a) przestrzeganie praworządności;
  - b) wspieranie przejrzystych, odpowiedzialnych, efektywnych, stabilnych i demokratycznych instytucji;
  - c) wymiana doświadczeń i budowanie zdolności w zakresie zagadnień prawnych i zdolności sądowych;
  - d) wymiana informacji dotyczących systemów prawnych i prawodawstw;
  - e) wspieranie wymiany najlepszych praktyk dotyczących dobrych rządów, odpowiedzialności i przejrzystego zarządzania na wszystkich szczeblach;
  - f) wspólna praca na rzecz procesów politycznych, które bardziej sprzyjają włączeniu społecznemu i które pozwalają na rzeczywisty udział wszystkich obywateli.

Artykuł 24

Wzmacnianie instytucji i praworządności

Strony zwracają szczególną uwagę na konsolidację zasad praworządności, w tym dostępu do wymiaru sprawiedliwości i rzetelnego procesu sądowego, oraz wzmocnienie instytucji na wszystkich szczeblach w obszarze egzekwowania prawa i organizacji wymiaru sprawiedliwości.

Artykuł 25

Modernizacja administracji publicznej

W celu modernizacji swoich administracji publicznych Strony postanawiają prowadzić współpracę między innymi na rzecz:

- a) poprawy wydajności organizacyjnej;
- b) poprawy skuteczności instytucji w zakresie świadczenia usług;
- c) poprawy przejrzystości zarządzania środkami publicznymi i odpowiedzialności za nie;
- d) wymiany doświadczeń w celu poprawy ram prawnych i instytucjonalnych;
- e) budowania zdolności między innymi w zakresie kształtowania polityki, wdrażania i oceny świadczenia usług publicznych, administracji cyfrowej i działań antykorupcyjnych;
- f) wymiany opinii i najlepszych praktyk w zakresie zarządzania finansami publicznymi;
- g) wzmocnienia procesów decentralizacji zgodnie z ich krajowymi strategiami w zakresie gospodarki i rozwoju społecznego.

*Artykuł 26***Zapobieganie konfliktom i ich rozwiązywanie**

1. Strony postanawiają wymieniać doświadczenia i najlepsze praktyki związane z zapobieganiem konfliktom i ich rozwiązywaniem na podstawie wspólnego dla Stron zamiaru wyeliminowania pierwotnych przyczyn konfliktów.
2. Współpraca w dziedzinie zapobiegania konfliktom i ich rozwiązywania ma na celu wzmocnienie zdolności do rozwiązywania konfliktów i może obejmować między innymi wsparcie procesów mediacji, negocjacji i pojednania oraz prowadzone na szerszą skalę działania na rzecz zaufania i budowania pokoju na szczeblach regionalnym i międzynarodowym.

*TYTUŁ III***Wspieranie sprawiedliwości, bezpieczeństwo obywateli i migracja***Artykuł 27***Ochrona danych osobowych**

1. Strony postanawiają, że będą współpracować w celu zapewnienia wysokiego poziomu ochrony danych osobowych zgodnie z wielostronnie uzgodnionymi normami oraz innymi międzynarodowymi instrumentami prawnymi i praktykami.
2. Współpraca dotycząca ochrony danych osobowych może obejmować między innymi budowanie zdolności, pomoc techniczną i wymianę informacji zgodnie ze wspólnymi uzgodnieniami Stron.

*Artykuł 28***Niedozwolone środki odurzające**

1. Strony postanawiają współpracować w celu zapewnienia wszechstronnego, zintegrowanego i zrównoważonego podejścia, aby przeciwdziałać światowemu problemowi środków odurzających i rozwiązać go przez skuteczne działania właściwych organów i koordynację między nimi, w szczególności w obszarach: zdrowia, edukacji, ścigania przestępstw, służb celnych, spraw społecznych, wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych, w celu wyeliminowania lub zminimalizowania produkcji i ograniczenia dostaw, handlu, popytu i posiadania zgodnie z przepisami krajowymi dotyczącymi niedozwolonych środków odurzających i z należyтым poszanowaniem praw człowieka. Współpraca ta ma również na celu łagodzenie skutków związanych z niedozwolonymi środkami odurzającymi, udzielanie pomocy ofiarom przez zapewnienie niedyskryminującego traktowania sprzyjającego włączeniu społecznemu, rozwiązanie problemu produkcji i używania nowych substancji psychoaktywnych oraz skuteczniejsze zapobieganie nielegalnemu wykorzystywaniu prekursorów narkotykowych stosowanych do nielegalnej produkcji środków odurzających i substancji psychotropowych.
2. Strony uzgadniają sposoby współpracy służące osiągnięciu wspomnianych celów. Działania prowadzone są w oparciu o powszechnie przyjęte zasady zgodnie z odnośnymi konwencjami międzynarodowymi, w szczególności trzema głównymi konwencjami ONZ w sprawie kontroli środków odurzających z 1961 r., 1971 r. i 1988 r., deklaracją polityczną i deklaracją specjalną w sprawie wytycznych mających na celu zmniejszenie popytu na środki odurzające, zatwierdzonymi na Specjalnej Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ w sprawie środków odurzających z czerwca 1998 r. deklaracją polityczną i planem działania przyjętymi na 52. sesji Komisji ds. Środków Odurzających ONZ w marcu 2009 r. oraz dokumentem końcowym przyjętym przez Specjalną Sesję Zgromadzenia Ogólnego ONZ w sprawie ogólnością-towego problemu narkotyków w kwietniu 2016 r.
3. Bez uszczerbku dla innych mechanizmów współpracy Strony postanawiają, że na poziomie międzyregionalnym wykorzystuje się w tym celu mechanizm koordynacji i współpracy w zakresie narkotyków między UE a Ameryką Łacińską i Karaibami oraz postanawiają współpracować w celu zwiększenia jego skuteczności.
4. Strony postanawiają również współpracować na rzecz przeciwdziałania przestępczości związanej z handlem narkotykami przez zwiększenie koordynacji z odpowiednimi organami i instancjami międzynarodowymi, w tym w obszarze współpracy z policją oraz współpracy sądowej.
5. Strony będą wymieniać doświadczenia w dziedzinach takich jak rozwój polityczny, prawodawczy i instytucjonalny, szkolenie personelu, badania dotyczące środków odurzających, zapobieganie, leczenie, rehabilitacja i reintegracja społeczna osób używających środków odurzających w celu zminimalizowania niekorzystnych skutków ogólnością-towego problemu narkotyków dla zdrowia publicznego i społeczeństwa.

*Artykuł 29***Pranie pieniędzy**

1. Strony postanawiają współpracować na rzecz zapobiegania wykorzystywaniu ich systemów finansowych, instytucji oraz wyznaczonych przedsiębiorstw i zawodów niefinansowych do celów związanych z finansowaniem terroryzmu i praniem pieniędzy pochodzących z działalności przestępczej, takiej jak nielegalny obrót środkami odurzającymi i korupcja, jak również na rzecz zwalczania przypadków takiego wykorzystywania.
2. Obie Strony postanawiają wymieniać się najlepszymi praktykami, wiedzą fachową, inicjatywami budowania zdolności i szkoleniami, zgodnie ze wspólnymi uzgodnieniami, w zakresie pomocy technicznej i administracyjnej, której celem jest opracowanie i wdrożenie przepisów oraz skuteczne funkcjonowanie mechanizmów walki z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu.
3. Współpraca ta koncentruje się na:
  - a) wymianie istotnych informacji w ramach określonych właściwymi przepisami prawnymi Stron;
  - b) przyjęciu i skutecznym wdrożeniu odpowiednich standardów walki z praniem pieniędzy i finansowaniem terroryzmu równoważnych standardom przyjętym przez odnośne organy międzynarodowe działające w tej dziedzinie, takie jak Grupa Specjalna ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy i Grupa Specjalna dla Ameryki Południowej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy.

*Artykuł 30***Przestępczość zorganizowana**

1. Strony postanawiają współpracować w celu zapobiegania przestępczości zorganizowanej, w tym międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, oraz przestępczości finansowej, a także w celu ich zwalczania. W tym celu wspierają one i wymieniają najlepsze praktyki oraz wdrażają odpowiednie uzgodnione normy i instrumenty międzynarodowe, takie jak Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej i protokoły uzupełniające do niej oraz Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji.
2. Strony postanawiają ponadto współpracować na rzecz poprawy bezpieczeństwa obywateli, w szczególności przez wsparcie polityki i strategii dotyczących bezpieczeństwa. Współpraca ta powinna się przyczynić do zapobiegania przestępczości i mogłaby obejmować działania takie jak projekty współpracy regionalnej między policją i organami sądowymi, programy szkoleń oraz wymiana najlepszych praktyk w zakresie profilowania kryminalnego. Obejmuje ona również między innymi wymianę opinii w sprawie ram prawnych oraz pomoc administracyjną i techniczną mającą na celu poprawę zdolności instytucjonalnych i operacyjnych organów ścigania oraz wymianę informacji i środków celem wzmocnienia współpracy dotyczącej dochodzeń.

*Artykuł 31***Walka z korupcją**

1. Strony współpracują, dążąc do wdrożenia i promowania odpowiednich standardów i instrumentów międzynarodowych, takich jak Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji.
2. Strony współpracują w szczególności w zakresie:
  - a) poprawy skuteczności organizacyjnej oraz zapewniania przejrzystego zarządzania środkami publicznymi i rozliczalności, przy udziale odpowiednich instytucji ustanowionych w celu walki z korupcją;
  - b) wymiany najlepszych praktyk celem wzmocnienia odpowiednich instytucji, łącznie z organami ścigania i sądownictwem;
  - c) zapobiegania korupcji i przekupstwu w transakcjach międzynarodowych;
  - d) oceny wdrażania polityki zwalczania korupcji na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym w ramach mechanizmu przeglądu wdrożenia Konwencji Narodów Zjednoczonych przeciwko korupcji;
  - e) wspierania działań promujących kulturę przejrzystości, legalności i zmiany podejścia ludzi do praktyk korupcyjnych;
  - f) środków ułatwiających identyfikację i odzyskiwanie aktywów, promowania najlepszych praktyk i budowania zdolności.

*Artykuł 32***Nielegalny handel bronią strzelecką i lekką**

1. Strony postanawiają współpracować w celu zapobiegania nielegalnemu handlowi bronią strzelecką i lekką, w tym jej częściami, komponentami i amunicją, a także walki z tym handlem, przez wdrożenie uznanych ram programu działania ONZ na rzecz zapobiegania nielegalnemu handlowi bronią strzelecką i lekką, zwalczania i eliminowania go we wszystkich aspektach. W tym kontekście Strony postanawiają współpracować w celu wymiany doświadczeń i szkoleń pomiędzy właściwymi organami, w tym organami celnymi, policją i organami kontroli.
2. Jak określono w programie działania ONZ, o którym mowa w ust. 1, Strony potwierdzają w tym kontekście między innymi przyrodzone prawo do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony zgodnie z art. 51 Karty Narodów Zjednoczonych, a także prawo każdego Państwa do produkcji, przywozu i posiadania broni strzeleckiej i lekkiej na potrzeby samoobrony i bezpieczeństwa, a także aby umożliwić im uczestnictwo w operacjach utrzymywania pokoju zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych i na podstawie decyzji każdej ze Stron.

*Artykuł 33***Walka z terroryzmem**

1. Strony będą współpracować w celu walki z terroryzmem, wdrażając ramy i normy uzgodnione w art. 8.
2. Strony współpracują również w celu zagwarantowania, aby każda osoba, która uczestniczy w finansowaniu, planowaniu, przygotowywaniu lub dokonywaniu aktów terrorystycznych bądź działań wspierających takie akty, została postawiona przed sądem. Strony postanawiają, że walka z terroryzmem odbywa się przy zachowaniu zgodności z odpowiednimi rezolucjami Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych przy poszanowaniu suwerenności Stron, sprawiedliwości proceduralnej, praw człowieka i podstawowych wolności.
3. Strony postanawiają współpracować w celu zapobiegania aktom terroryzmu i ich eliminowania na drodze współpracy policyjnej i sądowej.
4. Strony, związane oenietowską globalną strategią zwalczania terroryzmu, powinny wspierać jej zrównoważone wdrażanie i postanowić o podejmowaniu działań – w stosownych przypadkach – o których mowa w tej strategii, w najbardziej efektywny sposób, tak aby wyeliminować zagrożenie terroryzmem.
5. Strony postanawiają również współpracować w ramach ONZ w zakresie ukończenia projektu umowy w sprawie całościowej konwencji dotyczącej terroryzmu międzynarodowego.

*Artykuł 34***Migracja, handel ludźmi i przemyt migrantów**

1. Współpracę należy prowadzić w świetle konsultacji między Stronami na temat ich potrzeb i stanowisk oraz wdrażać zgodnie z ramami prawnymi Stron. Współpraca ta będzie się skupiać w szczególności na następujących kwestiach:
  - a) podstawowe przyczyny migracji;
  - b) opracowywanie i wdrażanie przepisów i praktyk krajowych dotyczących ochrony międzynarodowej zgodnie z zasadami i normami prawa międzynarodowego, w tym w stosownych przypadkach z zasadą ochrony międzynarodowej;
  - c) zasady przyjmowania oraz prawa i status osób przyjętych, sprawiedliwe traktowanie i integracja społeczna osób legalnie przebywających, edukacja i szkolenia skierowane do legalnych migrantów oraz środki zwalczania rasizmu i ksenofobii, a także wszystkie stosowne przepisy dotyczące praw człowieka w odniesieniu do migrantów;
  - d) ocena mechanizmów i polityki mającej na celu ułatwienie transferu przekazów pieniężnych migrantów;
  - e) wymiana poglądów i najlepszych praktyk oraz dyskusja na tematy będące przedmiotem wspólnego zainteresowania w zakresie migracji cyrkulacyjnej i zapobiegania drenażowi mózgow;

- f) wymiana doświadczeń i najlepszych praktyk, współpraca techniczna, technologiczna, operacyjna i sądowa, w stosownych przypadkach i zgodnie ze wspólnymi uzgodnieniami, w kwestiach związanych z rozwiązywaniem problemu handlu ludźmi i przemytu migrantów, w tym z walką z siatkami i organizacjami przestępczymi zrzeszającymi handlarzy i przemytników oraz zapewnianiem ochrony, pomocy i wsparcia ofiarom takich przestępstw;
- g) powrót – w godnych, bezpiecznych i humanitarnych warunkach – osób przebywających nielegalnie na terytorium drugiej Strony, przy pełnym poszanowaniu praw człowieka, w tym wsparcie ich dobrowolnego powrotu, oraz ich readmisja zgodnie z postanowieniami ust. 2;
- h) środki wsparcia mające na celu trwałą reintegrację osób powracających.
2. W ramach współpracy na rzecz zapobiegania i kontroli nielegalnej imigracji oraz bez uszczerbku dla potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi, Strony postanawiają ponadto podjąć następujące działania:
- a) identyfikacja ich domniemanych obywateli i readmisja ich obywateli, którzy nielegalnie przebywają na terytorium państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub Kuby, w określonym czasie oraz zgodnie z normami i procedurami, przewidzianymi w obowiązujących przepisach migracyjnych państw członkowskich Unii Europejskiej i Kuby, na odpowiedni wniosek, bez zbędnej zwłoki ani dalszych formalności po ustaleniu obywatelstwa;
- b) zapewnienie swoim obywatelom readmisji wraz z wydaniem w tym celu właściwych dokumentów tożsamości.
3. Strony postanawiają negocjować umowę regulującą szczególne obowiązki państw członkowskich Unii Europejskiej i Kuby w zakresie migracji, w tym readmisji, jeśli z takim wnioskiem wystąpi jedna ze Stron i tak szybko, jak to możliwe.

Artykuł 35

Ochrona konsularna

Kuba zgadza się, aby organy dyplomatyczne i konsularne któregośkolwiek reprezentowanego państwa członkowskiego Unii Europejskiej zapewniały ochronę każdemu obywatelowi innego państwa członkowskiego, które nie ma stałego przedstawicielstwa będącego w stanie zapewnić temu obywatelowi rzeczywistą ochronę konsularną, na takich samych warunkach, jakie obowiązują wobec obywateli tego państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Artykuł 36

Społeczeństwo obywatelskie

Strony uznają potencjalny wkład społeczeństwa obywatelskiego, w tym środowiska akademickiego, ośrodków analitycznych i mediów, w realizację celów niniejszej Umowy. Strony postanawiają promować działania wspierające większy wkład społeczeństwa obywatelskiego w formułowanie i wdrażanie odpowiednich działań w zakresie współpracy rozwojowej i sektorowej, w tym przez budowanie zdolności.

TYTUŁ IV

Rozwój społeczny i spójność społeczna

Artykuł 37

Rozwój społeczny i spójność społeczna

1. Strony, uznając że rozwojowi społecznemu powinien towarzyszyć rozwój gospodarczy, postanawiają współpracować w celu zwiększenia spójności społecznej przez zmniejszanie ubóstwa, niesprawiedliwości, nierówności i wykluczenia społecznego, w szczególności dążąc do osiągnięcia celów programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030 oraz uzgodnionego na forum międzynarodowym celu wspierania godnej pracy dla wszystkich. Aby zrealizować te cele, Strony uruchamiają znaczne środki finansowe z zasobów związanych ze współpracą oraz z zasobów krajowych.
2. W tym celu Strony współpracują, aby promować i wymieniać najlepsze praktyki w zakresie:
- a) polityki gospodarczej, której przyświeca wizja społeczna ukierunkowana na społeczeństwo w większym stopniu sprzyjające włączeniu społecznemu, o lepszym podziale dochodu, tak aby zmniejszyć nierówność i niesprawiedliwość;

- b) polityki handlowej i inwestycyjnej, mając na uwadze związek między handlem a zrównoważonym rozwojem, sprawiedliwy handel, rozwój wiejskich i miejskich mikroprzedsiębiorstw państwowych i niepaństwowych oraz reprezentujących je organizacje, a także społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw;
  - c) sprawiedliwej i rozważnej polityki budżetowej, umożliwiającej lepszy podział bogactwa i zapewniającej wydatki socjalne na odpowiednim poziomie;
  - d) efektywnych publicznych wydatków socjalnych związanych z jasno określonymi celami społecznymi, skupiających się na podejściu ukierunkowanym na wyniki;
  - e) poprawy i konsolidacji skutecznej polityki społecznej i sprawiedliwego dostępu do usług społecznych dla wszystkich w różnych sektorach, takich jak edukacja, zdrowie, żywienie, sektor sanitarny, mieszkaniowy, wymiar sprawiedliwości i zabezpieczenie społeczne;
  - f) polityki zatrudnienia mającej na celu zapewnienie godnej pracy dla wszystkich, zgodnie z międzynarodowymi i krajowymi normami pracy, oraz stworzenie możliwości gospodarczych, ze szczególnym naciskiem na najuboższe i najsłabsze grupy społeczne oraz regiony w najbardziej niekorzystnym położeniu;
  - g) bardziej kompleksowych systemów ochrony socjalnej, które w większym stopniu sprzyjają włączeniu społecznemu, a dotyczą między innymi rent i emerytur, ochrony zdrowia, wypadków i bezrobocia, i opierają się na zasadach solidarności i niedyskryminacji;
  - h) strategii i polityki zwalczania ksenofobii i dyskryminacji, między innymi ze względu na płeć społeczno-kulturową, rasę, światopogląd, pochodzenie etniczne lub niepełnosprawność;
  - i) szczegółowych polityk i programów ukierunkowanych na osoby młode, mających na celu promowanie pełnej integracji tych osób w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym.
3. Strony postanawiają stymulować wymianę informacji i doświadczeń dotyczących aspektów planów lub programów wewnętrznych związanych z rozwojem społecznym i spójnością społeczną.

Artykuł 38

Zatrudnienie i ochrona socjalna

Strony postanawiają współpracować w celu wspierania zatrudnienia i ochrony socjalnej przez działania i programy mające w szczególności na celu:

- a) zapewnienie godnej pracy dla wszystkich;
- b) stworzenie dobrze funkcjonujących rynków pracy, które w większym stopniu sprzyjają włączeniu społecznemu;
- c) rozszerzenie zakresu ochrony socjalnej;
- d) wspieranie dialogu społecznego;
- e) zapewnianie poszanowania podstawowych norm pracy określonych w konwencjach Międzynarodowej Organizacji Pracy;
- f) uregulowanie kwestii dotyczących gospodarki nieformalnej;
- g) poświęcenie szczególnej uwagi grupom w niekorzystnej sytuacji oraz walce z dyskryminacją;
- h) poprawę jakości zasobów ludzkich przez doskonalenie edukacji i szkoleń, w tym skuteczne kształcenie zawodowe;
- i) poprawę warunków bezpieczeństwa i higieny pracy, zwłaszcza przez wzmocnienie inspekcji pracy i wspieranie poprawy w zakresie zdrowia i bezpieczeństwa;
- j) pobudzanie przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy przez wzmocnienie ram instytucjonalnych koniecznych do tworzenia przedsiębiorstw i ułatwienia dostępu do kredytów.

Artykuł 39

Edukacja

1. Strony postanawiają wymieniać się doświadczeniami i najlepszymi praktykami dotyczącymi ciągłego rozwoju edukacji na wszystkich szczeblach.

2. Strony postanawiają, że współpraca powinna wspierać rozwój zasobów ludzkich na wszystkich szczeblach edukacji, szczególnie na poziomie szkolnictwa wyższego, w tym kształcenia specjalnego. Strony promują wymianę studentów, badaczy i pracowników naukowych w ramach istniejących programów i wzmacniają budowanie zdolności, aby zmodernizować swoje systemy szkolnictwa wyższego.

Artykuł 40

Zdrowie publiczne

1. Strony postanawiają współpracować w dziedzinach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania dotyczących sektora służby zdrowia, w szczególności badań naukowych, zarządzania systemami opieki zdrowotnej, żywienia, produktów farmaceutycznych, medycyny prewencyjnej oraz zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, w tym zapobiegania chorobom zakaźnym, takim jak HIV/AIDS, chorobom niezakaźnym, takim jak rak i choroby serca, i innym istotnym zagrożeniom dla zdrowia, takim jak denga, gorączka chikungunya i zika, oraz kontroli tych chorób. Strony postanawiają również współpracować w zakresie wspierania wdrażania międzynarodowych porozumień dotyczących zdrowia, których są sygnatariuszami.

2. Strony postanawiają zwrócić szczególną uwagę na działania i programy regionalne wdrażane w obszarze zdrowia publicznego.

Artykuł 41

Ochrona konsumentów

Strony postanawiają prowadzić współpracę w kwestiach związanych z ochroną konsumentów w celu ochrony zdrowia ludzkiego i interesów konsumentów.

Artykuł 42

Kultura i dziedzictwo kulturowe

1. Strony zobowiązują się do wspierania współpracy w dziedzinie kultury, w tym dziedzictwa kulturowego, z należyтым poszanowaniem swojej różnorodności. Zgodnie z właściwym prawodawstwem Stron taka współpraca służy pogłębieniu wzajemnego zrozumienia i dialogu międzykulturowego oraz sprzyja zrównoważonej wymianie kulturowej i kontaktom z istotnymi podmiotami, w tym organizacjami społeczeństwa obywatelskiego obu Stron.

2. Strony promują współpracę w dziedzinie sztuki, literatury i muzyki, w tym poprzez wymianę doświadczeń.

3. Współpraca między Stronami odbywa się zgodnie z odnośnymi wewnętrznymi przepisami dotyczącymi praw autorskich i innymi przepisami w zakresie kwestii kulturowych, a także z postanowieniami umów międzynarodowych, których są one sygnatariuszami.

4. Strony postanawiają promować współpracę na rzecz przywrócenia dziedzictwa kulturowego i zrównoważonego zarządzania nim. Współpraca ta obejmuje między innymi ochronę i promowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa naturalnego i kulturowego, w tym zapobieganie nielegalnemu handlowi zabytkami kultury i jego zwalczanie zgodnie z odpowiednimi instrumentami międzynarodowymi.

5. Strony postanawiają wspierać współpracę w sektorze audiowizualnym i sektorze mediów, w tym prasy i radia, przez wspólne inicjatywy w dziedzinie szkoleń i rozwoju, produkcji i dystrybucji audiowizualnej, w tym w dziedzinie edukacji i kultury.

6. Strony zachęcają do koordynacji w kontekście UNESCO, dążąc do promowania różnorodności kulturowej, między innymi w ramach konsultacji dotyczących ratyfikacji i wdrożenia Konwencji UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego. Współpraca obejmuje również promowanie różnorodności kulturowej.

*Artykuł 43***Osoby wymagające szczególnego traktowania**

1. Strony postanawiają, że priorytetem współpracy na rzecz osób wymagających szczególnego traktowania są obejmujące takie osoby środki, w tym innowacyjne polityki i projekty. Celem tej współpracy powinno być działanie na rzecz rozwoju społecznego, poprawa warunków życia i wspieranie pełnej integracji społecznej tych osób.
2. Współpraca obejmuje wymianę doświadczeń dotyczących ochrony praw człowieka, promowanie i wdrażanie polityk mających na celu zagwarantowanie równych szans osobom wymagającym szczególnego traktowania, tworzenie możliwości gospodarczych, a także promowanie konkretnej polityki społecznej mającej na celu rozwój potencjału ludzkiego przez kształcenie i szkolenie, dostęp do podstawowych usług społecznych, siatek bezpieczeństwa socjalnego i do wymiaru sprawiedliwości, ze szczególnym uwzględnieniem, między innymi, osób niepełnosprawnych i ich rodzin, dzieci i osób starszych.

*Artykuł 44***Perspektywa płci społeczno-kulturowej**

1. Strony postanawiają, że współpraca przyczynia się do umacniania polityk, programów i mechanizmów, których celem jest zapewnianie, poprawa i wzmocnienie równego udziału kobiet i mężczyzn we wszystkich dziedzinach życia politycznego, gospodarczego, społecznego i kulturalnego, zwłaszcza w celu skutecznego wdrożenia Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet oraz deklaracji pekińskiej i pekińskiej platformy działania. W stosownych przypadkach podejmuje się działania pozytywne na rzecz kobiet.
2. Współpraca ma na celu wspieranie włączenia perspektywy płci społeczno-kulturowej do wszystkich istotnych obszarów współpracy, w tym polityki publicznej, strategii rozwoju oraz działań i wskaźników umożliwiających zmierzenie ich wpływu.
3. Współpraca ułatwia również równy dostęp mężczyzn i kobiet do wszystkich usług i zasobów, umożliwiając im pełne korzystanie z ich praw podstawowych, na przykład w dziedzinie edukacji, zdrowia, szkolenia zawodowego, możliwości zatrudnienia, podejmowania decyzji politycznych, struktur zarządzania i przedsiębiorstw prywatnych.
4. Szczególną uwagę zwraca się na programy dotyczące zapobiegania i rozwiązywania problemu wszelkich form przemocy w stosunku do kobiet.

*Artykuł 45***Młodzież**

1. Współpraca między Stronami obejmuje wsparcie wszystkich odpowiednich obszarów polityki dotyczących młodzieży. Obejmuje ona wsparcie na rzecz szkoleń i zatrudnienia, polityki rodzinnej i edukacji, a także tworzenia miejsc pracy dla młodzieży oraz wspierania wymiany doświadczeń w zakresie programów dotyczących zapobiegania przestępczości nieletnich i ich ponownego włączenia do życia gospodarczego i społecznego.
2. Strony postanawiają wspierać aktywny udział młodzieży w życiu społecznym, także w kształtowaniu polityki, która przyczynia się do rozwoju osób młodych i wpływa na ich życie.
3. Obie Strony postanawiają wspierać wdrażanie programów mających na celu ułatwianie współpracy między organizacjami młodzieżowymi, w tym programów wymiany.

*Artykuł 46***Rozwój społeczności lokalnej**

1. Strony postanawiają współpracować we wspieraniu zrównoważonego rozwoju społeczności lokalnej za pomocą zintegrowanych działań ukierunkowanych na stymulowanie inicjatyw różnych lokalnych podmiotów przyczyniających się do rozwoju gospodarczego oraz wspieranie absorpcji istniejących środków na szczeblu społeczności lokalnych.

2. Współpraca mogłaby służyć wspieraniu działań takich jak:
  - a) inicjatywy lokalne zgodne z odnośnym terytorialnym planem strategicznym;
  - b) umacnianie zdolności zarządzania gospodarczego lokalnych producentów i usługodawców.

TYTUŁ V

Środowisko, zarządzanie ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi i zmiana KLIMATU

Artykuł 47

Współpraca w dziedzinie środowiska i zmiany klimatu

1. Strony postanawiają współpracować na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska na poziomie lokalnym, regionalnym i światowym w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju.
2. Strony, świadome wpływu niniejszej Umowy, zwracają należytą uwagę na związek między rozwojem a środowiskiem. Strony pracują na rzecz wykorzystania możliwości inwestycyjnych oferowanych przez czyste technologie.
3. Współpraca ma również ułatwić osiąganie postępów w ramach odnośnych konferencji międzynarodowych oraz służyć skutecznemu wdrażaniu porozumień wielostronnych i zasad w nich określonych w obszarach, takich jak różnorodność biologiczna, zmiana klimatu, pustynnienie, susza i zarządzanie chemikaliami.
4. Współpraca obejmuje w szczególności:
  - a) ochronę zasobów naturalnych, różnorodności biologicznej i ekosystemów, w tym lasów i zasobów rybnych, oraz zrównoważone gospodarowanie nimi, a także usługi świadczone w tych obszarach;
  - b) walkę z zanieczyszczeniem wód słodkich i morskich, powietrza i gleby, między innymi poprzez właściwą gospodarkę odpadami, ściekami, chemikaliami i innymi niebezpiecznymi substancjami i materiałami;
  - c) kwestie globalne, takie jak zmiana klimatu, niszczenie warstwy ozonowej, pustynnienie i susze, wylesianie, ochrona stref przybrzeżnych, zachowanie różnorodności biologicznej i bezpieczeństwa biologicznego.
5. W tym kontekście celem współpracy jest ułatwienie wspólnych inicjatyw w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, w tym wzmocnienie polityk mających na celu przeciwdziałanie zmianie klimatu.
6. Współpraca może obejmować środki takie jak:
  - a) wspieranie dialogu merytorycznego i jego wdrażanie, wymiana informacji i doświadczeń dotyczących prawodawstwa w zakresie ochrony środowiska, zasad technicznych i czystszej produkcji oraz najlepszych praktyk dotyczących środowiska, a także budowanie zdolności w celu wzmocnienia zarządzania środowiskiem oraz systemów monitorowania i kontroli we wszystkich sektorach na wszystkich szczeblach administracji;
  - b) transfer i wykorzystanie czystej technologii i know-how zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju, w tym tworzenie zachęt i mechanizmów wspomagających innowacje i ochronę środowiska;
  - c) uwzględnianie aspektów związanych ze środowiskiem w innych obszarach polityki, łącznie z gospodarką gruntami;
  - d) promowanie wzorców zrównoważonej produkcji i konsumpcji, między innymi przez zrównoważone wykorzystanie ekosystemów, usług i towarów;
  - e) promowanie wiedzy i edukacji o środowisku naturalnym oraz zwiększanie udziału społeczeństwa obywatelskiego, zwłaszcza społeczności lokalnych, w ochronie środowiska oraz w podejmowaniu wysiłków na rzecz zrównoważonego rozwoju;
  - f) wspieranie i promowanie współpracy regionalnej w dziedzinie ochrony środowiska;
  - g) pomoc we wdrażaniu i stosowaniu wielostronnych umów środowiskowych zawartych przez Strony.

Artykuł 48

Zarządzanie ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi

1. Strony uznają potrzebę zarządzania wszelkim ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi, mającym wpływ na terytorium co najmniej jednego państwa. Strony potwierdzają wspólne zobowiązanie do poprawy zapobiegania, łagodzenia, gotowości, środków reagowania i odbudowy w celu zwiększenia odporności społeczeństwa i infrastruktury oraz w razie potrzeby do współpracy za pośrednictwem dwustronnych i wielostronnych kontaktów politycznych w celu poprawy wyników zarządzania ryzykiem wystąpienia klęsk żywiołowych.

2. Strony postanawiają, że celem współpracy w dziedzinie zarządzania ryzykiem związanym z klęskami żywiołowymi jest ograniczanie podatności i ryzyka, zwiększenie monitorowania i zdolności wczesnego ostrzegania, a także zwiększenie odporności Kuby na klęski żywiołowe, między innymi przez wspieranie działań wewnętrznych oraz regionalnych ram w zakresie ograniczania podatności na klęski żywiołowe i reagowania na nie, aby wzmocnić regionalne zdolności w zakresie badań i upowszechnić najlepsze praktyki, korzystając z doświadczeń zgromadzonych w zakresie zmniejszania ryzyka związanego z klęskami żywiołowymi, gotowości na wypadek takiego ryzyka, opracowywania planów dotyczących takiego ryzyka, zapobiegania mu, ograniczania go, reagowania na nie i odbudowy po wystąpieniu klęski.

Artykuł 49

Woda i infrastruktura sanitarna

1. Strony uznają potrzebę zapewnienia dostępności zasobów wodnych i infrastruktury sanitarnej dla wszystkich oraz zrównoważonego zarządzania nimi, w związku z czym postanawiają współpracować między innymi w zakresie:

- a) budowania zdolności dla skutecznego zarządzania zasobami wodnymi i sieciami sanitarnymi;
- b) wpływu jakości wody na wskaźniki zdrowotne;
- c) modernizacji technologii związanej z jakością wody, od monitorowania po laboratoria;
- d) programów edukacyjnych promujących potrzebę ochrony, racjonalnego wykorzystywania i zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi.

2. Strony postanawiają zwrócić szczególną uwagę na działania i programy regionalne w tym obszarze.

TYTUŁ VI

Rozwój gospodarczy

Artykuł 50

Rolnictwo, rozwój obszarów wiejskich, rybołówstwo i akwakultura

1. Strony postanawiają współpracować w dziedzinie rolnictwa, rozwoju obszarów wiejskich, rybołówstwa i akwakultury w zakresie między innymi:

- a) poprawy produktywności i zwiększenia produkcji;
- b) zwiększania jakości produktów rolnych, produktów rybołówstwa i akwakultury;
- c) rozwoju rolnictwa na obszarach miejskich i podmiejskich;
- d) umacniania łańcuchów produkcji;
- e) rozwoju obszarów wiejskich;
- f) promowania zdrowych nawyków, aby poprawić jakość żywienia;
- g) rozwoju rynków rolnych i rybnych, rynków hurtowych oraz dostępu do kredytu finansowego;
- h) promowania usług rozwoju biznesu dla spółdzielni, małych prywatnych gospodarstw rolnych oraz społeczności trudniących się tradycyjnym łodziowym rybołówstwem przybrzeżnym;
- i) rozwoju swoich rynków i promowania międzynarodowych stosunków handlowych;
- j) rozwoju produkcji ekologicznej;

- k) rozwoju zrównoważonego rolnictwa i akwakultury integrujących wymagania i wyzwania związane z ochroną środowiska;
- l) wspierania nauki, technologii i innowacji istotnych dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, rybołówstwa i akwakultury, a także przetwórstwa przemysłowego tych zasobów;
- m) promowania zrównoważonego wykorzystania zasobów rybołówstwa i zarządzania nimi;
- n) promowania najlepszych praktyk zarządzania rybołówstwem;
- o) poprawy gromadzenia danych celem uwzględnienia najlepszych dostępnych informacji naukowych na potrzeby oceny zasobów i zarządzania nimi;
- p) wzmacniania systemów monitorowania, kontroli i nadzoru w dziedzinie rybołówstwa;
- q) zwalczania nielegalnych, nieraportowanych i nieuregulowanych połowów;
- r) zacieśniania współpracy, aby zapewnić większą zdolność do rozwoju technologii o wartości dodanej na potrzeby przetwarzania produktów rybołówstwa i akwakultury.

2. Współpraca ta może obejmować, między innymi, zapewnianie technicznej wiedzy fachowej i wsparcia, budowanie zdolności oraz wymianę informacji i doświadczeń. Strony postanawiają promować współpracę instytucjonalną i zacieśnić współpracę w obrębie organizacji międzynarodowych oraz współpracę z wewnętrznymi i regionalnymi organizacjami ds. zarządzania rybołówstwem.

3. Strony zachęcają, aby na obszarach podatnych na występowanie klęsk żywiołowych przeprowadzono analizę ryzyka i podjęto odpowiednie środki mające na celu zwiększenie odporności w ramach współpracy w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego i rolnictwa.

Artykuł 51

Turystyka zrównoważona

1. Strony uznają znaczenie sektora turystyki dla rozwoju społecznego i gospodarczego społeczności lokalnych oraz istotny potencjał gospodarczy obu regionów pod względem rozwoju działalności gospodarczej w tej dziedzinie.
2. W tym kontekście Strony postanawiają współpracować w zakresie promowania turystyki zrównoważonej, a w szczególności wspierać:
  - a) opracowywanie strategii mających na celu zmaksymalizowanie korzyści społeczno-gospodarczych z turystyki;
  - b) tworzenie i konsolidację produktów turystycznych przez świadczenie usług niefinansowych, prowadzenie szkoleń oraz zapewnianie pomocy i usług technicznych;
  - c) uwzględnianie kwestii środowiskowych, kulturowych, społecznych, w tym ochrony i promowania dziedzictwa kulturowego i zasobów naturalnych, w rozwoju sektora turystyki;
  - d) zaangażowanie lokalnych społeczności w proces rozwoju turystyki, szczególnie turystyki wiejskiej, lokalnej i ekoturystyki;
  - e) strategię marketingu i promocji, budowanie zdolności instytucjonalnych i rozwój zasobów ludzkich oraz promowanie międzynarodowych standardów;
  - f) promowanie współpracy i stowarzyszeń między sektorem publicznym i prywatnym;
  - g) opracowywanie planów zarządzania rozwojem turystyki w skali krajowej i regionalnej;
  - h) promowanie technologii informacyjnych w dziedzinie turystyki.

*Artykuł 52***Współpraca w dziedzinie nauki, technologii i innowacji**

1. Celem Stron jest rozwój zdolności naukowych, technologicznych i w zakresie innowacji we wszystkich obszarach działalności objętych ustalonymi mechanizmami lub umowami o współpracy będącymi przedmiotem wspólnego zainteresowania. W tym celu i zgodnie ze swoimi przepisami wewnętrznymi Strony wspierają wymianę informacji, udział swoich organów działających w obszarze badań oraz rozwój technologiczny w odniesieniu do następujących działań w zakresie współpracy:

- a) wymiany informacji dotyczących odpowiedniej polityki Stron w obszarze nauki i technologii;
- b) wspólnych działań w obszarze badań i rozwoju mających na celu stymulowanie postępu naukowego oraz transfer technologii i know-how, w tym wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

2. Szczególny nacisk należy położyć na budowanie potencjału ludzkiego jako trwałej podstawy doskonałości naukowej i technologicznej oraz stworzenie trwałych powiązań pomiędzy środowiskami naukowymi i technologicznymi Stron, zarówno na poziomie wewnętrznym, jak i regionalnym. W tym celu wspiera się wymiany naukowców i najlepszych praktyk w zakresie projektów badawczych.

3. W stosownych przypadkach do współpracy w dziedzinie nauki, technologii i badań naukowych należy włączyć ośrodki badań naukowych, instytucje szkolnictwa wyższego oraz inne zainteresowane podmioty zlokalizowane w Unii Europejskiej i na Kubie.

4. Strony postanawiają stosować wszelkie mechanizmy w celu zwiększania liczebności i podnoszenia jakości wysoko wykwalifikowanych pracowników, między innymi poprzez szkolenia, współpracę w zakresie badań, stypendia i wymiany.

5. Strony wspierają uczestnictwo swoich odpowiednich podmiotów w programach naukowych i technologicznych drugiej Strony w ramach dążenia do obustronnie korzystnej doskonałości naukowej oraz zgodnie z odpowiednimi przepisami regulującymi uczestnictwo podmiotów z państw trzecich.

*Artykuł 53***Transfer technologii**

1. Uznając znaczenie współpracy i pomocy technicznej w dziedzinie transferu technologii, w tym procesów automatyzacji, Strony postanawiają współpracować w celu promowania transferu technologii poprzez programy akademickie lub zawodowe ukierunkowane na transfer wiedzy między Stronami.

2. Unia Europejska ułatwia i wspiera dostęp Kuby do programów w dziedzinie badań naukowych i rozwoju, których celem jest, między innymi, rozwój technologiczny.

*Artykuł 54***Energia, w tym energia odnawialna**

1. Uznając rosnące znaczenie rozwiązań w zakresie energii odnawialnej i efektywności energetycznej na potrzeby zrównoważonego rozwoju, Strony postanawiają, że ich wspólnym celem będzie wspieranie współpracy w dziedzinie energii, w szczególności w zakresie, między innymi, zrównoważonych, przyjaznych środowisku i odnawialnych źródeł energii, efektywności energetycznej, technologii energooszczędnych, zastosowania elektryczności na obszarach wiejskich i regionalnej integracji rynków energii, zgodnie z ustaleniami Stron i ich przepisami wewnętrznymi.

2. Współpraca może obejmować między innymi:

- a) dialog merytoryczny i współpracę w sektorze energetycznym, w szczególności w zakresie usprawnienia i dywersyfikacji dostawy energii oraz ulepszenia rynków energii, w tym produkcji, przesyłania i dystrybucji;
- b) programy w dziedzinie budowania zdolności, transferu technologii i know-how, w tym pracy nad normami emisji, w sektorze energetycznym, w szczególności w zakresie efektywności energetycznej i zarządzania sektorem;
- c) promowanie oszczędności energii, efektywności energetycznej, energii odnawialnej oraz badania oddziaływania produkcji i zużycia energii na środowisko, w szczególności na bioróżnorodność, leśnictwo i użytkowanie gruntów;

- d) rozwój projektów pilotażowych w dziedzinie energii odnawialnej i efektywności energetycznej, w szczególności w obszarach energii słonecznej, wiatrowej, energii z biomasy, energii wodnej, energii z fal morskich i energii pływów;
- e) programy mające na celu zwiększenie ogólnej świadomości i wiedzy społeczeństwa w zakresie energii odnawialnych i efektywności energetycznej;
- f) recykling lub wykorzystanie energetyczne odpadów stałych i płynnych.

Artykuł 55

Transport

1. Strony postanawiają, że współpraca w dziedzinie transportu skupia się na restrukturyzacji i modernizacji systemu transportu i powiązanych systemów infrastruktury, ułatwianiu i usprawnianiu przepływu pasażerów i towarów oraz ułatwianiu dostępu do rynków transportu miejskiego, lotniczego, morskiego, wodnego śródlądowego, kolejowego i drogowego, przez udoskonalenie gospodarki transportowej z operacyjnego i administracyjnego punktu widzenia oraz promowanie wysokich standardów operacyjności.
2. Współpraca może obejmować następujące kwestie:
  - a) wymianę informacji w sprawie polityki Stron, w szczególności w zakresie transportu miejskiego oraz wzajemnego połączenia i interoperacyjności sieci transportu multimodalnego i innych zagadnień będących przedmiotem wspólnego zainteresowania;
  - b) zarządzanie śródlądowymi drogami wodnymi, drogami, drogami kolejowymi, portami i portami lotniczymi, w tym odpowiednią współpracę między odpowiednimi organami;
  - c) projekty transferu technologii europejskiej w ramach globalnego systemu nawigacji satelitarnej i w centrach miejskiego transportu publicznego;
  - d) zaostrzenie norm w zakresie bezpieczeństwa i zapobiegania zanieczyszczeniom, w tym współpraca w ramach odpowiednich forów międzynarodowych mających na celu zapewnienie lepszego egzekwowania norm międzynarodowych;
  - e) działania wspierające rozwój transportu lotniczego i morskiego.

Artykuł 56

Modernizacja modelu gospodarczego i społecznego

1. Strony postanawiają prowadzić współpracę mającą na celu wsparcie wzmocnienia i modernizacji kubańskiej administracji publicznej i gospodarki. Zgadza się, aby wspierać rozwój przedsiębiorstw i spółdzielni, ze szczególnym naciskiem na rozwój lokalny.
2. Współpracę tę można nawiązać w obszarach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, takich jak:
  - a) polityka makroekonomiczna, w tym polityka budżetowa;
  - b) statystyka;
  - c) systemy informacji handlowych;
  - d) środki na rzecz ułatwień w handlu;
  - e) systemy i normy jakości;
  - f) wsparcie dla lokalnych inicjatyw w zakresie rozwoju;
  - g) rozwój rolno-przemysłowy;
  - h) kontrola i nadzór państwa;
  - (i) organizacja i funkcjonowanie przedsiębiorstw, w tym przedsiębiorstw publicznych.

3. Strony postanawiają promować i wspierać współpracę między instytucjami, w tym instytucjami sektorowymi, które propagują instrumenty mające na celu wsparcie MŚP, szczególnie tych, których starania ukierunkowane są na zwiększenie konkurencyjności, innowacji technologicznych, integracji łańcuchów wartości, dostępu do kredytów i szkoleń, a także na wzmacnianie zdolności i ram instytucjonalnych. Strony postanawiają również promować kontakty między przedsiębiorstwami obu Stron w celu wsparcia ich wejścia na rynki międzynarodowe, inwestycji i transferu technologii.

Artykuł 57

Statystyka

1. Strony postanawiają współpracować w celu wypracowania lepszych metod i programów statystycznych zgodnie z przyjętymi normami międzynarodowymi, w tym w celu gromadzenia, przetwarzania, kontroli jakości i rozpowszechniania danych statystycznych, mających na celu dostarczenie bardziej porównywalnych wskaźników, tym samym umożliwiając Stronom zidentyfikowanie wymagań dotyczących informacji statystycznych w dziedzinach objętych niniejszą Umową. Strony potwierdzają przydatność współpracy dwustronnej do osiągnięcia tych celów.

2. Współpraca ta może obejmować między innymi: wymiany techniczne między Krajowym Urzędem Statystycznym i Informacyjnym na Kubie a urzędami statystycznymi w państwach członkowskich Unii Europejskiej i Eurostatem, w tym wymianę naukowców; rozwój ulepszonych i spójnych metod gromadzenia, dezagregacji, analizy i interpretacji danych; oraz organizację seminariów, grup roboczych lub programów uzupełniających zdolności statystyczne.

Artykuł 58

Dobre zarządzanie w kwestiach podatkowych

1. Strony uznają zasady dobrego zarządzania w kwestiach podatkowych, tj. przejrzystości, wymiany informacji oraz sprawiedliwej konkurencji podatkowej, i zobowiązują się do wdrażania tych zasad.

2. W tym celu Strony, zgodnie ze swoimi odpowiednimi kompetencjami, pogłębiają międzynarodową współpracę w dziedzinie opodatkowania, ułatwiają pobór legalnych dochodów podatkowych oraz opracowują środki służące skutecznemu wdrożeniu norm minimalnych w zakresie dobrego zarządzania w kwestiach podatkowych.

TYTUŁ VII

Integracja i współpraca regionalna

Artykuł 59

Współpraca regionalna

1. Współpraca obejmuje wsparcie działań związanych z rozwojem współpracy regionalnej między Kubą a jej sąsiadami w regionie Karaibów, w kontekście CARIFORUM, w szczególności w obszarach priorytetowych określonych we wspólnej strategii partnerstwa UE-Karaiby. Działania te mogłyby również przyczynić się do wzmocnienia procesu integracji regionalnej w regionie Karaibów.

2. Współpraca sprzyja uczestnictwu wszystkich sektorów, w tym społeczeństwa obywatelskiego, w procesie współpracy regionalnej i integracji, zgodnie z warunkami określonymi przez Strony oraz obejmuje wsparcie mechanizmów konsultacji i kampanii informacyjnych.

3. Strony postanawiają korzystać ze wszystkich istniejących instrumentów współpracy, aby wspierać działania służące rozwojowi aktywnej współpracy pomiędzy Unią Europejską a Kubą, pomiędzy Kubą a innymi państwami lub regionami Ameryki Łacińskiej i Karaibów we wszystkich obszarach współpracy objętych zakresem niniejszej Umowy. Strony postanawiają poświęcić szczególną uwagę regionalnym programom współpracy dotyczącym badań naukowych i innowacji oraz edukacji, a także dalszemu rozwojowi obszaru wiedzy Unia Europejska-Ameryka Łacińska i Karaiby oraz inicjatywom, takim jak wspólny obszar badań naukowych i wspólny obszar szkolnictwa wyższego. Należy dążyć do tego, aby działania regionalne i dwustronne w ramach współpracy wzajemnie się uzupełniały.

4. Strony dążą do wymiany poglądów i do współpracy w celu uzgodnienia i opracowania wspólnych działań na forach wielostronnych.

CZĘŚĆ IV

HANDEL I WSPÓŁPRACA HANDLOWA

Artykuł 60

Cele

Strony postanawiają, że cele ich współpracy w obszarze handlu obejmują, w szczególności:

- a) wzmocnianie stosunków handlowych i gospodarczych, szczególnie przez promowanie dialogu na tematy handlowe oraz wspieranie wzmożonych przepływów handlowych między Stronami;
- b) wspieranie integracji Kuby z gospodarką światową;
- c) wspieranie rozwoju i dywersyfikacji handlu wewnątrzregionalnego oraz handlu z Unią Europejską;
- d) zwiększanie wkładu handlu w zrównoważony rozwój, z uwzględnieniem aspektów środowiskowych i społecznych;
- e) wspieranie dywersyfikacji gospodarki kubańskiej i promowanie odpowiedniego klimatu biznesowego;
- f) wspieranie większego przepływu inwestycji przez wypracowanie atrakcyjnego i stabilnego środowiska dla wzajemnych inwestycji dzięki konsekwentnemu dialogowi mającemu na celu zrozumienie i współpracę w kwestiach inwestycyjnych oraz promowaniu niedyskryminacyjnego systemu inwestycyjnego.

TYTUŁ I

Handel

Artykuł 61

Handel oparty na przepisach

1. Strony uznają, że znaczne ograniczenie taryf i innych barier w handlu, a także wyeliminowanie dyskryminacyjnego traktowania w międzynarodowych stosunkach handlowych służą jako narzędzie wspierania wzrostu, dywersyfikacji gospodarczej oraz dobrobytu.
2. Strony potwierdzają, że w ich wzajemnym interesie leży prowadzenie handlu zgodnie z wielostronnym systemem handlowym opartym na przepisach, w ramach którego Strony są zobowiązane do przestrzegania wyższości przepisów i ich skutecznego, sprawiedliwego i zrównoważonego wdrażania.

Artykuł 62

Najwyższe uprzywilejowanie

1. Każda ze Stron przyznaje towarom drugiej Strony traktowanie zgodne z zasadą największego uprzywilejowania zgodnie z art. I Układu ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu (GATT) 1994 i jego uwagami interpretacyjnymi, które zostają włączone do niniejszej Umowy i stanowią jej część, *mutatis mutandis*.
2. Ust. 1 nie ma zastosowania do traktowania preferencyjnego przyznanego przez którąkolwiek ze Stron w stosunku do towarów innego kraju zgodnie z Porozumieniami WTO.

Artykuł 63

Traktowanie narodowe

Każda ze Stron przyznaje towarom drugiej Strony traktowanie narodowe zgodnie z art. III GATT 1994 i jego uwagami interpretacyjnymi, które zostają włączone do niniejszej Umowy i stanowią jej część, *mutatis mutandis*.

*Artykuł 64***Przejrzystość**

1. Strony potwierdzają zasadę przejrzystości w stosowaniu swoich środków handlowych i postanawiają, że należy jasno przedstawić i wyjaśnić politykę i przepisy dotyczące handlu zagranicznego.
2. Strony postanawiają, że zainteresowane strony powinny mieć możliwość zaznajomienia się z przepisami każdej Strony dotyczącymi handlu międzynarodowego.

*Artykuł 65***Ułatwienia w handlu**

Strony potwierdzają swoje zobowiązania względem umowy WTO o ułatwieniach w handlu.

*Artykuł 66***Barier techniczne w handlu**

1. Strony potwierdzają swoje prawa i obowiązki wynikające z Porozumienia WTO w sprawie barier technicznych w handlu („porozumienie TBT”).
2. Postanowienia niniejszego artykułu mają zastosowanie do regulacji i norm technicznych oraz procedur oceny zgodności określonych w porozumieniu TBT.
3. Strony uznają znaczenie skutecznych mechanizmów służących notyfikacji i wymianie informacji w zakresie regulacji i norm technicznych oraz procedur oceny zgodności, zgodnie z porozumieniem TBT.

*Artykuł 67***Środki sanitarne i fitosanitarne**

1. Strony potwierdzają prawa, obowiązki, zasady i cele wynikające z Porozumienia w sprawie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych i Międzynarodowej konwencji ochrony roślin oraz prawa, obowiązki, zasady i cele Komisji Codex Alimentarius oraz Światowej Organizacji Zdrowia Zwierząt.
2. Strony uznają znaczenie skutecznych mechanizmów służących konsultacji, notyfikacji i wymianie informacji w zakresie środków sanitarnych i fitosanitarnych oraz środków poprawy dobrostanu zwierząt w ramach właściwych organizacji międzynarodowych.

*Artykuł 68***Ochrona handlu**

Strony potwierdzają swoje prawa i obowiązki wynikające z następujących Porozumień WTO: Porozumienia w sprawie środków ochronnych, Porozumienia w sprawie subsydiów i środków wyrównawczych, Porozumienia o stosowaniu artykułu VI Układu ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu 1994.

*Artykuł 69***Klauzula przeglądowa**

Strony, w oparciu o wzajemne porozumienie, mogą wprowadzać zmiany do niniejszej części i dokonywać jej przeglądu w celu wzmocnienia swoich stosunków handlowych i inwestycyjnych.

Artykuł 70

Ogólna klauzula wyjątkowa

Strony potwierdzają, że ich istniejące prawa i obowiązki w ramach art. XX GATT 1994 i jego uwag interpretacyjnych zostają włączone do niniejszej Umowy i stanowią jej część, *mutatis mutandis*.

TYTUŁ II

Współpraca związana z handlem

Artykuł 71

Służby celne

1. Strony promują i ułatwiają współpracę pomiędzy swoimi odpowiednimi służbami celnymi w celu zagwarantowania bezpieczeństwa granic, uproszczenia procedur celnych i ułatwienia legalnego handlu przy zachowaniu swoich uprawnień w zakresie kontroli.
2. Współpraca stanowi podstawę między innymi do:
  - a) wymiany informacji dotyczących przepisów i procedur celnych, szczególnie w następujących obszarach:
    - (i) upraszczania i modernizacji procedur celnych;
    - (ii) ułatwiania przemieszczania w ramach tranzytu;
    - (iii) egzekwowania praw własności intelektualnej przez organy celne;
    - (iv) związków ze środowiskiem biznesu;
    - (v) swobodnego obrotu towarów i integracji regionalnej;
    - (vi) organizacji dotyczącej kontroli celnej na granicach;
  - b) rozwoju wspólnych inicjatyw we wspólnie uzgodnionych obszarach;
  - c) promowania koordynacji pomiędzy wszystkimi powiązаныmi organami granicznymi, zarówno na poziomie krajowym, jak i transgranicznym.
3. Strony udzielają sobie wzajemnie pomocy administracyjnej w sprawach celnych. W tym celu Strony mogą za obopólnym porozumieniem ustanowić instrumenty dwustronne.

Artykuł 72

Współpraca dotycząca ułatwień w handlu

1. Strony potwierdzają swoje zobowiązanie do wzmocnienia współpracy w obszarze ułatwień w handlu w celu zapewnienia, aby odpowiednie przepisy prawne i procedury oraz zdolności administracyjne organów celnych przyczyniały się do realizacji celów skutecznej kontroli i ułatwień w handlu.
2. Strony postanawiają, że ich współpraca będzie obejmować między innymi następujące obszary:
  - a) budowanie zdolności właściwych organów i oferowanie im wiedzy fachowej w kwestiach celnych, w tym w kwestiach certyfikacji i weryfikacji pochodzenia, oraz w kwestiach technicznych w celu egzekwowania regionalnych procedur celnych;
  - b) stosowanie mechanizmów i nowoczesnych technik celnych, w tym oceny ryzyka, wcześniejszych wiążących interpretacji, uproszczonych procedur wprowadzania i zwalniania towarów, kontroli celnych oraz metod kontroli przedsiębiorstw;
  - c) wprowadzanie procedur i praktyk, które odzwierciedlają w największym możliwym stopniu międzynarodowe przepisy, instrumenty i normy obowiązujące w dziedzinie ceł i handlu, w tym zawarte w umowie WTO o ułatwieniach w handlu, zmienionej Międzynarodowej konwencji dotyczącej uproszczenia i harmonizacji postępowania celnego (zmienionej konwencji z Kioto) oraz Ramach norm Światowej Organizacji Celnej na rzecz zabezpieczenia i uproszczenia handlu światowego;
  - d) systemy informacyjne i automatyzacja procedur celnych i innych procedur handlowych, szczególnie do celów wdrożenia środków na rzecz ułatwień w handlu dla upoważnionych przedsiębiorców i usług informacyjnych.

*Artykuł 73***Własność intelektualna**

1. Strony uznają znaczenie współpracy technicznej w zakresie wartości intelektualnej, w tym ochrony oznaczeń geograficznych, i postanawiają współpracować, na wspólnie uzgodnionych warunkach, w zakresie wynikających z Umowy szczegółowych projektów współpracy, zgodnie z przepisami wewnętrznymi Stron oraz zgodnie z umowami międzynarodowymi, których są one sygnatariuszami.
2. Strony postanawiają promować współpracę instytucjonalną, wymianę informacji, pomoc techniczną, budowanie zdolności i szkolenia. Strony postanawiają prowadzić współpracę techniczną zgodnie ze swoim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego, priorytetami i potrzebami rozwojowymi.
3. Strony postanawiają, że współpraca powinna przyczynić się do promowania innowacji technologicznych oraz transferu i rozpowszechniania technologii, ze wzajemną korzyścią dla producentów i użytkowników wiedzy technicznej, w sposób sprzyjający osiągnięciu dobrobytu społecznego i gospodarczego, jak również do zrównoważenia praw i obowiązków.

*Artykuł 74***Współpraca w zakresie barier technicznych w handlu**

1. Strony uznają znaczenie współpracy i pomocy technicznej w zakresie barier technicznych w handlu i postanawiają promować współpracę pomiędzy swoimi organami odpowiedzialnymi za normalizację, metrologię, akredytację i ocenę zgodności.
2. Strony postanawiają, że ich współpraca będzie obejmować między innymi:
  - a) budowanie zdolności i oferowanie wiedzy fachowej, w tym rozwój i wzmocnienie odpowiedniej infrastruktury, a także szkolenie i pomoc techniczna w obszarach regulacji technicznych, normalizacji, oceny zgodności, akredytacji i metrologii, między innymi w celu ułatwienia zrozumienia wymogów Unii Europejskiej oraz zgodności z tymi wymogami;
  - b) promowanie współpracy właściwych organów w ramach odpowiednich organizacji międzynarodowych;
  - c) wymianę informacji, doświadczeń i dobrych praktyk;
  - d) wypracowywanie wspólnych poglądów;
  - e) dążenie do zgodności między regulacjami technicznymi i procedurami oceny zgodności oraz zbieżności między nimi;
  - f) eliminowanie barier technicznych w handlu.

*Artykuł 75***Bezpieczeństwo żywności, kwestie sanitarne i fitosanitarne oraz dobrostan zwierząt**

1. Strony promują współpracę i koordynację między właściwymi organami, w tym w ramach odpowiednich organizacji międzynarodowych, w zakresie bezpieczeństwa żywności, kwestii sanitarnych i fitosanitarnych oraz dobrostanu zwierząt, w celu poprawy swoich dwustronnych stosunków handlowych. Strony zacieśniają współpracę w celu uznania równoważności i harmonizacji środków sanitarnych i fitosanitarnych oraz udzielają porad i pomocy technicznej w zakresie wdrażania takich środków.
2. Celem współpracy dotyczącej bezpieczeństwa żywności, kwestii sanitarnych i fitosanitarnych oraz dobrostanu zwierząt jest wzmocnienie zdolności każdej Strony, aby poprawić dostęp do rynku drugiej Strony przy jednoczesnym zapewnieniu poziomu ochrony ludziom, zwierzętom i roślinom oraz dobrostanu zwierząt.
3. Współpraca może obejmować między innymi:
  - a) dostarczanie wiedzy fachowej na temat zdolności prawodawczej i technicznej w zakresie tworzenia i egzekwowania prawa oraz rozwoju systemów kontroli sanitarnej i fitosanitarnej, w tym programów zwalczania, systemów bezpieczeństwa żywności i szybkiego powiadamiania, a także wiedzy fachowej na temat dobrostanu zwierząt;
  - b) wsparcie rozwoju i wzmocnienia zdolności instytucjonalnych i administracyjnych na Kubie, w tym zdolności kontroli, w celu poprawy jej stanu sanitarnego i fitosanitarnego;

- c) budowanie zdolności na Kubie w celu spełnienia wymogów sanitarnych i fitosanitarnych, tak aby poprawić dostęp do rynku drugiej Strony przy jednoczesnym zapewnieniu odpowiedniego poziomu ochrony;
- d) wzmacnianie oficjalnego systemu kontroli towarów wywożonych do Unii Europejskiej przez zwiększenie zdolności analitycznych i poprawę zarządzania krajowymi laboratoriami w celu spełnienia wymogów prawodawstwa Unii Europejskiej;
- e) oferowanie porad i pomocy technicznej na temat systemu regulacyjnego Unii Europejskiej w kwestiach sanitarnych i fitosanitarnych oraz wdrażania norm wymaganych na rynku Unii Europejskiej;
- f) promowanie współpracy w obrębie odpowiednich organizacji międzynarodowych (Komitetu Środków Sanitarnych i Fitosanitarnych powołanego na mocy Porozumienia w sprawie stosowania środków sanitarnych i fitosanitarnych, Międzynarodowej konwencji ochrony roślin, Światowej Organizacji Zdrowia Zwierząt oraz Komisji Codex Alimentarius) z myślą o szerszym stosowaniu norm międzynarodowych.

Artykuł 76

Towary tradycyjne i rzemieślnicze

Strony uznają znaczenie współpracy mającej na celu promowanie towarów tradycyjnych i rzemieślniczych

W konkretnym wymiarze współpraca mogłaby koncentrować się na następujących obszarach:

- a) budowaniu zdolności w celu ułatwienia skutecznych możliwości dostępu do rynku dla towarów rzemieślniczych;
- b) wspieraniu mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw z sektorów miejskich i wiejskich, które produkują i wywożą towary rzemieślnicze, między innymi przez wzmacnianie właściwych instytucji udzielających wsparcia;
- c) promowaniu ochrony towarów tradycyjnych;
- d) poprawie wyników działalności producentów towarów rzemieślniczych.

Artykuł 77

Handel i zrównoważony rozwój

1. Strony uznają, że mogą wnieść wkład w realizację celu zrównoważonego rozwoju przez wspieranie wzajemnie się uzupełniającej polityki handlowej, polityki ochrony środowiska i polityki społecznej.
2. W celu uzupełnienia działań wymienionych w części III tytułu III i IV Strony postanawiają, że ich współpraca będzie obejmować między innymi:
  - a) opracowywanie programów i działań dotyczących wdrażania i egzekwowania związanych z handlem aspektów wielostronnych umów środowiskowych i praw ochrony środowiska;
  - b) wspieranie opracowywania ram umożliwiających handel towarami i usługami, przyczyniając się w ten sposób do zrównoważonego rozwoju, między innymi przez rozpowszechnianie praktyk dotyczących społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw;
  - c) wspieranie handlu produktami uzyskanymi z zasobów naturalnych zarządzanych zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, między innymi przez stosowanie skutecznych środków ochrony dzikiej fauny, rybołówstwa i leśnictwa, a także do zrównoważonego zarządzania nimi, jak również opracowywanie środków zwalczania nielegalnego handlu mającego znaczenie dla środowiska, między innymi przez egzekwowanie prawa oraz współpracę celną;
  - d) zwiększanie zdolności instytucjonalnych do analizy i działań w zakresie handlu i zrównoważonego rozwoju.

Artykuł 78

Współpraca dotycząca ochrony handlu

Strony postanawiają współpracować w dziedzinie ochrony handlu przez wymianę doświadczeń, pomoc techniczną i budowanie zdolności.

*Artykuł 79***Reguły pochodzenia**

Strony uznają, że reguły pochodzenia odgrywają istotną rolę w handlu międzynarodowym i postanawiają współpracować przez zapewnianie pomocy technicznej i budowanie zdolności, a także wymianę doświadczeń w tym obszarze.

*Artykuł 80***Inwestycje**

Strony wspierają zwiększenie przepływu inwestycji dzięki wzajemnej wiedzy na temat odpowiednich przepisów prawa oraz przez wypracowanie atrakcyjnego i stabilnego środowiska dla wzajemnych inwestycji dzięki dialogowi mającemu na celu poprawę zrozumienia i współpracy w kwestiach inwestycyjnych oraz wspieranie stabilnego, przejrzystego i niedyskryminacyjnego systemu prowadzenia działalności gospodarczej i inwestycyjnej.

CZĘŚĆ V

POSTANOWIENIA INSTYTUCJONALNE I KOŃCOWE*Artykuł 81***Wspólna Rada**

1. Niniejszym ustanawia się Wspólną Radę. Wspólna Rada nadzoruje realizację celów niniejszej Umowy oraz jej wdrożenie. Wspólna Rada zbiera się na szczeblu ministerialnym w regularnych odstępach czasu, nieprzekraczających okresu dwóch lat, i nadzwyczajnie w każdym przypadku, gdy wymagają tego okoliczności, jeżeli Strony wyrażają na to zgodę.
2. Wspólna Rada bada wszelkie zasadnicze kwestie, powstałe w ramach niniejszej Umowy, jak również wszelkie inne kwestie dwustronne, wielostronne lub międzynarodowe związane ze wspólnym interesem.
3. Wspólna Rada składa się z przedstawicieli Stron na szczeblu ministerialnym, zgodnie z odpowiednimi ustaleniami wewnętrznymi Stron i z uwzględnieniem konkretnych rozpatrywanych spraw.
4. Wspólna Rada ustanawia swój regulamin wewnętrzny.
5. Wspólnej Radzie przewodniczy na zmianę, od danego posiedzenia do następnego, przedstawiciel Unii Europejskiej i przedstawiciel Kuby, zgodnie z zasadami określonymi w jej regulaminie wewnętrznym.
6. Wspólna Rada ma prawo do podejmowania decyzji, aby osiągnąć cele określone w niniejszej Umowie. Decyzje te są wiążące dla Stron, które stosują wszelkie środki niezbędne do wprowadzenia ich w życie.
7. Wspólna Rada może również wydawać odpowiednie zalecenia.
8. Wspólna Rada przyjmuje decyzje i wydaje zalecenia na podstawie wzajemnego porozumienia między Stronami. Procedura ta ma zastosowanie do wszystkich pozostałych organów zarządzających utworzonych na podstawie niniejszej Umowy.

*Artykuł 82***Wspólny Komitet**

1. Wspólną Radę wspiera w wykonywaniu jej obowiązków Wspólny Komitet składający się z przedstawicieli Stron na szczeblu wyższych urzędników, przy uwzględnieniu określonych spraw oczekujących na rozpatrzenie.
2. Wspólny Komitet jest odpowiedzialny za ogólne wdrożenie niniejszej Umowy.
3. Wspólna Rada ustanawia regulamin Wspólnego Komitetu.
4. Wspólny Komitet jest uprawniony do podejmowania decyzji, w przypadku gdy uprawnienia te zostały mu przekazane przez Wspólną Radę.

5. Wspólny Komitet zasadniczo zbiera się raz w roku w celu dokonania całościowego przeglądu wdrożenia niniejszej Umowy, naprzemiennie w Brukseli i na Kubie, w terminie i według porządku dziennego uzgodnionego z wyprzedzeniem przez Strony. Dodatkowe posiedzenia mogą zostać zwołane za obopólną zgodą oraz na wniosek jednej ze Stron. Wspólnemu Komitetowi przewodniczy na zmianę, od danego posiedzenia do następnego, przedstawiciel Unii i przedstawiciel Republiki Kuby.

Artykuł 83

Podkomitety

1. Wspólny Komitet może podejmować decyzje o utworzeniu wyspecjalizowanych podkomitetów do pomocy w wykonywaniu jego obowiązków. Komitet może podjąć decyzję o zmianie zadania powierzonego podkomitetowi lub o jego rozwiązaniu.
2. Podkomitety spotykają się raz w roku na odpowiednim szczeblu na wniosek jednej ze Stron albo Wspólnego Komitetu. Posiedzenia z osobistym udziałem członków odbywają się na zmianę w Brukseli lub na Kubie. Posiedzenia mogą się również odbywać przy użyciu wszelkich środków technologicznych dostępnych Stronom.
3. Podkomitetom przewodniczy na zmianę przedstawiciel każdej ze Stron, przez okres jednego roku.
4. Utworzenie lub istnienie podkomitetów nie stanowi dla Stron przeszkody w przedkładaniu dowolnych spraw bezpośrednio Wspólnemu Komitetowi.
5. Wspólny Komitet przyjmuje regulamin wewnętrzny, który ustala skład i obowiązki tych podkomitetów i sposób ich funkcjonowania, o ile nie określa tego niniejsza Umowa.
6. Niniejszym powołuje się podkomitet ds. współpracy. Podkomitet ds. współpracy towarzyszy Wspólnemu Komitetowi w wykonywaniu jego obowiązków dotyczących części III niniejszej Umowy. Do jego obowiązków należy również:
  - a) zajmowanie się wszelkimi sprawami związanymi ze współpracą, zleconymi przez Wspólny Komitet;
  - b) monitorowanie ogólnego wdrożenia części III niniejszej Umowy;
  - c) omawianie wszelkich kwestii związanych ze współpracą, które mogą mieć wpływ na stosowanie części III niniejszej Umowy.

Artykuł 84

Definicja „Stron”

Do celów niniejszej Umowy termin „Strony” oznacza z jednej strony Unię Europejską lub jej państwa członkowskie albo Unię Europejską i jej państwa członkowskie, stosownie do ich odpowiednich kompetencji, a z drugiej strony Republikę Kuby.

Artykuł 85

Wypełnianie zobowiązań

1. Strony wprowadzają wszelkie ogólne lub szczegółowe środki niezbędne do wypełnienia zobowiązań wynikających z niniejszej Umowy i zapewniają ich zgodność z celami ustanowionymi w niniejszej Umowie.
2. Jeżeli jedna ze Stron uważa, że druga Strona nie wypełniła zobowiązania, jakie nakłada na nią niniejsza Umowa, może przedsięwziąć odpowiednie środki. Przedtem jednak, z wyjątkiem szczególnie nagłych przypadków, Strona ta przedstawia Wspólnej Radzie w ciągu 30 dni wszelkie istotne informacje niezbędne do dokładnego zbadania sytuacji w celu znalezienia rozwiązania możliwego do przyjęcia przez Strony. Przy wyborze środków pierwszeństwo przysnaje się tym, które najmniej zakłócają wprowadzanie w życie postanowień niniejszej Umowy. O środkach tych powiadamia się niezwłocznie drugą Stronę i stają się one przedmiotem konsultacji w ramach Wspólnego Komitetu na żądanie drugiej Strony.
3. Strony postanawiają, że określenie „szczególnie nagłe przypadki” w ust. 2 oznacza przypadki istotnego naruszenia postanowień niniejszej Umowy przez jedną ze Stron. Strony uzgadniają również, że określenie „odpowiednie środki” w ust. 2 oznacza środki przedsięwzięte zgodnie z prawem międzynarodowym. Uznaje się, że zawieszenie byłoby środkiem przedsięwziętym w ostateczności. Istotne naruszenie postanowień niniejszej Umowy polega na:
  - a) zerwaniu całości lub części niniejszej Umowy niezgodnie z zasadami ogólnymi prawa międzynarodowego;

- b) naruszeniu zasadniczych elementów niniejszej Umowy, określonych w art. 1 ust. 5 i art. 7.
4. Jeżeli Strona zastosuje środek w szczególnie nagłym przypadku, druga Strona może zwrócić się o zwołanie pilnego posiedzenia Stron w ciągu piętnastu dni.

Artykuł 86

Wejście w życie, tymczasowe stosowanie, okres obowiązywania i wypowiedzenie

1. Strony zatwierdzają niniejszą Umowę zgodnie ze swoimi wewnętrznymi procedurami prawnymi.
2. Niniejsza Umowa wchodzi w życie pierwszego dnia drugiego miesiąca następującego po dniu, w którym Strony powiadomiły się wzajemnie o zakończeniu wewnętrznych procedur prawnych, o których mowa w ust. 1.
3. Niezależnie od postanowień ust. 2 Unia Europejska i Kuba stosują niniejszą Umowę, w całości lub częściowo, na zasadzie tymczasowej, zgodnie z niniejszym ustępem, do czasu jej wejścia w życie i zgodnie z ich odpowiednimi procedurami i przepisami wewnętrznymi, stosownie do przypadku.

Tymczasowe stosowanie rozpoczyna się pierwszego dnia drugiego miesiąca następującego po dniu, w którym Unia Europejska i Kuba powiadomiły się wzajemnie o:

- a) w przypadku Unii – zakończeniu wewnętrznych procedur będących wymogiem wejścia w życie Umowy, ze wskazaniem części Umowy, które stosuje się tymczasowo; oraz
  - b) w przypadku Kuby – zakończeniu wewnętrznych procedur będących wymogiem wejścia w życie Umowy, z potwierdzeniem części Umowy, które stosuje się tymczasowo.
4. Niniejsza Umowa zostaje zawarta na czas nieokreślony. Każda ze Stron może pisemnie powiadomić drugą Stronę o zamiarze wypowiedzenia niniejszej Umowy. Wypowiedzenie staje się skuteczne po upływie sześciu miesięcy od daty powiadomienia.
5. Powiadomienia sporządzone zgodnie z postanowieniami niniejszego artykułu zostają wysłane w przypadku Unii Europejskiej do Sekretariatu Generalnego Rady Unii Europejskiej, a w przypadku Republiki Kuby do kubańskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, które są depozytariuszami niniejszej Umowy.

Artykuł 87

Zmiany

Niniejsza Umowa może zostać zmieniona w drodze pisemnego porozumienia między Stronami. Zmiany te wchodzi w życie w dniu uzgodnionym przez Strony oraz po spełnieniu ich odpowiednich wymogów prawnych i zakończeniu odpowiednich procedur.

Artykuł 88

Terytorialny zakres stosowania

Niniejsza Umowa ma zastosowanie, z jednej strony, do terytoriów, do których stosuje się Traktat o Unii Europejskiej i Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, i na warunkach określonych w tych Traktatach oraz, z drugiej strony, do terytorium Republiki Kuby.

Artykuł 89

Teksty autentyczne

Niniejsza Umowa zostaje sporządzona w dwóch egzemplarzach w językach: angielskim, bułgarskim, chorwackim, czeskim, duńskim, estońskim, fińskim, francuskim, greckim, hiszpańskim, litewskim, łotewskim, maltańskim, niderlandzkim, niemieckim, polskim, portugalskim, rumuńskim, słowackim, słoweńskim, szwedzkim, węgierskim i włoskim, przy czym teksty w każdym z tych języków są jednakowo autentyczne.

NA DOWÓD CZEGO niżej podpisani, należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Umowę.

Voor het Koninkrijk België

Pour le Royaume de Belgique

Für das Königreich Belgien

Deze handtekening verbindt eveneens de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Cette signature engage également la Communauté française, la Communauté flamande, la Communauté germanophone, la Région wallonne, la Région flamande et la Région de Bruxelles-Capitale.

Diese Unterschrift bindet zugleich die Deutschsprachige Gemeinschaft, die Flämische Gemeinschaft, die Französische Gemeinschaft, die Wallonische Region, die Flämische Region und die Region Brüssel-Hauptstadt.

За Република България

Za Českou republiku

For Kongeriget Danmark

Für die Bundesrepublik Deutschland

Eesti Vabariigi nimel

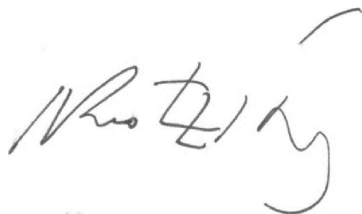

Thar cheann Na hÉireann

For Ireland

Για την Ελληνική Δημοκρατία

Por el Reino de España

Pour la République française

Za Republiku Hrvatsku

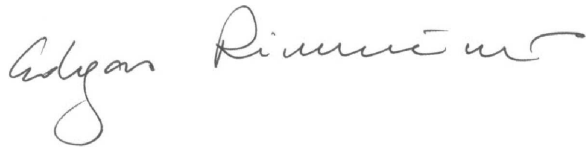
Per la Repubblica italiana

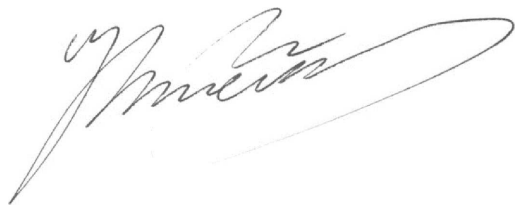
Για την Κυπριακή Δημοκρατία

Latvijas Republikas vārdā –

Lietuvos Respublikos vardu

Pour la Grand-Duché de Luxembourg

Magyarország részéről

Għar-Repubblika ta' Malta

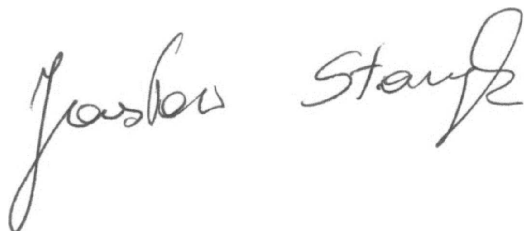
Voor het Koninkrijk der Nederlanden

Für die Republik Österreich

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Pela República Portuguesa

Pentru România

Za Republiko Slovenijo

Za Slovenskú republiku

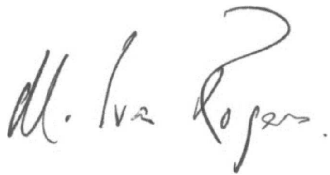
Suomen tasavallan puolesta
För Republiken Finland

För Konungariket Sverige

For the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

За Европейския съюз
Por la Unión Europea
Za Evropskou unii
For Den Europæiske Union
Für die Europäische Union
Euroopa Liidu nimel
Για την Ευρωπαϊκή Ένωση
For the European Union
Pour l'Union européenne
Za Europsku uniju
Per l'Unione europea
Eiropas Savienības vārdā –
Europos Sąjungos vardu
Az Európai Unió részéről
Ghall-Unjoni Ewropea
Voor de Europese Unie
W imieniu Unii Europejskiej
Pela União Europeia
Pentru Uniunea Europeană
Za Európsku úniu
Za Evropsko unijo
Euroopan unionin puolesta
För Europeiska unionen

Por la República de Cuba

ΠΡΟΤΟΚΟΛΙ 3Α ΠΟΠΡΑΒΚΑ
ACTA DE RECTIFICACIÓN
ZÁPIS O OPRAVĚ
BERIGTIGELSESPROTOKOL
BERICHTIGUNGSPROTOKOLL
PARANDUSPROTOKOLL
ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ
PROCÈS-VERBAL OF RECTIFICATION
PROCÈS-VERBAL DE RECTIFICATION
ZAPISNIK O ISPRAVKU
PROCESSO VERBALE DI RETTIFICA
LABOJUMU VERBĀLPROCESS
KLAIÐŪ IŠTAISYMO PROTOKOLAS
HELYESBÍTŐ JEGYZŐKÖNYV
PROCÈSS VERBALI TA' RETTIFIKA
PROCES-VERBAAL VAN VERBETERING
PROTOKÓŁ SPROSTOWANIA
ATA DE RETIFICAÇÃO
PROCES-VERBAL DE RECTIFICARE
ZÁPISNICA O OPRAVE
ZAPISNIK O POPRAVKU
OIKAISUPÖYTÄKIRJA
RÄTTELSEPROTOKOLL

ПРОТОКОЛ ЗА ПОПРАВКА
НА СПОРАЗУМЕНИЕТО ЗА ПОЛИТИЧЕСКИ ДИАЛОГ И СЪТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ
ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И НЕГОВИТЕ ДЪРЖАВИ ЧЛЕНКИ, ОТ ЕДНА СТРАНА, И
РЕПУБЛИКА КУБА, ОТ ДРУГА СТРАНА,
ПОДПИСАНО В БРЮКСЕЛ НА 12 ДЕКЕМВРИ 2016 Г.

ГЕНЕРАЛНИЯТ СЕКРЕТАРИАТ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ, в качеството си на депозитар на Споразумението за политически диалог и сътрудничество между Европейския съюз и неговите държави членки, от една страна, и Република Куба, от друга страна, подписано в Брюксел на 12 декември 2016 г. и наричано по-нататък „Споразумението“,

СЛЕД КАТО УСТАНОВИ, че текстът на Споразумението, заверено копие от който беше изпратено на подписалите го страни на 21 декември 2016 г., съдържа някои грешки в текста на полски език,

СЛЕД КАТО УВЕДОМИ подписалите Споразумението страни за тези грешки и за предложенията за поправка,

СЛЕД КАТО УСТАНОВИ, че нито една от подписалите страни не е повдигнала възражение,

ПРИСТЪПИ днес към поправката на въпросните грешки и състави настоящия протокол за поправка, в чието приложение са изложени поправките в текста на Споразумението на полски език, като на подписалите страни ще бъде изпратено копие.

ACTA DE RECTIFICACIÓN
DEL ACUERDO DE DIÁLOGO POLÍTICO Y DE COOPERACIÓN
ENTRE LA UNIÓN EUROPEA Y SUS ESTADOS MIEMBROS, POR UN LADO,
Y LA REPÚBLICA DE CUBA, POR OTRO,
FIRMADO EN BRUSELAS EL 12 DE DICIEMBRE DE 2016.

LA SECRETARÍA GENERAL DEL CONSEJO DE LA UNIÓN EUROPEA, en su calidad de depositario del Acuerdo de Diálogo Político y de Cooperación entre la Unión Europea y sus Estados miembros, por un lado, y la República de Cuba, por otro, firmado en Bruselas el 12 de diciembre de 2016, en lo sucesivo denominado el «Acuerdo»,

TRAS COMPROBAR que el texto del Acuerdo, cuya copia autenticada se remitió a los signatarios el 21 de diciembre de 2016, contenía errores en la versión polaca,

TRAS INFORMAR a los signatarios del Acuerdo de dichos errores y de las propuestas de corrección de los mismos,

TRAS COMPROBAR que ninguno de los signatarios ha elevado objeción alguna,

PROCEDE en el día de hoy a corregir dichos errores y levanta la presente acta de rectificación, con la corrección de la versión polaca del Acuerdo adjunta, cuya copia se comunicará a los signatarios.

ZÁPIS O OPRAVĚ
K DOHODĚ O POLITICKÉM DIALOGU A SPOLUPRÁCI
MEZI EVROPSKOU UNIÍ A JEJÍMI ČLENSKÝMI STÁTY NA JEDNÉ STRANĚ
A KUBÁNSKOU REPUBLIKOU NA STRANĚ DRUHÉ,
PODEPSANÉ DNE 12. PROSINCE 2016 V BRUSELU.

GENERÁLNÍ SEKRETARIÁT RADY EVROPSKÉ UNIE jako deponitář Dohody o politickém dialogu a spolupráci mezi Evropskou unií a jejími členskými státy na jedné straně a Kubánskou republikou na straně druhé, podepsané dne 12. prosince 2016 v Bruselu, dále jen „dohoda“,

NA ZÁKLADĚ ZJIŠTĚNÍ, že znění dohody, jehož ověřená kopie byla předána signatářům dne 21. prosince 2016, obsahuje v polské jazykové verzi určité chyby,

PO INFORMOVÁNÍ signatářů dohody o těchto chybách a o návrzích na opravu,

NA ZÁKLADĚ ZJIŠTĚNÍ, že žádný ze signatářů nevznesl námitku,

PROVEDL dnešního dne opravu uvedených chyb a vypracoval tento zápis o opravě, k němuž jsou přiloženy opravy polské verze dohody a jehož kopie bude předána signatářům.

BERIGTIGELSESPROTOKOL TIL
AFTALE OM POLITISK DIALOG OG SAMARBEJDE
MELLEM DEN EUROPÆISKE UNION OG DENS MEDLEMSSTATER PÅ DEN ENE SIDE
OG REPUBLIKKEN CUBA PÅ DEN ANDEN SIDE,
UNDERTEGNET DEN 12. DECEMBER 2016 I BRUXELLES

GENERALSEKRETARIATET FOR RÅDET FOR DEN EUROPÆISKE UNION, der handler som depositar for aftalen om politisk dialog og samarbejde mellem Den Europæiske Union og dens medlemsstater på den ene side og Republikken Cuba på den anden side, undertegnet den 12. december 2016 i Bruxelles, i det følgende benævnt "aftalen",

SOM HAR FASTSLÅET, at teksten til aftalen, som signatarerne modtog bekræftet kopi af den 21. december 2016, indeholdt visse fejl i den polske sprogudgave,

SOM HAR UNDERRETTET aftalens signatarer om disse fejl og om forslaget om at berigtige dem,

SOM HAR FASTSLÅET, at ingen af signatarerne har gjort indsigelse,

HAR DAGS DATO PÅTAGET SIG at berigtige de omhandlede fejl og har udfærdiget denne berigtigelsesprotokol, hvortil berigtigelserne af den polske sprogudgave af aftalen knyttes som bilag, og hvoraf en kopi vil blive fremsendt til signatarerne.

PROTOKOLL ÜBER DIE BERICHTIGUNG
DES AM 12. DEZEMBER 2016 IN BRÜSSEL UNTERZEICHNETEN
ABKOMMENS ÜBER POLITISCHEN DIALOG UND ZUSAMMENARBEIT
ZWISCHEN DER EUROPÄISCHEN UNION UND IHREN MITGLIEDSTAATEN EINERSEITS
UND DER REPUBLIK KUBA ANDERERSEITS

DAS GENERALSEKRETARIAT DES RATES DER EUROPÄISCHEN UNION in seiner Eigenschaft als Verwahrer des am 12. Dezember 2016 in Brüssel unterzeichneten Abkommens über politischen Dialog und Zusammenarbeit zwischen der Europäischen Union und ihren Mitgliedstaaten einerseits und der Republik Kuba andererseits (im Folgenden "Abkommen") –

NACH FESTSTELLUNG, dass der Wortlaut des Abkommens, das den Unterzeichnerstaaten am 21. Dezember 2016 in beglaubigter Abschrift notifiziert worden ist, in der polnischen Fassung Fehler enthält,

NACH UNTERRICHTUNG der Unterzeichnerstaaten des Abkommens über diese Fehler sowie über die vorgeschlagenen Berichtigungen,

IN ANBETRACHT DESSEN, dass keiner der Unterzeichnerstaaten Einwände erhoben hat –

HAT am heutigen Tage die Berichtigung der betreffenden Fehler VORGENOMMEN und dieses Berichtigungsprotokoll erstellt, dem die Berichtigung der polnischen Fassung des Abkommens beigefügt ist. Eine Abschrift wird den Unterzeichnerstaaten übermittelt.

ÜHELT POOLT EUROOPA LIIDU JA SELLE LIIKMESRIIKIDE NING TEISELT POOLT
KUUBA VABARIIGI VAHEL 12. DETSEMBRIL 2016 BRÜSSELIS ALLA KIRJUTATUD
POLIITILISE DIALOOGI JA KOOSTÖÖ LEPINGU PARANDUSPROTOKOLL

EUROOPA LIIDU NÕUKOGU PEASEKRETARIAAT, tegutsedes ühelt poolt Euroopa Liidu ja selle liikmesriikide ning teiselt poolt Kuuba Vabariigi vahelise poliitilise dialoogi ja koostöö lepingu, alla kirjutatud 12. detsembril 2016 Brüsselis, edaspidi „leping“, hoiulevõtjana,

OLLES KINDLAKS TEINUD, et lepingu, mille kinnitatud koopia edastati allakirjutanutele 21. detsembril 2016, tekst sisaldab teatud vigu poolakeelses versioonis,

OLLES TEAVITANUD allakirjutanuid nimetatud vigadest ning parandusettepanekutest,

OLLES KINDLAKS TEINUD, et ükski allakirjutanutest ei ole esitanud vastuväiteid,

ON VÕTNUD ENDALE KOHUSTUSE korraldada nimetatud vigade parandamine ning koostanud käesoleva parandusprotokolli, millele on lisatud lepingu poolakeelse versiooni parandused ning mille koopia edastatakse allakirjutanutele.

ΔΙΟΡΘΩΤΙΚΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟ
ΤΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ, ΑΦΕΝΟΣ, ΚΑΙ
ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ, ΑΦΕΤΕΡΟΥ,
ΠΟΥ ΥΠΕΓΡΑΦΗ ΣΤΙΣ ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ, ΣΤΙΣ 12 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2016

Η ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, ενεργώντας ως θεματοφύλακας της συμφωνίας πολιτικού διαλόγου και συνεργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της, αφενός, και της Δημοκρατίας της Κούβας, αφετέρου, που υπεγράφη στις Βρυξέλλες στις 12 Δεκεμβρίου 2016, στο εξής καλούμενη «η Συμφωνία»,

ΕΧΟΝΤΑΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙ ότι το κείμενο της συμφωνίας, επικυρωμένο αντίγραφο του οποίου διαβιβάστηκε στα υπογράφοντα μέρη στις 21 Δεκεμβρίου 2016, περιείχε ορισμένα λάθη στο πολωνικό κείμενο,

ΕΧΟΝΤΑΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΙ τα υπογράφοντα μέρη της συμφωνίας ως προς τα λάθη αυτά και τις διορθωτικές προτάσεις,

ΕΧΟΝΤΑΣ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙ ότι κανένα από τα υπογράφοντα μέρη δεν προέβαλε ένσταση,

ΑΝΕΛΑΒΕ σήμερα τη διόρθωση των εν λόγω λαθών και συνέταξε προς τούτο το παρόν διορθωτικό πρακτικό με τις διορθώσεις του πολωνικού κειμένου της συμφωνίας, που βρίσκονται στο επισυναπτόμενο παράρτημα, αντίγραφο του οποίου θα διαβιβαστεί στα συμβαλλόμενα μέρη.

PROCÈS-VERBAL OF RECTIFICATION
TO THE POLITICAL DIALOGUE AND COOPERATION AGREEMENT
BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND ITS MEMBER STATES, OF THE ONE PART,
AND THE REPUBLIC OF CUBA, OF THE OTHER PART
SIGNED AT BRUSSELS, ON 12 DECEMBER 2016.

THE GENERAL SECRETARIAT OF THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION, acting as the depositary of the Political Dialogue and Cooperation Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and the Republic of Cuba, of the other part, signed at Brussels, on 12 December 2016, hereinafter referred to as the "Agreement",

HAVING ESTABLISHED that the text of the Agreement, a certified copy of which was transmitted to the Signatories on 21 December 2016, contained certain errors in the Polish language version,

HAVING INFORMED the Signatories of the Agreement of these errors and of the proposals for correction,

HAVING ESTABLISHED that none of the Signatories has raised any objection,

HAS UNDERTAKEN this day the correction of the errors in question and has drawn up this procès-verbal of rectification, the correction of the Polish version of the Agreement being annexed thereto, a copy of which will be transmitted to the Signatories.

PROCÈS-VERBAL DE RECTIFICATION
DE L'ACCORD DE DIALOGUE POLITIQUE ET DE COOPÉRATION
ENTRE L'UNION EUROPÉENNE ET SES ÉTATS MEMBRES, D'UNE PART,
ET LA RÉPUBLIQUE DE CUBA, D'AUTRE PART,
SIGNÉ À BRUXELLES, LE 12 DÉCEMBRE 2016.

LE SECRÉTARIAT GÉNÉRAL DU CONSEIL DE L'UNION EUROPÉENNE, faisant office de dépositaire de l'accord de dialogue politique et de coopération entre l'Union européenne et ses États membres, d'une part, et la République de Cuba, d'autre part, signé à Bruxelles le 12 décembre 2016, ci-après dénommé "l'accord",

AYANT CONSTATÉ que le texte de l'accord, dont copie conforme a été notifiée aux parties signataires le 21 décembre 2016, contenait certaines erreurs dans la version polonaise,

AYANT PORTÉ À LA CONNAISSANCE des parties signataires de l'accord ces erreurs ainsi que les propositions de correction,

AYANT CONSTATÉ qu'aucune des parties signataires n'a émis d'objection,

A PROCÉDÉ ce jour à la correction des erreurs en question et a dressé le présent procès-verbal de rectification, la correction de la version polonaise de l'accord y étant annexée, dont une copie sera communiquée aux signataires.

ZAPISNIK O ISPRAVKU
SPORAZUMA O POLITIČKOM DIJALOGU I SURADNJI
IZMEĐU EUROPSKE UNIJE I NJEZINIH DRŽAVA ČLANICA, S JEDNE STRANE, I
REPUBLIKE KUBE, S DRUGE STRANE,
POTPISAN U BRUXELLESU 12. PROSINCA 2016.

GLAVNO TAJNIŠTVO VIJEĆA EUROPSKE UNIJE, u ulozi depozitara Sporazuma o političkom dijalogu i suradnji između Europske unije i njezinih država članica, s jedne strane, i Republike Kube, s druge strane, potpisan u Bruxellesu 12. prosinca 2016., dalje u tekstu „Sporazum”,

UTVRDIVŠI da tekst Sporazuma, čija je ovjerena kopija predana potpisnicama dana 21. prosinca 2016., sadrži određene pogreške u poljskoj verziji,

OBAVIJESTIVŠI potpisnice Sporazuma o tim pogreškama i o prijedlozima ispravka,

UTVRDIVŠI da nijedna potpisnica nije uložila nikakav prigovor,

IZVRŠILO JE na današnji dan ispravak navedenih pogrešaka te je sastavilo ovaj zapisnik o ispravku kojemu je priložen ispravak poljske verzije Sporazuma, čiji će se primjerak dostaviti potpisnicama.

VERBALE DI RETTIFICA
DELL'ACCORDO DI DIALOGO POLITICO E DI COOPERAZIONE
TRA L'UNIONE EUROPEA E I SUOI STATI MEMBRI, DA UNA PARTE,
E LA REPUBBLICA DI CUBA, DALL'ALTRA,
FIRMATO A BRUXELLES IL 12 DICEMBRE 2016

IL SEGRETARIATO GENERALE DEL CONSIGLIO DELL'UNIONE EUROPEA, che agisce in qualità di depositario dell'accordo di dialogo politico e di cooperazione tra l'Unione europea e i suoi Stati membri, da una parte, e la Repubblica di Cuba, dall'altra, firmato a Bruxelles il 12 dicembre 2016, di seguito denominato l'"accordo",

AVENDO STABILITO che il testo dell'accordo, una copia autenticata del quale è stata trasmessa ai firmatari il 21 dicembre 2016, conteneva taluni errori nella versione in lingua polacca,

AVENDO COMUNICATO ai firmatari dell'accordo i suddetti errori e le proposte di rettifica,

AVENDO CONSTATATO che nessuno dei firmatari ha sollevato obiezioni,

HA PROCEDUTO in data odierna alla correzione degli errori in questione e ha redatto il presente verbale di rettifica, recante in allegato le correzioni della versione polacca dell'accordo, una copia del quale sarà trasmessa ai firmatari.

LABOJUMU VERBĀLPROCESS POLITISKĀ DIALOGA UN
SADARBĪBAS NOLĪGUMAM STARP EIROPAS SAVIENĪBU UN TĀS DALĪBVALSTĪM,
NO VIENAS PUSES, UN KUBAS REPUBLIKU, NO OTRAS PUSES,
KURŠ PARAKSTĪTS BRISELĒ 2016. GADA 12. DECEMBRĪ.

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOMES ĢENERĀLSEKRETARIĀTS, rīkojoties kā deponētārs
Politiskā dialoga un sadarbības nolīgumam starp Eiropas Savienību un tās dalībvalstīm, no vienas
puses, un Kubas Republiku, no otras puses, kurš parakstīts Briselē 2016. gada 12. decembrī,
turpmāk "Nolīgums",

KONSTATĒJIS, ka Nolīguma – kura apliecināts eksemplārs parakstītājiem pārsūtīts 2016. gada
21. decembrī – poļu valodas redakcijā ieviesušās dažas kļūdas,

INFORMĒJIS Nolīguma parakstītājus par šīm kļūdām un priekšlikumiem tās labot,

KONSTATĒJIS, ka neviens parakstītājs neiebilst,

IR APŅĒMIES šodien labot attiecīgās kļūdas un ir izstrādājis šo labojumu verbālprocesu, kam
pievienoti Nolīguma poļu valodas redakcijas labojumi; dokumenta eksemplāru nosūtīs
parakstītājiem.

2016 M. GRUODŽIO 12 D. BRIUSELYJE PASIRAŠYTO
EUROPOS SAJUNGOS BEI JOS VALSTYBIŲ NARIŲ
IR KUBOS RESPUBLIKOS
POLITINIO DIALOGO IR BENDRADARBIAVIMO SUSITARIMO
KLAIDŲ IŠTAISYMO PROTOKOLAS

EUROPOS SAJUNGOS TARYBOS GENERALINIS SEKRETORIATAS, 2016 m. gruodžio 12 d.
Briuselyje pasirašyto Europos Sąjungos bei jų valstybių narių ir Kubos Respublikos politinio
dialogo ir bendradarbiavimo susitarimo (toliau – Susitarimas) depozitaras,

NUSTATEŲ, kad Susitarimo, kurio patvirtinta kopija 2016 m. gruodžio 21 d. buvo perduota
Susitarimą Pasirašiusiosioms Šalims, redakcijoje lenkų kalba buvo padaryta tam tikrų klaidų,

INFORMAVĘS Susitarimą Pasirašiusias Šalis apie šias klaidas ir pasiūlymus jas ištaisyti,

NUSTATEŲ, kad nė viena iš Susitarimą Pasirašusių Šalių nepareiškė prieštaravimo,

ATLIKO šią dieną minėtų klaidų ištaisymą ir parengė šį klaidų ištaisymo protokolą; prie jo pridėjus
Susitarimo redakcijos lenkų kalba klaidų ištaisymą, jo kopija bus perduota Pasirašiusioms Šalims.

AZ EGYRÉSZRŐL AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS TAGÁLLAMAI,
MÁS RÉSZRŐL A KUBAI KÖZTÁRSASÁG KÖZÖTTI,
POLITIKAI PÁRBESZÉDRŐL ÉS EGYÜTTMŰKÖDÉSRŐL SZÓLÓ,
2016. DECEMBER 12-ÉN BRÜSSZELBEN ALÁÍRT MEGÁLLAPODÁS
HELYESBÍTÉSÉRŐL SZÓLÓ JEGYZŐKÖNYV

AZ EURÓPAI UNIÓ TANÁCSÁNAK FŐTITKÁRSÁGA mint az egyrészről az Európai Unió és tagállamai, másrészről a Kubai Köztársaság közötti, politikai párbeszédéről és együttműködéséről szóló, 2016. december 12-én Brüsszelben aláírt megállapodás (a továbbiakban: megállapodás) letéteményese,

MEGÁLLAPÍTVA, hogy a megállapodás szövegének – melynek hitelesített másolatát 2016. december 21-én az aláíró felek részére megküldték – lengyel nyelvi változata tartalmazott néhány hibát,

MIUTÁN TÁJÉKOZTATTA a megállapodást aláíró feleket ezekről a hibákról, valamint a javítási javaslatokról,

MEGÁLLAPÍTVA, hogy az aláíró felek egyike sem emelt kifogást,

a mai napon ELVÉGEZTE a szóban forgó hibák javítását, és összeállította ezt a helyesbítő jegyzőkönyvet, csatolva a megállapodás javított lengyel nyelvi változatát, amelynek másolatát az aláíró felek részére megküldik.

PROĊESS VERBALI TA' RETTIFIKA
TAL-FTEHIM TA' DJALOGU POLITIKU U TA' KOOPERAZZJONI
BEJN L-UNJONI EWROPEA U L-ISTATI MEMBRI TAGHHA, MINN NAHA WAHDA, U R-
REPUBBLIKA TA' KUBA, MIN-NAHA L-OHRA ,
IFFIRMAT FI BRUSSELL, FIT-12 TA' DIĊEMBRU 2016.

IS-SEGRETARJAT ĠENERALI TAL-KUNSILL TAL-UNJONI EWROPEA, waqt li jaġixxi bhala d-depożitarju tal-Ftehim ta' Djalogu Politiku u ta' Kooperazzjoni bejn l-Unjoni Ewropea u l-Istati Membri tagħha, minn naħa waħda, u r-Repubblika ta' Kuba, min-naħa l-oħra, iffirmit fi Brussell fit-12 ta' Diċembru 2016, minn hawn 'il quddiem imsejjaħ il-"Ftehim",

WARA LI STABBILIXXA li t-test tal-Ftehim, li kopja ċertifikata tiegħu ntbagħtet lill-Firmatarji fil-21 ta' Diċembru 2016, kien fih ċerti żbalji fil-verżjoni bil-lingwa Pollakka,

WARA LI INFORMA lill-Firmatarji tal-Ftehim b'dawn l-iżbalji u bil-proposti għall-korrezzjoni,

WARA LI STABBILIXXA li hadd mill-Firmatarji ma qajjem oġġezzjoni,

IPPROĊEDA llum bil-korrezzjoni tal-iżbalji inkwistjoni u hejja dan il-proċess verbali ta' rettifika, bil-korrezzjoni tal-verżjoni bil-lingwa Pollakka tal-Ftehim annessa miegħu, li kopja tiegħu ser tintbagħat lill-Firmatarji.

PROCES-VERBAAL VAN VERBETERING
VAN DE OVEREENKOMST INZAKE POLITIEKE DIALOOG EN SAMENWERKING
TUSSEN DE EUROPESE UNIE EN HAAR LIDSTATEN, ENERZIJD,
EN DE REPUBLIEK CUBA, ANDERZIJD,
ONDERTEKEND TE BRUSSEL OP 12 DECEMBER 2016

HET SECRETARIAAT-GENERAAL VAN DE RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, in de hoedanigheid van depositaris van de Overeenkomst inzake politieke dialoog en samenwerking tussen de Europese Unie en haar lidstaten, enerzijds, en de Republiek Cuba, anderzijds, ondertekend te Brussel op 12 december 2016, hierna "de Overeenkomst" genoemd,

VASTGESTELD HEBBENDE dat de tekst van de overeenkomst, waarvan een voor eensluidend gewaarmerkt afschrift aan de ondertekenende partijen is toegezonden op 21 december 2016, fouten in de Poolse tekst bevatte,

KENNIS van deze fouten, alsmede van de voorstellen voor verbetering, GEBRACHT HEBBENDE aan de ondertekenende partijen,

VASTGESTELD HEBBENDE dat geen van de ondertekenende partijen bezwaren kenbaar heeft gemaakt,

HEEFT heden de betrokken fouten VERBETERD en het onderhavige proces-verbaal van verbetering opgesteld, met in de bijlage de verbeteringen in de Poolse tekst van de overeenkomst, waarvan een exemplaar aan de ondertekenende partijen zal worden toegezonden.

PROTOKÓŁ ZE SPROSTOWANIA
DO UMOWY O DIALOGU POLITYCZNYM I WSPÓŁPRACY
MIĘDZY UNIĄ EUROPEJSKĄ I JEJ PAŃSTWAMI CZŁONKOWSKIMI, Z JEDNEJ STRONY,
A REPUBLIKĄ KUBY, Z DRUGIEJ STRONY,
PODPISANEJ W BRUKSELI W DNIU 12 GRUDNIA 2016 R.

SEKRETARIAT GENERALNY RADY UNII EUROPEJSKIEJ, działając w charakterze depozytariusza Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, podpisanej w Brukseli w dniu 12 grudnia 2016 r., zwanej dalej „umową”,

PO USTALENIU, że tekst umowy, którego uwierzytelniony odpis został przekazany sygnatariuszom w dniu 21 grudnia 2016 r., zawiera pewne błędy w wersji polskiej,

PO POWIADOMIENIU sygnatariuszy umowy o tych błędach oraz o propozycjach ich poprawienia,

PO USTALENIU, że żaden z sygnatariuszy nie wniósł sprzeciwu,

PRZYSTĄPIŁ w dniu dzisiejszym do korekty przedmiotowych błędów i sporządził niniejszy protokół ze sprostowania, do którego załączone są poprawki do tekstu umowy w języku polskim i którego egzemplarz zostanie przekazany sygnatariuszom.

ATA DE RETIFICAÇÃO DO
ACORDO DE DIÁLOGO POLÍTICO E DE COOPERAÇÃO
ENTRE A UNIÃO EUROPEIA E OS SEUS ESTADOS-MEMBROS, POR UM LADO, E A
REPÚBLICA DE CUBA, POR OUTRO,
ASSINADO EM BRUXELAS, EM 12 DE DEZEMBRO DE 2016

O SECRETARIADO-GERAL DO CONSELHO DA UNIÃO EUROPEIA, na qualidade de depositário do Acordo de Diálogo Político e de Cooperação entre a União Europeia e os seus Estados-Membros, por um lado, e a República de Cuba, por outro, assinado em Bruxelas, em 12 de dezembro de 2016, a seguir denominado "Acordo",

TENDO VERIFICADO que o texto do Acordo, cuja cópia autenticada foi notificada aos signatários em 21 de dezembro de 2016, continha erros na versão polaca,

TENDO LEVADO AO CONHECIMENTO dos signatários do Acordo esses erros, bem como as propostas de retificação,

TENDO VERIFICADO que nenhum dos signatários formulou objeções,

PROCEDEU nesta data à retificação dos erros em questão e lavrou a presente ata de retificação, a que foi anexada a retificação da versão polaca do Acordo, cuja cópia será comunicada aos signatários.

PROCES-VERBAL DE RECTIFICARE
A ACORDULUI DE DIALOG POLITIC ȘI DE COOPERARE
DINTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI STATELE SALE MEMBRE, PE DE O PARTE, ȘI
REPUBLICA CUBA, PE DE ALTĂ PARTE,
SEM NAT LA BRUXELLES, LA 12 DECEMBRIE 2016.

SECRETARIATUL GENERAL AL CONSILIULUI UNIUNII EUROPENE, în calitate de depozitar al Acordului de dialog politic și de cooperare dintre Uniunea Europeană și statele sale membre, pe de o parte, și Republica Cuba, pe de altă parte, semnat la Bruxelles, la 12 decembrie 2016, numit în continuare „Acordul”,

DUPĂ CONSTATAREA faptului că textul acordului, a cărui copie conformă a fost transmisă semnatarilor la 21 decembrie 2016, conținea anumite erori în versiunea în limba poloneză,

DUPĂ INFORMAREA părților semnatare la acord cu privire la erorile respective și cu privire la propunerile de rectificare a acestora,

DUPĂ STABILIREA faptului că niciunul dintre semnatori nu a ridicat vreo obiecție,

A EFECTUAT astăzi rectificarea erorilor în cauză și a redactat prezentul proces-verbal de rectificare, rectificarea versiunii în limba poloneză a acordului figurând în anexă, o copie a acesteia urmând să fie transmisă semnatarilor.

ZÁPISNICA O OPRAVE
DOHODY O POLITICKOM DIALÓGU A SPOLUPRÁCI MEDZI EURÓPSKOU ÚNIOU A JEJ
ČLENSKÝMI ŠTÁTMI NA JEDNEJ STRANE
A KUBÁNSKOU REPUBLIKOU NA STRANE DRUHEJ
PODPÍSAanej V BRUSELI 12. DECEMBRA 2016

GENERÁLNY SEKRETARIÁT RADY EURÓPSKEJ ÚNIE, konajúc ako depozitár Dohody o politickom dialógu a spolupráci medzi Európskou úniou a jej členskými štátmi na jednej strane a Kubánskou republikou na strane druhej podpísanej v Bruseli 12. decembra 2016, ďalej len „dohoda“,

PO ZISTENÍ, že znenie dohody, ktorej overená kópia sa zaslala jej signatárom 21. decembra 2016, obsahovalo v poľskej jazykovej verzii niekoľko chýb,

PO INFORMOVANÍ signatárov dohody o týchto chybách a o návrhoch na ich opravu,

PO ZISTENÍ, že žiaden zo signatárov nevzniesol námietku,

VYKONAL v tento deň opravu uvedených chýb a vypracoval túto zápisnicu o oprave, ku ktorej je priložená oprava poľského znenia dohody a ktorej kópia sa zašle signatárom.

ZAPISNIK O POPRAVKU

SPORAZUMA O POLITIČNEM DIALOGU IN SODELOVANJU MED EVROPSKO UNIJO IN NJENIMI DRŽAVAMI ČLANICAMI NA ENI STRANI TER REPUBLIKO KUBO NA DRUGI STRANI,

PODPISANEGA 12. DECEMBRA 2016 V BRUSLJU

GENERALNI SEKRETARIAT SVETA EVROPSKE UNIJE, depozitar Sporazuma o političnem dialogu in sodelovanju med Evropsko unijo in njenimi državami članicami na eni strani ter Republiko Kubo na drugi strani, podpisanega 12. decembra 2016 v Bruslju (v nadaljnjem besedilu: sporazum), JE –

OB UGOTOVITVI, da je bilo v besedilu sporazuma, katerega overjen izvod je bil posredovan podpisnicam 21. decembra 2016, nekaj napak v poljski jezikovni različici,

PO OBVESTILU podpisnicam sporazuma o teh napakah in predlaganih popravkih,

GLEDE NA TO, da nobena od podpisnic ni ugovarjala –

danes POPRAVIL zadevne napake in pripravil ta zapisnik o popravku, ki mu je priložena popravljena poljska jezikovna različica sporazuma, katere izvod bo posredovan podpisnicam.

OIKAISUPÖYTÄKIRJA BRYSSELISSÄ 12 PÄIVÄNÄ JOULUKUUTA 2016
ALLEKIRJOITETTUUN EUROOPAN UNIONIN JA SEN JÄSENVALTIOIDEN SEKÄ
KUUBAN TASAVALLAN VÄLISEEN SOPIMUKSEEN POLIITTISESTA
VUOROPUHELUSTA JA YHTEISTYÖSTÄ

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTON PÄÄSIHTEERISTÖ, joka toimii Brysselissä 12 päivänä joulukuuta 2016 allekirjoitetun Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Kuuban tasavallan välisen poliittista vuoropuhelua ja yhteistyötä koskevan sopimuksen, jäljempänä 'sopimus', tallettajana,

ON TODENNUT, että sopimuksen tekstissä, jonka oikeaksi todistettu jäljennös lähetettiin allekirjoittajille 21 päivänä joulukuuta 2016, oli joitakin virheitä sen puolankielisessä toisinnossa,

ON ILMOITTANUT sopimuksen allekirjoittajille virheistä ja oikaisuehdotuksista,

ON TODENNUT, että kukaan allekirjoittajista ei ole esittänyt vastalauseita,

ON OIKAISSUT tänään kyseessä olevat virheet ja laatinut tämän oikaisupöytäkirjan, jonka liitteenä on sopimuksen puolankielisen toisinnon oikaisu ja jonka jäljennös toimitetaan allekirjoittajille.

RÄTTELSEPROTOKOLL OM AVTALET OM POLITISK DIALOG OCH SAMARBETE
MELLAN EUROPEISKA UNIONEN OCH DESS MEDLEMSSTATER, Å ENA SIDAN, OCH
REPUBLIKEN KUBA, Å ANDRA SIDAN
UNDERTECKNAT I BRYSSEL DEN 12 DECEMBER 2016

GENERALSEKRETARIATET VID EUROPEISKA UNIONENS RÅD, som uppträder i egenskap av depositarie för avtalet om politisk dialog och samarbete mellan Europeiska unionen och dess medlemsstater, å ena sidan, och Republiken Kuba, å andra sidan, undertecknat i Bryssel den 12 december 2016, nedan kallat *avtalet*,

SOM HAR KONSTATERAT att avtalstexten, av vilken en bestyrkt kopia överlämnades till signatörerna den 21 december 2016, innehöll vissa fel i den polska språkversionen,

SOM HAR UNDERRÄTTAT avtalets signatörer om dessa fel samt lagt fram förslag till rättelse,

SOM HAR KONSTATERAT att ingen av signatörerna har gjort några invändningar,

HAR denna dag RÄTTAT felen i fråga och upprättat detta rättelseprotokoll, till vilket rättelsen av den polska versionen av avtalet bifogas och av vilket en kopia kommer att överlämnas till signatörerna.

За Европейския съюз
Por la Unión Europea
Za Evropskou unii
For Den Europæiske Union
Für die Europäische Union
Euroopa Liidu nimel
Για την Ευρωπαϊκή Ένωση
For the European Union
Pour l'Union européenne
Za Európsku uniju
Per l'Unione europea
Eiropas Savienības vārdā –
Europos Sąjungos vardu
Az Európai Unió részéről
Għall-Unjoni Ewropea
Voor de Europese Unie
W imieniu Unii Europejskiej
Pela União Europeia
Pentru Uniunea Europeană
Za Európsku úniu
Za Evropsko unijo
Euroopan unionin puolesta
För Europeiska unionen

24 -07- 2017

Jeppe TRANHOLM-MIKKELSEN

Генерален секретар на Съвета на Европейския съюз
Secretario General del Consejo de la Unión Europea
Generální tajemník Rady Evropské unie
Generalsekretæren for Rådet for Den Europæiske Union
Generalsekretär des Rates der Europäischen Union
Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Secretary-General of the Council of the European Union
Secrétaire Général du Conseil de l'Union européenne
Glavni tajnik Vijeća Europske unije
Segretario Generale del Consiglio dell'Unione europea
Eiropas Savienības Padomes Ģenerālsekretārs
Europos Sąjungos Tarybos generalinis sekretorius
Az Európai Unió Tanácsának főtitkára
Segretarju Ġenerali tal-Kunsill tal-Unjoni Ewropea
Secretaris-Generaal van de Raad van de Europese Unie
Sekretarz Generalny Rady Unii Europejskiej
Secretário-Geral do Conselho da União Europeia
Secretarul General al Consiliului Uniunii Europene
Generální tajomník Rady Európskej únie
Generalni sekretar Sveta Evropske unije
Euroopan unionin neuvoston pääsihteeri
Generalsekreterare för Europeiska unionens råd

POLITICAL DIALOGUE AND COOPERATION AGREEMENT

between the European Union and its Member States, of the one part, and the Republic of Cuba, of the other part

THE KINGDOM OF BELGIUM

THE REPUBLIC OF BULGARIA,

THE CZECH REPUBLIC,

THE KINGDOM OF DENMARK,

THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY,

THE REPUBLIC OF ESTONIA,

IRELAND,

THE HELLENIC REPUBLIC,

THE KINGDOM OF SPAIN,

THE FRENCH REPUBLIC,

THE REPUBLIC OF CROATIA,

THE ITALIAN REPUBLIC,

THE REPUBLIC OF CYPRUS,

THE REPUBLIC OF LATVIA,

THE REPUBLIC OF LITHUANIA,

THE GRAND DUCHY OF LUXEMBOURG,

HUNGARY,

THE REPUBLIC OF MALTA,

THE KINGDOM OF THE NETHERLANDS,

THE REPUBLIC OF AUSTRIA,

THE REPUBLIC OF POLAND,

THE PORTUGUESE REPUBLIC,

ROMANIA,

THE REPUBLIC OF SLOVENIA,

THE SLOVAK REPUBLIC,

THE REPUBLIC OF FINLAND,

THE KINGDOM OF SWEDEN,

THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND,

Contracting Parties to the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union, hereinafter referred to as the 'Member States of the European Union', and

THE EUROPEAN UNION,

of the one part, and

THE REPUBLIC OF CUBA, hereinafter referred to as 'Cuba',

of the other part

CONSIDERING the Parties' desire to consolidate and deepen their links by strengthening their political dialogue, cooperation, and economic and trade relations, in a spirit of mutual respect and equality;

EMPHASISING the importance that they attach to the strengthening of political dialogue on bilateral and international issues;

EMPHASISING their will to cooperate in international fora on issues of mutual interest;

BEARING IN MIND their commitment to further promoting the strategic partnership established between the European Union and Latin America and the Caribbean and the Joint Caribbean-EU Partnership Strategy and taking account of the mutual benefits of regional cooperation and integration;

REAFFIRMING respect for the sovereignty, territorial integrity and political independence of the Republic of Cuba;

REAFFIRMING their commitment to strengthening effective multilateralism and the role of the United Nations as well as to all the principles and purposes enshrined in the Charter of the United Nations;

REAFFIRMING their respect for universal human rights as set out in the Universal Declaration of Human Rights and other relevant international instruments on human rights;

RECALLING their commitment to the recognised principles of democracy, good governance and the rule of law;

REAFFIRMING their commitment to promoting international peace and security and the peaceful settlement of disputes, in conformity with the principles of justice and international law;

CONSIDERING their commitment to international obligations in the area of disarmament and non-proliferation of weapons of mass destruction and their means of delivery and to cooperation in that area;

CONSIDERING their commitment to combating the illicit trade and accumulation of small arms and light weapons, in full compliance with their obligations under international instruments, and to cooperating in that area;

CONFIRMING their commitment to fighting and eliminating all forms of discrimination, including discrimination on the grounds of race, colour or ethnic origin, religion or belief, disability, age or sexual orientation;

HIGHLIGHTING their commitment to inclusive and sustainable development and to working together in pursuit of the objectives of the 2030 Agenda for Sustainable Development;

RECOGNISING Cuba's status as a developing island country and taking account of the Parties' respective levels of development;

RECOGNISING the importance of development cooperation to developing countries for their sustained growth, their sustainable development and the full realisation of internationally agreed development goals;

BASED on the principle of shared responsibilities and convinced of the importance of preventing the production, trafficking and use of illicit drugs;

RECALLING their commitment to fighting corruption, money laundering, organised crime and the trafficking in persons and the smuggling of migrants;

RECOGNISING the need for enhanced cooperation in the field of the promotion of justice, citizen security, and migration;

AWARE of the need to promote the objectives of this Agreement through dialogue and cooperation involving all relevant stakeholders, including, where appropriate, regional and local government, civil society and the private sector;

RECALLING their international commitments related to social development, including in the areas of education, health and labour rights, as well as those related to the environment;

REAFFIRMING the sovereign right of States over their natural resources and their responsibility to preserve the environment in accordance with their national legislation, the principles of international law and the Declaration of the United Nations Conference on Sustainable Development;

REAFFIRMING the importance that the Parties attach to the principles and rules which govern international trade, in particular those contained in the Agreement Establishing the World Trade Organization of 15 April 1994 and the multilateral agreements annexed thereto, and to the need to apply them in a transparent and non-discriminatory manner;

REITERATING their opposition to unilateral coercive measures with extraterritorial effect, contrary to international law and the principles of free trade, and committed to promoting their abrogation;

NOTING that, in the event that the Parties decide, within the framework of this Agreement, to enter into specific agreements in the area of freedom, security and justice concluded by the Union pursuant to Title V of Part Three of the Treaty on the Functioning of the European Union, the provisions of such future agreements would not bind the United Kingdom and/or Ireland unless the European Union, simultaneously with the United Kingdom and/or Ireland as regards their respective previous bilateral relations, notifies Cuba that the United Kingdom and/or Ireland has/have become bound by such agreements as part of the Union in accordance with Protocol No 21 on the position of the United Kingdom and Ireland in respect of the area of freedom, security and justice, annexed to the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union. Likewise, any subsequent internal measures of the European Union adopted pursuant to Title V of Part Three of the Treaty on the Functioning of the European Union to implement this Agreement would not bind the United Kingdom and/or Ireland unless they have notified their wish to take part or accept such measures in accordance with Protocol No 21. Also noting that such future agreements or such subsequent internal measures of the European Union would fall under Protocol No 22 on the position of Denmark, annexed to the said Treaties,

HAVE AGREED AS FOLLOWS:

PART I

GENERAL PROVISIONS

Article 1

Principles

1. The Parties confirm their commitment to a strong and effective multilateral system and the full respect of and abidance by international law and the purposes and principles enshrined in the Charter of the United Nations ('UN Charter').
2. Likewise, they consider a fundamental aspect of this Agreement to be their commitment to the established bases for relations between the European Union and Cuba, which are centred on equality, reciprocity and mutual respect.
3. The Parties agree that all actions under this Agreement shall be implemented in accordance with their respective constitutional principles, legal frameworks, legislation, norms and regulations, as well as the applicable international instruments to which they are parties.
4. The Parties confirm their commitment to the promotion of sustainable development, which is a guiding principle in the implementation of this Agreement.
5. Respect for and the promotion of democratic principles, respect for all human rights and fundamental freedoms as laid down in the Universal Declaration of Human Rights and in the core international human-rights instruments and their optional protocols which are applicable to the Parties, and respect for the rule of law constitute an essential element of this Agreement.
6. In the framework of their cooperation, the Parties recognise that all peoples have the right to freely determine their political system and to freely pursue their economic, social and cultural development.

Article 2

Objectives

The Parties agree that the objectives of this Agreement are to:

- (a) consolidate and strengthen existing relations between the Parties in the areas of political dialogue, cooperation and trade on the basis of mutual respect, reciprocity, common interest and respect for the sovereignty of the Parties;
- (b) accompany the process of updating the economy and society in Cuba by providing a comprehensive framework for dialogue and cooperation;

- (c) engage in a result-oriented dialogue on the basis of international law in order to strengthen bilateral cooperation and mutual engagement in international fora, in particular the United Nations, with the aim of strengthening human rights and democracy, achieving sustainable development and ending discrimination in all its aspects;
- (d) support efforts to achieve the goals of the 2030 Agenda for Sustainable Development framework;
- (e) promote trade and economic relations in conformity with the rules and principles governing international trade as stipulated in the World Trade Organization (WTO) Agreements;
- (f) enhance regional cooperation in the Caribbean and Latin American regions with the aim of developing, where possible, regional responses to regional and global challenges and promoting the sustainable development of the region;
- (g) promote understanding by encouraging contact, dialogue and cooperation between societies of Cuba and EU countries, at all levels.

PART II

POLITICAL DIALOGUE

Article 3

Objectives

The Parties agree to engage in political dialogue. The objectives of that dialogue shall be to:

- (a) strengthen political relations and promote exchanges and mutual understanding on issues of common interest and concern;
- (b) enable a broad exchange of views and information between the Parties on positions in international fora and promote mutual trust while defining and strengthening common approaches, whenever possible;
- (c) strengthen the United Nations as the core of the multilateral system, in light of the UN Charter and international law, in order to enable it to tackle global challenges effectively;
- (d) further promote the strategic partnership between the European Union and the Community of Latin American and Caribbean States (CELAC).

Article 4

Areas and modalities

1. The Parties agree that political dialogue shall take place at regular intervals at senior official and political level and cover all aspects of mutual interest at either regional or international level. The issues to be addressed in the political dialogue shall be agreed in advance by the Parties.
2. The political dialogue between the Parties shall serve to clarify the interests and positions of both Parties and seek to establish common ground for bilateral cooperation initiatives or multilateral action in the areas set out in this Agreement and in others that could be added by agreement between the Parties.
3. The Parties will establish dedicated dialogues on areas required, as mutually agreed.

Article 5

Human rights

Within the framework of the overall political dialogue, the Parties agree to establish a human rights dialogue, with a view to enhancing practical cooperation between the Parties at both multilateral and bilateral level. The agenda for each dialogue session shall be agreed by the parties, reflect their respective interests and take care to address in a balanced fashion civil and political rights and economic, social and cultural rights.

Article 6

Illicit trade in small arms and light weapons and other conventional weapons

1. The Parties recognise that the illicit manufacture, transfer and circulation of small arms and light weapons, including ammunition, and the excessive accumulation, poor management, inadequately secured stockpiling and uncontrolled spread thereof continue to pose a serious threat to international peace and security.

2. The Parties agree to observe and fully implement their obligations and commitments in this area under applicable international agreements and United Nations resolutions as well as other international instruments taking as a recognised framework the United Nations Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects.
3. The Parties reaffirm the inherent right to self-defence under Article 51 of the UN Charter and further reaffirm the right of each State to manufacture, import and retain small arms and light weapons for defence and national security as well as for their capacity to participate in peacekeeping operations in accordance with the UN Charter and on the basis of the decision of each of the Parties.
4. The Parties recognise the importance of internal control systems for the transfer of conventional arms in line with international instruments as set out in paragraph 2. The Parties recognise the importance of applying such controls in a responsible manner, as a contribution to international and regional peace, security and stability, to the reduction of human suffering and to the prevention of illicit trafficking of conventional weapons or their diversion to non-authorised recipients.
5. The Parties further agree to cooperate at bilateral, regional and international level and to ensure coordination, complementarity and synergy in their efforts to ensure that there are appropriate laws, regulations and procedures to exercise effective control of production, exports, imports, transfers or re-transfers of small arms and light weapons and other conventional weapons and to prevent, combat and eradicate the illicit trade in arms, thereby contributing to the preservation of international peace and security. They agree to establish a regular political dialogue that shall accompany and consolidate this undertaking, taking into account the nature, scope and magnitude of illicit trade in arms for each Party.

Article 7

Disarmament and non-proliferation of weapons of mass destruction

1. The Parties, reaffirming their commitment to general and complete disarmament, consider that the proliferation of nuclear, chemical and biological weapons, and of their means of delivery, both to State and non-State actors, represents one of the most serious threats to international peace, stability and security.
2. The Parties note the Proclamation of Latin America and the Caribbean as a Zone of Peace, which includes the commitment of the States of that region to promoting nuclear disarmament, as well as the status of Latin America and the Caribbean as a zone free of nuclear weapons.
3. The Parties agree to cooperate and to contribute to international efforts on disarmament, the non-proliferation of weapons of mass destruction in all its aspects, and their means of delivery and national arms export controls, through full compliance with and national implementation of their existing obligations under international disarmament and non-proliferation treaties and agreements and of other international obligations which are applicable to the Parties and with the principles and norms of international law.
4. The Parties agree that this provision constitutes an essential element of this Agreement.
5. The Parties furthermore agree to exchange views and cooperate with a view to taking steps to possibly sign, ratify or accede to, as appropriate, relevant international instruments and to implement and fully comply with the instruments to which they are parties.
6. The Parties agree to establish a regular dialogue with the objective of accompanying their cooperation in this area.

Article 8

Fight against terrorism in all forms and manifestations

1. The Parties reaffirm the importance of preventing and combating terrorism in all its forms and manifestations and agree to cooperate in exchanges of experience and information with full respect for the principles of the UN Charter, the rule of law and international law, including international human rights law and humanitarian law, taking into account the United Nations (UN) Global Counter-Terrorism Strategy contained in UN General Assembly Resolution 60/288 of 8 September 2006 and its periodic revisions.

2. The Parties shall do so in particular:
  - (a) in the framework of the implementation of relevant UN resolutions and ratification and implementation of the universal legal instruments against terrorism and other legal instruments relevant to the Parties;
  - (b) by cooperating in exchanging information on terrorist groups and their support networks, in accordance with international and internal law;
  - (c) by cooperating in exchanging views on means, methods and best practices to counter terrorism and the incitement of terrorist acts, including in technical fields and training and in relation to terrorism prevention;
  - (d) by cooperating so as to foster the international consensus on the fight against terrorism, terrorism financing and its normative framework and by working towards an agreement on the Comprehensive Convention on International Terrorism as soon as possible so as to complement the existing UN and other applicable international counter-terrorism instruments to which they are parties;
  - (e) by promoting cooperation among UN Member States with a view to effectively implementing the UN Global Counter-Terrorism Strategy as a whole by all appropriate means.

Article 9

Serious crimes of international concern

1. The Parties reaffirm that the most serious crimes of concern to the international community as a whole should not go unpunished and that their prosecution should be ensured by measures at either internal or international level, as appropriate, including the International Criminal Court.
2. The Parties reiterate the importance of cooperation with the corresponding courts and tribunals in accordance with the Parties' respective laws and applicable international obligations.
3. The Parties agree that the purposes and principles of the UN Charter and international law are essential for an effective and fair international criminal jurisdiction, complementary to national justice systems.
4. The Parties agree to cooperate with a view to strengthening the legal framework aimed at preventing and punishing the most serious crimes of concern to the international community by, inter alia, sharing experience and building capacity in areas mutually agreed.

Article 10

Unilateral coercive measures

1. The Parties shall exchange views on coercive measures of unilateral character with extraterritorial effect that are contrary to international law and commonly accepted rules of international trade, by which they are both affected and which are used as a means of political and economic pressure against States and affect the sovereignty of other States.
2. The Parties shall pursue a regular dialogue on the application of such measures and the prevention and mitigation of their effects.

Article 11

Combating trafficking in persons and the smuggling of migrants

1. With the aim of identifying areas and determining approaches for joint action, the Parties shall exchange views on preventing and combating the smuggling of migrants and trafficking in persons in all its forms and on ensuring the protection of victims in accordance with the UN Charter and relevant international instruments, in particular the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, and the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, as well as the UN Global Plan of Action to Combat Trafficking in Persons adopted by the UN General Assembly in its Resolution 64/293.

2. The Parties shall focus, in particular, on:
  - (a) the promotion of laws and policies that are consistent with the provisions of the UN Convention against Transnational Organized Crime, the Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children, and the Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air;
  - (b) best practices and activities designed to help identify, arrest and prosecute criminal networks engaged in the smuggling of migrants and trafficking in persons and to support the victims of such crimes.

Article 12

Combating the production, trafficking and consumption of illicit drugs

1. The Parties reaffirm the importance of exchanging views and best practices with the aim of identifying areas and defining approaches for joint action to prevent and combat the production, trafficking and consumption of illicit substances in all its variants, including new psychoactive substances, in accordance with the UN Charter and relevant international instruments, particularly the three main UN drug control conventions of 1961, 1971 and 1988, the Political Declaration and the Declaration on the guiding principles of drug demand reduction approved by the United Nations General Assembly Special Session on Drugs in June 1998, the Political Declaration and Plan of Action adopted at the High-Level Segment of the 52nd session of the United Nations Commission on Narcotic Drugs in March 2009 and the outcome document adopted at the United Nations General Assembly Special Session on the world drug problem in April 2016.
2. The Parties shall also seek to cooperate with other countries in reducing the production and trafficking of illicit substances, in full compliance with international law, the sovereignty of States and the principle of common and shared responsibility.

Article 13

Combating racial discrimination, xenophobia and related intolerance

1. The Parties commit to the global fight against racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, including through the universal ratification and implementation of International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination.
2. In this context, they shall exchange on best practices on strategies and policies to promote the fight against racial discrimination, xenophobia and related intolerance, in particular on the implementation of the Durban Declaration and Programme of Action, in the territories of the Parties as well as at global level.
3. They shall also exchange views on the most efficient ways to implement the United Nations International Decade for People of African Descent, 2015 to 2024.
4. They shall consider the possibility of undertaking actions on combating racial discrimination in the framework of United Nations and other fora.

Article 14

Sustainable development

1. The Parties welcome the 2030 Agenda for Sustainable Development and its sustainable development goals (SDGs) adopted by the United Nations General Assembly and pledge to work towards their fulfilment both nationally and internationally.
2. They agree on the importance of eradicating poverty in all its forms and achieving sustainable development in its economic, social and environmental dimensions in a balanced and integrated manner. To that end, they reaffirm their commitment to implementing the 2030 Agenda for Sustainable Development, in accordance with their respective capabilities and circumstances.

3. The Parties recognise that all 17 SDGs of the 2030 Agenda for Sustainable Development need to be implemented in order to successfully achieve sustainable development. They agree to exchange views on the best ways to work together in order to achieve the SDGs by, inter alia:

- (a) promoting the eradication of poverty, hunger, illiteracy and poor health, and ensuring sustained, inclusive and sustainable economic growth for all;
- (b) giving due priority to the joint resolution of all environmental problems, including climate change, and promoting the sustainable management and use of water, seas and terrestrial ecosystems;
- (c) working together for the empowerment of women, the reduction of inequality between and within countries, the facilitation of access to justice for all and the creation of accountable, effective and inclusive institutions at all levels.

4. The Parties agree to establish a dedicated dialogue on the 2030 Agenda for Sustainable Development in order to identify ways to improve practical cooperation between them within the overall framework of political dialogue. The agenda for each dialogue session shall be agreed between the Parties.

5. The Parties commit to strengthening the global partnership for development, promoting policy coherence at all levels and developing a comprehensive innovative approach for the mobilisation and effective use of all available public, private, internal and international resources as set out in the Addis Ababa Programme of Action on financing for development.

6. The Parties recognise the need to regularly follow up and review of the 2030 Agenda for Sustainable Development and the Addis Ababa Programme of Action on financing for development at global level under the UN High-Level Political Forum on Sustainable Development, including on means of implementation, as well as at the national and regional levels, as appropriate.

7. The Parties reaffirm the need for all developed countries to provide 0,7 % of their gross national income for official development assistance, and for emerging economies and upper-middle-income countries to set targets for increasing their provision of international public finance.

PART III

COOPERATION AND SECTOR-POLICY DIALOGUE

TITLE I

General provisions

Article 15

Objectives

1. The general objective of cooperation and sector-policy dialogue under the umbrella of this Agreement is to strengthen bilateral relations between the European Union and Cuba by facilitating resources, mechanisms, tools and procedures.

2. The Parties agree to:

- (a) implement cooperation actions that complement the efforts of Cuba in its economic and socially sustainable development, in those areas identified as a priority and set out in Titles I to VI of this Part;
- (b) promote inclusive sustainable development by enhancing mutual supportiveness between economic growth, employment creation, social cohesion and protection, and environmental protection;
- (c) contribute to attaining the objectives of the 2030 Agenda for Sustainable Development through effective cooperation actions;
- (d) promote mutual trust through regular exchanges of views and the identification of areas of collaboration on global issues of interest to both Parties.

*Article 16***Principles**

1. Cooperation shall support and complement the efforts of the Parties in implementing the priorities set by their own development policies and strategies.
2. Cooperation shall be the result of a dialogue between the Parties.
3. Cooperation activities shall be established at both bilateral and regional level and complement one another so as to support the objectives set out in this Agreement.
4. The Parties shall promote the participation of all relevant actors in their development policies and their cooperation, as foreseen in this Agreement.
5. The Parties shall enhance the effectiveness of their cooperation by operating within mutually agreed frameworks, taking into account multilaterally agreed international commitments. They shall promote harmonisation, alignment and coordination between donors and the fulfilment of mutual obligations linked to the achievement of cooperation activities.
6. The Parties agree to take into consideration their different levels of development in the design of cooperation activities.
7. The Parties agree to ensure the transparent and accountable management of financial resources made available for the agreed actions.
8. The Parties agree that cooperation pursuant to this Agreement shall be in accordance with their respective procedures established for that purpose.
9. Cooperation shall be aimed at achieving the sustainable development and multiplication of national, regional and local capacities in order to achieve long-term sustainability.
10. Cooperation shall take into account all cross-cutting issues.

*Article 17***Sector-policy dialogue**

1. The Parties shall endeavour to conduct sector-policy dialogue in areas of mutual interest. Such dialogue could encompass:
  - (a) exchanges of information on policy formulation and planning in the sectors concerned;
  - (b) exchanges of views on the harmonisation of the legal framework of the Parties with international rules and standards, and the implementation of such rules and standards;
  - (c) the sharing of best practices regarding sector-policy formulation, policy coordination and management or specific sector challenges.
2. The Parties aim to underpin their sector-policy dialogue with concrete cooperation measures, where appropriate.

*Article 18***Cooperation modalities and procedures**

1. The Parties agree to develop their cooperation in accordance with the following modalities and procedures:
  - (a) technical and financial assistance, dialogue and exchanges of views and information as a means of contributing to the implementation of the objectives of this Agreement;
  - (b) the development of their bilateral cooperation on the basis of agreed priorities furthering and complementing Cuba's development strategies and policies;
  - (c) the promotion of Cuba's participation in the EU's regional cooperation programmes;

- (d) the promotion of Cuba's participation in the EU's thematic cooperation programmes;
  - (e) the promotion of Cuba's participation as an associated partner in European Union framework programmes;
  - (f) the promotion of cooperation in areas of common interest between the Parties and with third countries;
  - (g) the promotion of innovative cooperation and financing modalities and instruments in order to improve the effectiveness of cooperation;
  - (h) the further exploration of practical possibilities for cooperation in their mutual interest;
2. The European Union shall inform Cuba of new mechanisms and instruments for which Cuba could be eligible.
3. EU humanitarian assistance will be provided on the basis of jointly identified needs and in line with the humanitarian principles, upon the occurrence of natural or other disasters.
4. Parties shall jointly establish responsive working procedures in order to guarantee the efficiency and effectiveness of cooperation. Such working procedures could include, where appropriate, the setting-up of a coordination committee to meet regularly in order to plan, coordinate and follow systematically all cooperation actions and information and communication activities to raise awareness of the European Union support for the actions.
5. Cuba, through its competent delegated entities, shall:
- (a) undertake all import procedures, free of charge of customs fees and taxes, for the goods and inputs related to the cooperation actions;
  - (b) manage, with the health and agriculture authorities, the sanitary, veterinary and phytosanitary controls, wherever necessary; and
  - (c) complete migration procedures for staff travelling to Cuba for the needs of agreed cooperation actions, as well as procedures regarding other authorisations for temporary work and residence permits for the expatriate personnel working temporarily in Cuba.

Article 19

Actors of cooperation

The Parties agree that cooperation will be implemented in accordance with their relevant procedures by various actors within society, including:

- (a) Cuban Government institutions or public bodies designated by those institutions;
- (b) local authorities at different levels;
- (c) international organisations and their agencies;
- (d) the development agencies of Member States of the European Union; and
- (e) civil society, including scientific, technical, cultural, artistic, sports, friendship and solidarity associations, social organisations, trade unions and cooperatives.

Article 20

Sectors for cooperation

1. The Parties agree to cooperate primarily in the sectors set out in Titles I to VI of this Part.
2. The Parties agree that cooperation actions to be identified shall include the following as horizontal and strategic vectors for development:
  - (a) sustainable development,
  - (b) human rights and good governance,
  - (c) environmental sustainability,

- (d) disaster prevention,
- (e) gender perspective,
- (f) persons in a situation of vulnerability,
- (g) building national capacities, and
- (h) knowledge management.

Article 21

Resources for cooperation and protection of the Parties' financial interests

1. The Parties agree to make available the appropriate resources, including financial means, insofar as their respective resources and regulations allow, in order to fulfil the cooperation objectives set out in this Agreement.
2. The Parties shall make use of financial assistance in accordance with principles of sound financial management and cooperate in the protection of their financial interests. The Parties shall take effective measures to prevent and fight fraud, corruption and any other illegal activities, inter alia by means of mutual administrative assistance and mutual legal assistance in the fields covered by this Agreement. Any further agreement or financing instrument to be concluded between the Parties shall provide for specific financial cooperation clauses covering coordinated control actions such as on-the-spot checks, inspections and anti-fraud measures, including, inter alia, those conducted by the European Anti-fraud Office and the Auditor-General of the Republic of Cuba.

TITLE II

Democracy, human rights and good governance

Article 22

Democracy and human rights

1. Mindful that the protection and promotion of human rights and fundamental freedoms is the first responsibility of governments, bearing in mind the significance of national and regional particularities and of various historical, cultural and religious backgrounds and acknowledging that it is their duty to protect all human rights and fundamental freedoms regardless of their political, economic and cultural systems, the Parties agree to cooperate in the area of democracy and human rights.
2. The Parties recognise that democracy is based on the freely expressed will of the people to determine their own political, economic, social and cultural systems and their full participation in all aspects of life.
3. The Parties agree to cooperate in strengthening democracy and their capacity to implement the principles and practices of democracy and human rights, including minority rights.
4. Cooperation may include, inter alia, activities, mutually agreed upon by the Parties, with the aim of:
  - (a) respecting and upholding the Universal Declaration of Human Rights and promoting and protecting civil, political, economic, social and cultural rights for all;
  - (b) addressing human rights globally in a fair and equitable manner, on an equal footing and with the same emphasis, recognising that all human rights are universal, indivisible, interdependent and interrelated;
  - (c) effectively implementing the international human-rights instruments and optional protocols applicable to each Party, as well as the recommendations emanating from the United Nations human-rights bodies and accepted by the Parties;

- (d) integrating the promotion and protection of human rights into internal policies and development plans;
- (e) raising awareness and promoting education in human rights, democracy and peace;
- (f) strengthening democratic and human-rights-related institutions, as well as the legal and institutional frameworks for the promotion and protection of human rights;
- (g) developing joint initiatives of mutual interest within the framework of relevant multilateral fora.

Article 23

Good governance

1. The Parties agree that cooperation in the field of good governance shall be based on strict respect for the principles of the UN Charter and international law.
2. Such cooperation activities may include, inter alia, activities, mutually agreed upon by the Parties, with the aim of:
  - (a) respecting the rule of law;
  - (b) promoting transparent, responsible, efficient, stable and democratic institutions;
  - (c) exchanging experiences and building capacity with regard to legal matters and judicial capacity;
  - (d) exchanging information concerning legal systems and legislation;
  - (e) promoting exchanges of best practices concerning good governance, accountability and transparent management at all levels;
  - (f) working jointly for more inclusive political processes that allow for genuine participation by all citizens.

Article 24

Strengthening institutions and the rule of law

The Parties shall attach particular importance to the consolidation of the rule of law, including access to justice and fair trial, as well as to the reinforcement of institutions at all levels in areas related to enforcement and the administration of justice.

Article 25

Modernisation of public administration

The Parties agree, with a view to modernising their public administration, to cooperate in, inter alia:

- (a) improving organisational efficiency;
- (b) increasing institutions' effectiveness in service delivery;
- (c) improving transparent management of public resources and accountability;
- (d) exchanging experiences with regard to improving the legal and institutional framework;
- (e) building capacities for, inter alia, policy design, implementation and evaluation regarding public-service delivery, digital government and anti-corruption;
- (f) exchanging views and best practices on public financial management;
- (g) reinforcing the processes of decentralisation in accordance with their national economic and social-development strategies.

*Article 26***Prevention and resolution of conflicts**

1. The Parties agree to exchange experiences and best practices related to the prevention and resolution of conflicts on the basis of a common understanding to address the root causes of conflict.
2. Cooperation in the area of prevention and resolution of conflicts shall aim to strengthen capacities to resolve conflicts and may include, inter alia, support for mediation, negotiation and reconciliation processes and wider efforts to support confidence and peace-building at regional and international levels.

*TITLE III****Promotion of justice, citizen security and migration****Article 27***Protection of personal data**

1. The Parties agree to cooperate in order to ensure a high level of protection for personal data in accordance with multilaterally agreed standards and other international legal instruments and practices.
2. Cooperation with regard to the protection of personal data may include, inter alia, capacity-building, technical assistance and the exchange of information, as mutually agreed by both Parties.

*Article 28***Illicit drugs**

1. The Parties shall cooperate in ensuring a comprehensive, integrated and balanced approach to preventing and addressing the global drug problem through effective action and coordination between the competent authorities, in particular in the areas of health, education, law enforcement, customs, social affairs, justice and home affairs, with the aim of eliminating or minimising production and reducing supply, trafficking, demand and possession in conformity with internal legislation on illicit drugs and with due regard to human rights. Such cooperation shall also aim to mitigate the effects of illicit drugs, to assist victims through the provision of non-discriminatory and inclusive treatment, to address the production and use of new psychoactive substances and to more effectively prevent the diversion of drug precursors used for the illicit manufacture of narcotic drugs and psychotropic substances.
2. The Parties shall agree on means of cooperation to attain the said objectives. Actions shall be based on commonly agreed principles in accordance with the relevant international conventions, particularly the three main UN drug control conventions of 1961, 1971 and 1988, the Political Declaration and the Declaration on the guiding principles of drug demand reduction approved by the United Nations General Assembly Special Session on Drugs in June 1998, the Political Declaration and Plan of Action adopted at the High-Level Segment of the 52nd session of the United Nations Commission on Narcotic Drugs in March 2009 and the outcome document adopted at the United Nations General Assembly Special Session on the world drug problem in April 2016.
3. Without prejudice to other cooperation mechanisms, the Parties agree that, at the inter-regional level, the Coordination and Cooperation Mechanism on Drugs between the European Union and Latin America and the Caribbean shall be used for this purpose, and agree to cooperate with a view to strengthening its effectiveness.
4. The Parties also agree to cooperate against crime-related drug trafficking, through increased coordination with relevant international bodies and instances, including, in the field of police and judicial cooperation.
5. The Parties will exchange experiences in areas such as policy, legislative and institutional development, training of personnel, drug-related research, prevention, treatment, rehabilitation and social reintegration of drug users, with the aim of minimising the adverse public health and social consequences of drug abuse.

*Article 29***Money laundering**

1. The Parties agree to cooperate in preventing and combating the use of their financial systems, institutions and designated non-financial businesses and professions for the laundering of the proceeds of criminal activities such as illicit drug trafficking and corruption and for the financing of terrorism.
2. Both Parties agree to exchange best practices, expertise, capacity-building initiatives and training, as mutually agreed, on technical and administrative assistance aimed at the development and implementation of regulations and the effective functioning of mechanisms to combat money laundering and financing of terrorism.
3. The cooperation shall focus on:
  - (a) exchanges of relevant information within the Parties' respective legislative frameworks;
  - (b) the adoption and the effective implementation of adequate standards to combat money laundering and the financing of terrorism equivalent to those adopted by relevant international bodies active in this area, such as, where appropriate, the Financial Action Task Force and the Financial Action Group for Latin America.

*Article 30***Organised crime**

1. The Parties agree to cooperate in preventing and combating organised crime, including transnational organised crime, and financial crime. To that end, they shall promote and exchange best practices and implement relevant agreed international standards and instruments, such as the United Nations Convention on Transnational Organized Crime and its supplementing Protocols and the United Nations Convention against Corruption.
2. The Parties also agree to cooperate in improving citizen security, in particular through support for security policies and strategies. Such cooperation shall contribute to crime prevention and could include activities such as regional cooperation projects between police and judicial authorities, training programmes and exchanges of best practices for criminal profiling. It shall also comprise, inter alia, exchanges of views on legislative frameworks as well as administrative and technical assistance aimed at strengthening the institutional and operational capabilities of law-enforcement authorities and the exchange of information and measures to strengthen cooperation related to investigations.

*Article 31***Fight against corruption**

1. The Parties shall cooperate with view to implementing and promoting relevant international standards and instruments, such as the United Nations Convention against Corruption.
2. The Parties shall in particular cooperate in:
  - (a) improving organisational effectiveness and guaranteeing transparent management of public resources and accountability, with the participation of the respective institutions established to fight against corruption;
  - (b) exchanging best practices for strengthening the relevant institutions, including law-enforcement authorities and the judiciary;
  - (c) prevent corruption and bribery in international transactions;
  - (d) evaluating the implementation of policies to combat corruption at local, regional, national and international level within the framework of the review mechanism for the implementation of the UN Convention against Corruption;
  - (e) encouraging actions that promote a culture of transparency, legality and a change in people's attitudes to corrupt practices;
  - (f) facilitating measures to identify and recover assets, promoting best practices and building capacity.

*Article 32***Illicit trade of small arms and light weapons**

1. The Parties agree to cooperate with regard to preventing and combating illicit trafficking in small arms and light weapons, including their parts, components and ammunition, in implementing the recognised framework of the UN Programme of Action to Prevent, Combat and Eradicate the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects. In this context, they agree to cooperate in order to exchange experiences and training among competent authorities, including customs authorities, police and control.
2. As stated in the UN Programme of Action referred to in paragraph 1, the Parties, inter alia, reaffirm in this context the inherent right to individual or collective self-defence in accordance with Article 51 of the UN Charter as well as the right of each State to manufacture, import and retain small arms and light for its self-defence and security needs, as well as for its capacity to participate in peacekeeping operations in accordance with the UN Charter and based on the decision of each of the Parties.

*Article 33***Fight against terrorism**

1. The Parties will cooperate with regard to the combating of terrorism in implementing the framework and the standards agreed in Article 8.
2. The Parties shall also cooperate in ensuring that any person who participates in the financing, planning, preparation or perpetration of terrorist acts or in support of terrorist acts, is brought to justice. The Parties agree that the fight against terrorism shall be done in compliance with relevant United Nations resolutions while respecting the sovereignty of the Parties, due process, human rights and fundamental freedoms.
3. The Parties agree to cooperate in the prevention and suppression of acts of terrorism by means of police and judicial cooperation.
4. The Parties, committed to the UN Global Counter-Terrorism Strategy, should promote its balanced implementation and agree to perform actions referred to therein, where appropriate, in the most effective way to end the threat of terrorism.
5. The Parties also agree to cooperate within the framework of the United Nations in finalising the draft agreement on the comprehensive convention against international terrorism.

*Article 34***Migration, trafficking in persons and smuggling of migrants**

1. Cooperation shall be taken forward in the light of consultations between the Parties on their needs and positions and shall be implemented in accordance with the Parties' legislative frameworks. It will focus in particular on:
  - (a) the root causes of migration;
  - (b) the development and implementation of national legislation and practices with regard to international protection, in accordance with the principles and norms of international law, including the principle of international protection in those cases where this applies;
  - (c) the admission rules and rights and status of persons admitted, fair treatment and integration of legal residents into society, education and training of legal migrants and measures against racism and xenophobia and all applicable provisions regarding human rights of migrants;
  - (d) the evaluation of mechanisms and policies to facilitate the transfer of remittances;
  - (e) exchanges of views and best practices and discussion on matters of common interest related to circular migration and the prevention of brain drain;

- (f) the exchange of experiences and best practices, technical, technological, operational and judicial cooperation, as appropriate and mutually agreeable, on issues related to confronting the trafficking of persons and smuggling of migrants, including combating networks and criminal organisations of traffickers and smugglers and providing protection, assistance and support to the victims of such crimes;
  - (g) returns, under humane, secure and dignified conditions, of persons residing illegally on the territory of the other Party, with full respect for their human rights, including the promotion of their voluntary return and the readmission of such persons in accordance with paragraph 2;
  - (h) supportive measures aimed at the sustainable reintegration of returnees.
2. Within the framework of the cooperation to prevent and control illegal immigration and without prejudice to the need for protection of victims of trafficking in persons, the Parties further agree to:
- (a) identify their alleged nationals and readmit their nationals illegally present on the territory of a Member State of the European Union or Cuba within the time period and in accordance with the norms and procedures established by the applicable migration legislation of Member States of the European Union and Cuba, upon request and without undue delay and further formalities once nationality has been established;
  - (b) provide their nationals to be readmitted with appropriate identity documents for that purpose.
3. The Parties agree to negotiate, upon request and as soon as possible, an agreement regulating the specific obligations for the Member States of the European Union and Cuba on migration issues, including readmission.

Article 35

Consular protection

Cuba agrees that the diplomatic and consular authorities of any represented Member State of the European Union shall provide protection to any national of another Member State which has no permanent representation effectively in a position to provide him or her with consular protection, on the same conditions as to nationals of that Member State of the European Union.

Article 36

Civil society

The Parties recognise the potential contribution of civil society, including academia, think tanks and media, to the fulfilment of the objectives of this Agreement. They agree to promote actions in support of greater civil-society participation in the formulation and implementation of relevant development and sectoral cooperation activities, including through capacity-building.

TITLE IV

Social development and social cohesion

Article 37

Social development and social cohesion

1. The Parties, acknowledging that social development should progress in parallel with economic development, agree to cooperate in enhancing social cohesion through the reduction of poverty, injustice, inequality and social exclusion, in particular with a view to the fulfilment of the objectives of the 2030 Agenda for Sustainable Development and of the internationally agreed objective of promoting decent work for all. In order to accomplish those objectives, the Parties shall mobilise significant financial resources, from both cooperation and internal resources.
2. For that purpose, the Parties shall cooperate in order to promote and to exchange best practices concerning:
- (a) economic policies with a social vision oriented to a more inclusive society with a better income distribution in order to reduce inequality and inequity;

- (b) trade and investment policies, bearing in mind the link between trade and sustainable development, fair trade, the development of rural and urban State and non-State enterprises and their representatives' organisations and corporate social responsibility;
  - (c) equitable and sound fiscal policies, allowing for a better redistribution of wealth and ensuring adequate levels of social expenditure;
  - (d) efficient public social expenditure linked to clearly identified social objectives, moving towards a result-oriented approach;
  - (e) the improvement and consolidation of effective social policies and equitable access to social services for all in a variety of sectors, such as education, health, nutrition, sanitation, housing, justice and social security;
  - (f) employment policies directed towards decent work for all in compliance with international and national labour standards and the creation of economic opportunities with a particular focus on the poorest and most vulnerable groups and the most disadvantaged regions;
  - (g) more inclusive and comprehensive social-protection schemes with regard to, inter alia, pensions, health, accidents and unemployment, on the basis of the solidarity principle and the principle of non-discrimination;
  - (h) strategies and policies to combat xenophobia and discrimination on the grounds of, inter alia, gender, race, belief, ethnicity or disability;
  - (i) specific policies and programmes dedicated to young people in order to promote their full integration into economic, political and social life.
3. The Parties agree to stimulate the exchange of information and experiences on social development and cohesion aspects of internal plans or programmes.

Article 38

Employment and social protection

The Parties agree to cooperate in order to promote employment and social protection through actions and programmes that aim, in particular, to:

- (a) ensure decent work for all;
- (b) create more inclusive and well-functioning labour markets;
- (c) extend social-protection coverage;
- (d) promote social dialogue;
- (e) ensure respect for the core labour standards identified in the International Labour Organization's Conventions;
- (f) address issues relating to the informal economy;
- (g) give special attention to disadvantaged groups and to the fight against discrimination;
- (h) develop the quality of human resources through the improvement of education and training, including effective vocational training;
- (i) improve health and security conditions at work, in particular by strengthening labour inspectorates and supporting health and safety improvements;
- (j) stimulate job creation and entrepreneurship by strengthening the institutional framework necessary for the creation of enterprises and the facilitation of access to credit.

Article 39

Education

1. The Parties agree to share experiences and best practices with regard to the continued development of education at all levels.

2. The Parties agree that cooperation shall support the development of human resources at all levels of education, particularly on the higher education level, including special needs. The Parties shall promote the exchange of students, researchers and academics through existing programmes and enhance capacity development in order to modernise their higher education systems.

Article 40

Public health

1. The Parties agree to cooperate in areas of common interest concerning the health sector, in particular scientific research, the management of health systems, nutrition, pharmaceutical products, preventive medicine and sexual and reproductive health, including the prevention and control of communicable diseases such as HIV/AIDS, non-communicable diseases such as cancer and heart diseases, and other major health threats, such as dengue, chikungunya and zika. The Parties also agree to cooperate in promoting the implementation of international health agreements to which they are parties.

2. The Parties agree to pay special attention to regional actions and programmes implemented in the area of public health.

Article 41

Consumer protection

The Parties agree to cooperate on consumer protection issues with a view to protecting human health and consumer interests.

Article 42

Culture and heritage

1. The Parties shall undertake to promote cooperation in the field of culture, including cultural heritage, with due respect for their diversity. In conformity with their respective legislation, such cooperation shall enhance mutual understanding and intercultural dialogue and foster balanced cultural exchanges and contact with relevant actors, including civil-society organisations of both Parties.

2. The Parties shall promote cooperation in the fields of art, literature and music, including through the exchange of experiences.

3. Cooperation between the Parties shall take place in accordance with the relevant internal copyright provisions and other provisions concerning cultural matters, as well as international agreements to which they are parties.

4. The Parties agree to promote cooperation with regard to restoration and the sustainable management of heritage. Cooperation shall include, inter alia, the safeguarding and promotion of natural and cultural tangible and intangible heritage, including the prevention of and action against the illicit traffic of cultural heritage, in accordance with relevant international instruments.

5. The Parties agree to promote cooperation in the audiovisual and media sectors, including radio and press, through joint initiatives in training as well as audiovisual development, production and distribution activities, including in the fields of education and culture.

6. The Parties shall encourage coordination in the context of UNESCO, with a view to promoting cultural diversity, inter alia via consultations on the ratification and implementation of the UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions. Cooperation shall also include promotion of cultural diversity.

*Article 43***People in a situation of vulnerability**

1. The Parties agree that cooperation for the benefit of vulnerable persons shall give priority to measures, including innovative policies and projects, involving persons in a situation of vulnerability. It should aim to promote human development, improve living conditions and promote their full integration into society.
2. Cooperation shall include the exchange of experiences on the protection of human rights, the promotion and implementation of policies to guarantee equal opportunities for persons in a situation of vulnerability, the creation of economic opportunities and the promotion of specific social policies aimed at the development of human capacities through education and training, access to basic social services, social safety nets and justice, with a particular focus on, inter alia, the disabled and their families, children and the elderly.

*Article 44***Gender perspective**

1. The Parties agree that cooperation shall help to strengthen policies, programmes and mechanisms that aim to ensure, improve and expand the equal participation of, and opportunities for, men and women in political, economic, social and cultural life, in particular with a view to the effective implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women and the Beijing Declaration and Platform for Action. Where appropriate, affirmative action in support of women shall be taken.
2. Cooperation shall promote the integration of the gender perspective in all the relevant fields of cooperation, including public policy, development strategies and actions as well as indicators to measure their impact.
3. Cooperation shall also help to facilitate equal access for men and women to all services and resources allowing them to fully exercise their fundamental rights, such as in respect of education, health, vocational training, employment opportunities, political decision-making, governance structures and private undertakings.
4. Particular attention shall be given to programmes aimed at preventing and addressing all forms of violence against women.

*Article 45***Youth**

1. The cooperation between the Parties shall support all relevant respective youth-related policies. It shall include support for training and employment, family policies and education, as well as providing job opportunities for young people and fostering the exchange of experiences on programmes for prevention of juvenile delinquency and reinsertion into economic and social life.
2. The Parties agree to promote the active participation of young people in society, including in the shaping of policies that contribute to the development of young people and have an impact on their lives.
3. Both sides agree to promote the implementation of programmes to foster cooperation between youth organisations, including exchange programmes.

*Article 46***Local community development**

1. The Parties agree to cooperate in promoting sustainable local community development, by way of integrated actions boosting initiatives of the various local economic development champions and fostering the absorption of existing resources at local community level.

2. Cooperation could support actions such as:
  - (a) local initiatives in accordance with the respective territorial strategic plan;
  - (b) the strengthening of economic management capacities of local productive entities and service providers.

TITLE V

Environment, disaster risk management and climate change

Article 47

Cooperation on environment and climate change

1. The Parties agree to cooperate in order to protect and improve the quality of the environment at local, regional and global level with a view to achieving sustainable development.
2. The Parties, mindful of the impact of this Agreement, shall pay due attention to the relationship between development and the environment. Parties shall work to make use of the investment opportunities offered by clean technologies.
3. Cooperation shall also facilitate progress in relevant international conferences and promote the effective implementation of multilateral agreements and the principles agreed therein in areas such as biodiversity, climate change, desertification, drought and chemicals management.
4. Cooperation shall in particular address:
  - (a) conservation and the sustainable management of natural resources, biodiversity and ecosystems, including forests and fisheries, as well as the services they provide;
  - (b) the fight against the pollution of fresh and marine waters, air and soil, including through the sound management of waste, sewage waters, chemicals and other dangerous substances and materials;
  - (c) global issues such as climate change, the depletion of the ozone layer, desertification and drought, deforestation, the protection of coastal zones, the conservation of biodiversity and biosafety.
5. In this context, cooperation shall seek to facilitate joint initiatives in the area of climate-change mitigation and adaptation, including the strengthening of policies to address climate change.
6. Cooperation may involve measures such as:
  - (a) promoting policy dialogue and its implementation, exchanging information and experience on environmental legislation, technical rules and cleaner production and on best environmental practices, as well as capacity-building with a view to strengthening environmental management and monitoring and control systems in all sectors at all levels of government;
  - (b) transferring and using sustainable clean technology and know-how, including the creation of incentives and mechanisms for innovation and environmental protection;
  - (c) integrating environmental considerations into other policy areas, including land-use management;
  - (d) promoting sustainable production and consumption patterns, including through the sustainable use of ecosystems, services and goods;
  - (e) Promoting environmental awareness and education as well as the enhanced participation of civil society, in particular local communities, in environmental protection and sustainable development efforts;
  - (f) encouraging and promoting regional cooperation in the field of environmental protection;
  - (g) assisting in the implementation and enforcement of those multilateral environmental agreements to which the Parties are parties.

*Article 48***Disaster risk management**

1. The Parties recognise the need to manage all disaster risks affecting the territory of one or more States. The Parties affirm their common commitment to improving prevention, mitigation, preparedness, response and recovery measures in order to increase the resilience of their societies and infrastructure, and to cooperate, where appropriate, at bilateral and multilateral political level to improve disaster-risk-management outcomes.
2. The Parties agree that cooperation in the field of disaster risk management shall aim to reduce vulnerability and risks, increase monitoring and early-warning capacities and increase the resilience of Cuba to disasters, inter alia, through support for internal efforts, as well as for the regional framework for the reduction of vulnerability and response to disasters, in order to strengthen regional research and disseminate best practices, drawing from lessons learnt in disaster risk reduction, preparedness, planning, prevention, mitigation, response and recovery.

*Article 49***Water and sanitation**

1. The Parties recognise the need to ensure the availability and sustainable management of the water supply and of sanitation for all and, as a result, they agree to cooperate with regard to, inter alia:
  - (a) capacity-building for the efficient management of the water supply and sanitation networks;
  - (b) the effects of water quality on health indicators;
  - (c) the modernisation of the technology related to water quality, from monitoring to laboratories;
  - (d) education programmes promoting the need for the conservation, rational use and integrated management of water resources.
2. The Parties agree to pay special attention to the regional actions and cooperation programmes in this sector.

*TITLE VI****Economic development****Article 50***Agriculture, rural development, fisheries and aquaculture**

1. The Parties agree to cooperate in the fields of agriculture, rural development, fisheries and aquaculture with regard to, inter alia:
  - (a) improving productivity and production;
  - (b) increasing the quality of agricultural, fisheries and aquaculture products;
  - (c) developing urban and suburban agriculture;
  - (d) strengthening productive chains;
  - (e) rural development;
  - (f) promoting healthy habits to raise the nutrition level;
  - (g) developing agricultural and fisheries markets, wholesale markets and access to financial credit;
  - (h) promoting business development services for cooperatives, small private farms and small-scale fishing communities;
  - (i) developing their markets and promoting international trade relations;
  - (j) developing organic production;

- (k) developing sustainable agriculture and aquaculture integrating environment requirements and challenges;
  - (l) promoting science, technology and innovation relevant to agriculture and rural development, fishing and aquaculture, as well as industrial processing of these resources;
  - (m) promoting the sustainable exploitation and management of fish resources;
  - (n) promoting best practices in fisheries management;
  - (o) improving data collection in order to take into account the best available scientific information for resource fish stock assessment and management;
  - (p) strengthening the monitoring, control and surveillance system in fisheries;
  - (q) fighting illegal, unreported and unregulated fishing activities;
  - (r) strengthening cooperation to ensure increased capacity to develop value-added technologies for the processing of fishery and aquaculture products.
2. The cooperation may involve, inter alia, providing technical expertise, providing support, building capacity and exchanging information and experiences. The Parties agree to promote institutional cooperation and reinforce cooperation within international organisations and with internal and regional fisheries management organisations.
3. The Parties shall encourage, for disaster-prone areas, risk analysis and adequate measures to increase resilience in the framework of food security and agriculture cooperation.

Article 51

Sustainable tourism

1. The Parties recognise the importance of the tourism sector for the social and economic development of local communities and the great economic potential of both regions for developing businesses in this field.
2. For this purpose, they agree to cooperate in promoting sustainable tourism, in particular to support:
- (a) the development of policies to optimise the socio-economic benefits of tourism;
  - (b) the creation and consolidation of tourism products through the provision of non-financial services, training and technical assistance and services;
  - (c) the integration of environmental, cultural and social considerations into the development of the tourism sector, including both the protection and the promotion of cultural patrimony and natural resources;
  - (d) the involvement of local communities in the process of tourism development, in particular rural and community tourism and ecotourism;
  - (e) marketing and promotion strategies, the development of institutional capacity and human resources, and the promotion of international standards;
  - (f) the promotion of public-private cooperation and association;
  - (g) the development of managing plans for internal and regional tourism development;
  - (h) the promotion of information technology in the area of tourism.

*Article 52***Cooperation in science, technology and innovation**

1. The Parties shall aim to develop scientific, technological and innovation capacities covering all the activities that fall within the established mechanisms or cooperation agreements of mutual interest. To that end, the Parties shall foster the exchange of information and the participation of its research entities and the technological development with regard to the following cooperation activities, in compliance with their internal rules:
  - (a) the exchange of information concerning their respective science and technology policies;
  - (b) joint research and development activities aimed at encouraging scientific progress and the transfer of technology and know-how, including in the use of information and communication technologies.
2. Special emphasis shall be put on the building of human potential as a long-lasting basis for scientific and technological excellence, and on the creation of sustainable links between the scientific and technological communities of the Parties, at both internal and regional levels. To that end, exchanges of researchers and best practices in research projects shall be promoted.
3. Research centres, higher-education institutions and other stakeholders located in the European Union and Cuba shall be involved in cooperation in science, technology and research where appropriate.
4. The Parties agree to use all mechanisms to increase the quantity and quality of highly qualified professionals, including through training, collaborative research, scholarships and exchanges.
5. The Parties shall promote the participation of their respective entities in each other's scientific and technological programmes in pursuit of mutually beneficial scientific excellence and in accordance with their respective provisions governing the participation of entities from third countries.

*Article 53***Technology transfer**

1. Recognising the importance of cooperation and technical assistance in the field of technology transfer, including automation processes, the Parties agree to cooperate in promoting the transfer of technology through academic or professional programmes dedicated to the transfer of knowledge between them.
2. The European Union shall facilitate and promote the access of Cuba to research and development programmes targeting, inter alia, technology development.

*Article 54***Energy, including renewable energy**

1. Recognising the growing importance of renewable energy and energy-efficiency solutions for sustainable development, the Parties agree that their joint objective shall be to foster cooperation in the field of energy, in particular with regard to, inter alia, sustainable, clean and renewable energy sources, energy efficiency, energy-saving technology, rural electrification and regional integration of energy markets, as identified by the Parties and in compliance with internal legislation.
2. Cooperation may include, inter alia:
  - (a) policy dialogue and cooperation in the energy sector, in particular regarding the improvement and diversification of energy supply and the improvement of energy markets, including generation, transmission and distribution;
  - (b) capacity-building programmes, transfer of technology and know-how, including work on emission standards, in the energy sector, in particular regarding energy efficiency and sector management;
  - (c) the promotion of energy saving, energy efficiency, renewable energy and studies on the environmental impact of energy production and consumption, in particular on biodiversity, forestry and land-use change;

- (d) the development of renewable-energy and energy-efficiency pilot projects, in particular in the areas of solar, wind, biomass, hydro-, sea-wave and tidal energy;
- (e) programmes to improve the population's general awareness and knowledge of renewable energies and energy efficiency;
- (f) the recycling or energetic use of solid and liquid waste.

Article 55

Transport

1. The Parties agree that cooperation in the field of transport shall focus on restructuring and modernising transport and related infrastructure systems, facilitating and improving the movement of passengers and goods and providing better access to urban, air, maritime, inland-waterway, rail and road-transport markets by refining the management of transport from operational and administrative perspectives and by promoting high operating standards.
2. Cooperation may include the following:
  - (a) exchanges of information on the Parties' policies, especially regarding urban transport and the interconnection and interoperability of multimodal transport networks and other issues of mutual interest;
  - (b) the management of inland waterways, roads, railways, ports and airports, including appropriate cooperation between the relevant authorities;
  - (c) projects for the transfer of European technology for the global navigation satellite system and for urban public transport centres;
  - (d) the improvement of safety and pollution-prevention standards, including cooperation in the appropriate international fora that aim to ensure better enforcement of international standards;
  - (e) activities that promote the development of aeronautical and maritime transport.

Article 56

Modernisation of the economic and social model

1. The Parties agree to develop cooperation actions to support the strengthening and modernisation of the Cuban public administration and the Cuban economy. They agree to support the development of enterprises and cooperatives, with special emphasis on local development.
2. This cooperation could be developed in areas of mutual interest, such as:
  - (a) macroeconomic policies, including fiscal policies;
  - (b) statistics;
  - (c) trade information systems;
  - (d) trade-facilitation measures;
  - (e) quality systems and standards;
  - (f) support for local development initiatives;
  - (g) agro-industrial development;
  - (h) State control and oversight;
  - (i) the organisation and functioning of enterprises, including public enterprises.

3. The Parties agree to promote and encourage cooperation between institutions, including sector-based institutions, that promote instruments to support SMEs, particularly those whose efforts are aimed at improving competitiveness, technological innovation, integration in value chains, access to credit and training as well as strengthening the institutional capacity and institutional framework. They also agree to promote contacts between companies from both Parties to support their insertion into international markets, investments and technology transfer.

Article 57

Statistics

1. The Parties agree to cooperate in order to develop better statistical methods and programmes in accordance with internationally accepted standards, including gathering, processing, quality control and dissemination of statistics, aimed at generating indicators with enhanced comparability between the Parties, thus enabling the Parties to identify the requirements of statistical information in the fields covered by this Agreement. The Parties acknowledge the usefulness of bilateral cooperation to support these objectives.

2. This cooperation could include, among other subjects: technical exchanges between the National Statistics and Information Office of Cuba and statistical offices in the Member States of the European Union and Eurostat, including the exchange of scientists; the development of improved and consistent methods of data collection, disaggregation, analysis and interpretation; and the organisation of seminars, working groups or programmes complementing statistical capacities.

Article 58

Good governance in taxation

1. The Parties recognise and commit themselves to implementing the principles of good governance in taxation, i.e. transparency, the exchange of information and fair tax competition.

2. In accordance with their respective competences, the Parties shall improve international cooperation in taxation, facilitate the collection of legitimate tax revenues and develop measures for the effective implementation of the minimum standards of good governance in taxation.

TITLE VII

Regional integration and cooperation

Article 59

Regional cooperation

1. Cooperation shall support activities linked to the development of regional cooperation between Cuba and its Caribbean neighbours, in the context of CARIFORUM, in particular in the priority areas identified in the Joint Caribbean-EU Partnership Strategy. Activities could also contribute to the strengthening of the process of regional integration in the Caribbean.

2. Cooperation shall reinforce the involvement of all sectors, including civil society, in the regional cooperation and integration process, in accordance with the conditions defined by the Parties, and include support for consultation mechanisms and awareness campaigns.

3. The Parties agree to use all existing cooperation instruments to promote activities aimed at developing active cooperation between the European Union and Cuba, between the Cuba and other countries and/or regions in Latin America and the Caribbean in all cooperation areas subject to this Agreement. Special attention will be paid to regional cooperation programmes concerning research and innovation and education, and to continue developing the European Union-Latin America and Caribbean (EU-LAC) Knowledge Area with initiatives such as the Common Research Area and the Common Higher Education Area. Regional and bilateral cooperation activities shall seek to be complementary.

4. The Parties shall seek to exchange views and cooperate with a view to agreeing and developing joint actions in multilateral fora.

PART IV

TRADE AND TRADE COOPERATION*Article 60***Objectives**

The Parties agree that the objectives of their cooperation in the trade area shall include, in particular:

- (a) strengthening their trade and economic relations, in particular through the promotion of dialogue on trade matters and the encouragement of increased trade flows between the Parties;
- (b) promoting the integration of Cuba into the world economy;
- (c) fostering the development and diversification of intraregional trade as well as trade with the European Union;
- (d) enhancing the contribution of trade to sustainable development, including environmental and social aspects;
- (e) supporting the diversification of the Cuban economy and the promotion of an appropriate business climate;
- (f) encouraging a greater flow of investment by developing an attractive and stable environment for reciprocal investment through a consistent dialogue aimed at enhancing understanding and cooperation on investment issues, and promoting a non-discriminatory investment regime.

TITLE I

Trade*Article 61***Rule-based trade**

1. The Parties recognise that the substantial reduction of tariffs and other barriers to trade, as well as the elimination of discriminatory treatment in international trade relations, serve as a vehicle for promoting growth, economic diversification and prosperity.
2. The Parties reaffirm that it is in their mutual interest to conduct trade in accordance with a rule-based multilateral trading system under which the Parties are responsible for maintaining the primacy of rules and their effective, fair and balanced implementation.

*Article 62***Most-favoured-nation treatment**

1. Each Party shall accord most-favoured-nation treatment to goods of the other Party in accordance with Article I of the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT) 1994 and its interpretative notes, which are incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.
2. Paragraph 1 shall not apply in respect of preferential treatment accorded by either Party to goods of another country in accordance with the WTO Agreements.

*Article 63***National treatment**

Each Party shall accord national treatment to the goods of the other Party in accordance with Article III of the GATT 1994 and its interpretative notes, which are incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

*Article 64***Transparency**

1. The Parties reaffirm the principle of transparency in the application of their trade measures and agree that policies and regulations affecting foreign trade should be clearly communicated and explained.
2. The Parties agree that stakeholders should have the opportunity to be informed of each Party's regulations affecting international trade.

*Article 65***Trade facilitation**

The Parties confirm their commitment to the WTO Trade Facilitation Agreement.

*Article 66***Technical barriers to trade**

1. The Parties reaffirm their rights and obligations under the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade ('the TBT Agreement').
2. The provisions of this Article shall apply to technical regulations, standards and conformity-assessment procedures as defined in the TBT Agreement.
3. The Parties recognise the importance of effective mechanisms for notification and the exchange of information regarding technical regulations, standards and conformity-assessment procedures, in accordance with the TBT Agreement.

*Article 67***Sanitary and phytosanitary (SPS) measures**

1. The Parties reaffirm the rights, obligations, principles and objectives of the Agreement on the application of sanitary and phytosanitary measures, the International Plant Protection Convention, the CODEX Alimentarius Commission and the World Organisation for Animal Health.
2. The Parties recognise the importance of effective mechanisms for consultation, notification and the exchange of information with regard to SPS and animal welfare measures, in the framework of competent international organisations.

*Article 68***Trade defence**

The Parties reaffirm their commitments and obligations under the following WTO agreements: the Agreement on Safeguards, the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures and the Agreement on Implementation of Article VI of the GATT 1994.

*Article 69***Revision clause**

The Parties may by mutual consent amend and revise this Part with a view to deepening their trade and investment relationship.

*Article 70***General exceptions clause**

The Parties affirm that their existing rights and obligations under Article XX of GATT 1994 and its interpretative notes are incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

TITLE II

Trade-related cooperation*Article 71***Customs**

1. The Parties shall promote and facilitate cooperation between their respective customs services in order to guarantee border security, the simplification of customs procedures and the facilitation of legitimate trade while retaining their control capabilities.
2. The cooperation shall give rise, among others, to:
  - (a) exchanges of information concerning customs legislation and procedures, particularly in the following areas:
    - (i) the simplification and modernisation of customs procedures,
    - (ii) the facilitation of transit movements,
    - (iii) the enforcement of intellectual property rights by the customs authorities,
    - (iv) relations with the business community,
    - (v) the free circulation of goods and regional integration,
    - (vi) organisation regarding customs control at borders;
  - (b) the development of joint initiatives in mutually agreed areas;
  - (c) the promotion of coordination between all relevant border agencies, both internally and across borders.
3. The Parties shall provide mutual administrative assistance in customs matters. To that end, they may establish bilateral instruments by mutual agreement.

*Article 72***Cooperation regarding trade facilitation**

1. The Parties confirm their commitment to reinforcing cooperation in the area of trade facilitation with a view to ensuring that the relevant legislation, the relevant procedures and the administrative capacity of the customs authorities contribute to the fulfilment of the objectives of effective control and the facilitation of trade.
2. The Parties agree to cooperate, inter alia, in the following areas:
  - (a) capacity-building and providing expertise to the competent authorities on customs issues, including certification and verification of origin, and on technical matters to enforce regional customs procedures;
  - (b) the application of mechanisms and modern customs techniques, including risk assessment, advance binding rulings, simplified procedures for the entry and release of goods, customs controls and company audit methods;
  - (c) the introduction of procedures and practices which reflect, as far as practicable, international rules, instruments and standards applicable in the field of customs and trade, including, inter alia, the WTO Trade Facilitation Agreement, the International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures, as amended (Revised Kyoto Convention), and the World Customs Organisation's Framework of Standards to Secure and Facilitate Global Trade;
  - (d) information systems and the automation of customs and other trade procedures, particularly for the implementation of trade-facilitation measures for authorised operators and information services.

*Article 73***Intellectual property**

1. The Parties recognise the importance of technical cooperation in intellectual property, including the protection of geographical indications, and agree to cooperate in the terms and conditions mutually agreed on resulting specific cooperation projects in accordance with internal legislation of the Parties and in accordance with international agreements to which they are parties.
2. The Parties agree to promote institutional cooperation, information exchange, technical assistance, capacity-building and training. The Parties agree that technical cooperation shall be pursued in accordance with their socio-economic development levels, priorities and development needs.
3. The Parties agree that cooperation shall contribute to the promotion of technological innovation and to the transfer and dissemination of technology, to the mutual advantage of producers and users of technological knowledge and in a manner conducive to social and economic welfare, and to a balance of rights and obligations.

*Article 74***Cooperation regarding technical barriers to trade**

1. The Parties recognise the importance of cooperation and technical assistance with regard to technical barriers to trade and agree to promote cooperation between their authorities responsible for standardisation, metrology, accreditation and conformity-assessment.
2. The Parties agree to cooperate, inter alia, in:
  - (a) building capacity and providing expertise, including the development and strengthening of relevant infrastructure, as well as providing training and technical assistance in the areas of technical regulations, standardisation, conformity assessment, accreditation and metrology, inter alia with a view to facilitating the comprehension of, and compliance with, European Union requirements;
  - (b) promoting the cooperation of competent authorities in the framework of relevant international organisations;
  - (c) exchanging information, experiences and best practices;
  - (d) developing common views;
  - (e) seeking compatibility between and convergence on technical regulations and conformity assessment procedures;
  - (f) removing unnecessary barriers to trade.

*Article 75***Food safety, SPS matters and animal-welfare issues**

1. The Parties shall promote cooperation and coordination between the competent authorities, including in the framework of relevant international organisations, with regard to food-safety, SPS matters and animal-welfare in order to benefit their bilateral trade relations. They shall foster cooperation with the purpose of recognising the equivalence and harmonisation of SPS measures, and provide advice and technical assistance on the implementation of such measures.
2. The aim of cooperation with regard to food-safety, SPS matters and animal welfare shall be to strengthen each Party's capacities in order to improve access to the other Party's market whilst safeguarding the level of protection for humans, animals and plants, as well as animal welfare.
3. Cooperation may involve, inter alia:
  - (a) providing expertise on legislative and technical capacity to develop and enforce legislation as well as to develop official SPS control systems, including eradication programmes, food-safety systems and alert notification, and providing expertise on animal welfare;
  - (b) supporting the development and strengthening of institutional and administrative capacities in Cuba, including control capacities, in order to improve its SPS status;

- (c) developing capacities in Cuba to meet SPS requirements in order to improve access to the other Party's market while safeguarding the level of protection;
- (d) strengthening the official control system for exports to the European Union through increased analytical capabilities and management of national laboratories to meet the requirements of European Union's legislation;
- (e) providing advice and technical assistance on the European Union SPS regulatory system and the implementation of the standards required by the European Union market;
- (f) promoting cooperation within relevant international organisations (SPS Committee of the WTO Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures, the International Plant Protection Convention, the World Organisation for Animal Health and the CODEX Alimentarius Commission) with a view to increasing the application of international standards.

Article 76

Traditional and artisanal goods

The Parties recognise the importance of cooperation promoting production of traditional and artisanal goods.

More specifically, cooperation could focus in the following areas:

- (a) developing capacities to facilitate effective market-access opportunities for artisanal goods;
- (b) supporting micro-, small and medium-sized enterprises from urban and rural sectors that manufacture and export artisanal goods, including by strengthening competent support institutions;
- (c) promoting the preservation of traditional goods;
- (d) improving the business performance of the producers of artisanal goods.

Article 77

Trade and sustainable development

1. The Parties recognise the contribution to the goal of sustainable development that can be made by promoting mutually supportive trade, environmental and social policies.
2. To complement the activities set out in Titles III and IV of Part III, the Parties agree to cooperate in, inter alia:
  - (a) developing programmes and actions regarding the implementation and enforcement of trade-related aspects of multilateral environmental agreements and environmental laws;
  - (b) supporting the development of an enabling framework for trade in goods and services contributing to sustainable development, including through the dissemination of corporate-social-responsibility practices;
  - (c) promoting trade in products derived from sustainably managed natural resources, including through effective measures regarding the conservation and sustainable management of wildlife, fisheries and forestry as well as developing measures to combat illegal trade with environmental relevance, including through enforcement activities and customs cooperation;
  - (d) strengthening institutional capacity for analysis and action on trade and sustainable development.

Article 78

Cooperation regarding trade defence

The Parties agree to cooperate in the area of trade defence through the exchange of experiences, technical assistance and capacity-building.

*Article 79***Rules of origin**

The Parties recognise that rules of origin play an important role in international trade and agree to cooperate by providing technical assistance and building capacity, and by exchanging experiences in that area.

*Article 80***Investment**

The Parties shall encourage a greater flow of investment through mutual knowledge of relevant legislation and the development of an attractive and predictable environment for reciprocal investment through a dialogue aimed at enhancing understanding and cooperation on investment issues and promoting a stable, transparent and non-discriminatory business and investment regime.

PART V

INSTITUTIONAL AND FINAL PROVISIONS*Article 81***Joint Council**

1. A Joint Council is hereby established. It shall oversee the fulfilment of the objectives of this Agreement and supervise its implementation. It shall meet at ministerial level at regular intervals, not exceeding a period of two years, and extraordinarily whenever circumstances so require, if the Parties so agree.
2. The Joint Council shall examine any major issue arising within the framework of this Agreement, as well as any other bilateral, multilateral or international question of common interest.
3. The Joint Council shall be composed of representatives of the Parties at ministerial level, in accordance with the Parties' respective internal arrangements and taking into consideration the specific issues to be addressed.
4. The Joint Council shall establish its own rules of procedure.
5. The Joint Council shall be chaired alternately, from one meeting to the next, by a representative of the European Union and a representative of the Republic of Cuba, in accordance with the provisions laid down in its rules of procedure.
6. In order to attain the objectives of this Agreement, the Joint Council shall have the power to take decisions. Such decisions shall be binding on the Parties, which shall take all measures necessary to implement them.
7. The Joint Council may also make appropriate recommendations.
8. The Joint Council shall adopt decisions and recommendations by mutual agreement between the Parties. This procedure shall apply to all other governing bodies created by this Agreement.

*Article 82***Joint Committee**

1. The Joint Council shall be assisted in the performance of its duties by a Joint Committee, which shall be composed of representatives of the Parties at senior official level, taking into consideration the specific issues to be addressed.
2. The Joint Committee shall be responsible for the general implementation of this Agreement.
3. The Joint Council shall establish the rules of procedure of the Joint Committee.
4. The Joint Committee shall have the power to take decisions where such power has been delegated to it by the Joint Council.

5. The Joint Committee shall normally meet once a year for an overall review of the implementation of this Agreement, in Brussels and Cuba alternately, on a date and with an agenda agreed in advance by the Parties. Special meetings may be convened, by mutual agreement, at the request of either of the Parties. The Joint Committee shall be chaired alternately, from one meeting to the next, by a representative of the Union and a representative of the Republic of Cuba.

Article 83

Subcommittees

1. The Joint Committee may decide to set up subcommittees to be assisted in the performance of its duties. It may decide to change the task assigned to or dissolve any subcommittee.
2. Subcommittees shall meet once per year or at the request of either Party or of the Joint Committee, at an appropriate level. When in person, meetings shall be held alternately in Brussels or Cuba. Meetings may also be held by any technological means available to the Parties.
3. The subcommittees shall be chaired alternately by a representative of the Parties, for a period of one year.
4. The creation or existence of a subcommittee shall not prevent the Parties from bringing any matter directly to the Joint Committee.
5. The Joint Committee shall adopt rules of procedure which determine the composition and duties of such subcommittees and how they shall function, insofar as not provided for by this Agreement.
6. A Cooperation Subcommittee is hereby established. It shall assist the Joint Committee in the performance of its duties regarding Part III of this Agreement. It shall also:
  - (a) attend any cooperation-related matter mandated by the Joint Committee;
  - (b) follow up on the overall implementation of Part III of this Agreement;
  - (c) discuss any related cooperation issues that may affect the operation of Part III of this Agreement.

Article 84

Definition of 'the Parties'

For the purposes of this Agreement, the term 'the Parties' means the European Union or its Member States, or the European Union and its Member States, in accordance with their respective competences, on the one hand, and the Republic of Cuba, on the other.

Article 85

Fulfilment of obligations

1. The Parties shall adopt any general or specific measures required for them to fulfil their obligations under this Agreement, and shall ensure that they comply with the objectives laid down in this Agreement.
2. If a Party considers that another Party has failed to fulfil an obligation under this Agreement, it may have recourse to appropriate measures. Before doing so, except in cases of special urgency, it shall submit to the Joint Council within 30 days all relevant information required for a thorough examination of the situation with a view to seeking a solution acceptable to the Parties. In selecting which measures to adopt, priority shall be given to those which are least disruptive to the implementation of this Agreement. Such measures shall be notified immediately to the other Party and shall be the subject of consultations in the Joint Committee if the other Party so requests.
3. The Parties agree that the term 'cases of special urgency' in paragraph 2 means a case of material breach of this Agreement by one of the Parties. The Parties further agree that the term 'appropriate measures' referred to in paragraph 2 means measures taken in accordance with international law. It is understood that suspension would be a measure of last resort. A material breach of this Agreement consists in:
  - (a) repudiation of all or part of this Agreement not sanctioned by general rules of international law;

(b) violation of the essential elements of this Agreement, as described in Article 1(5) and Article 7.

4. If a Party has recourse to a measure in a case of special urgency, the other Party may request that an urgent meeting be called to convene the Parties within 15 days.

Article 86

Entry into force, provisional application, duration and termination

1. This Agreement shall be approved by the Parties in accordance with their own internal legal procedures.

2. This Agreement shall enter into force on the first day of the second month following the date on which the Parties have notified each other of the completion of the internal legal procedures referred to in paragraph 1.

3. Notwithstanding paragraph 2, the European Union and Cuba shall apply this Agreement, wholly or in part, on a provisional basis, as set out in this paragraph, pending its entry into force and in accordance with their respective internal procedures and legislation, as applicable.

Provisional application begins on the first day of the second month following the date on which the European Union and Cuba notify each other of the following:

(a) for the Union, the completion of the internal procedures necessary for this purpose, indicating the parts of the Agreement that shall be provisionally applied; and

(b) for Cuba, the completion of the internal procedures necessary for this purpose, confirming its agreement to the parts of the Agreement that shall be provisionally applied.

4. This Agreement shall be valid indefinitely. Either Party may notify in writing the other Party of its intention to terminate this Agreement. The termination shall take effect six months after the date of the notification.

5. Notifications made in accordance with this Article shall be sent, in the case of the European Union, to the General Secretariat of the Council of the European Union and, in the case of the Republic of Cuba, to the Cuban Ministry of Foreign Affairs, who shall be the depositories of this Agreement.

Article 87

Amendment

This Agreement may be amended by written agreement between the Parties. Such amendments shall enter into force on such date as may be agreed by the Parties and upon completion of their respective legal requirements and procedures.

Article 88

Territorial application

This Agreement shall apply, on the one hand, to the territories in which the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union apply and under the conditions laid down in those Treaties, and, on the other hand, to the territory of the Republic of Cuba.

Article 89

Authentic texts

This Agreement is drawn up in duplicate in the Bulgarian, Croatian, Czech, Danish, Dutch, English, Estonian, Finnish, French, German, Greek, Hungarian, Italian, Latvian, Lithuanian, Maltese, Polish, Portuguese, Romanian, Slovak, Slovenian, Spanish and Swedish languages, each text being equally authentic.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned, duly authorised, have signed this Agreement.

Voor het Koninkrijk België

Pour le Royaume de Belgique

Für das Königreich Belgien

Deze handtekening verbindt eveneens de Vlaamse Gemeenschap, de Franse Gemeenschap, de Duitstalige Gemeenschap, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

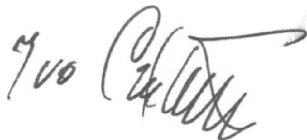
Cette signature engage également la Communauté française, la Communauté flamande, la Communauté germanophone, la Région wallonne, la Région flamande et la Région de Bruxelles-Capitale.

Diese Unterschrift bindet zugleich die Deutschsprachige Gemeinschaft, die Flämische Gemeinschaft, die Französische Gemeinschaft, die Wallonische Region, die Flämische Region und die Region Brüssel-Hauptstadt.

За Република България

Za Českou republiku

For Kongeriget Danmark

Für die Bundesrepublik Deutschland

Eesti Vabariigi nimel

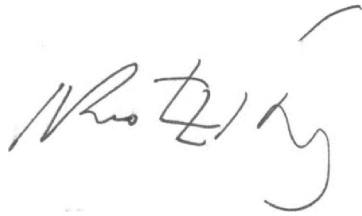

Thar cheann Na hÉireann

For Ireland

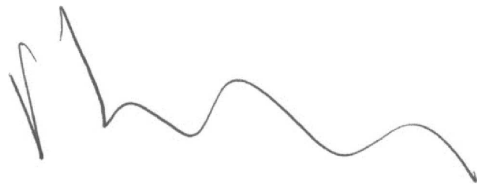
Για την Ελληνική Δημοκρατία

Por el Reino de España

Pour la République française

Za Republiku Hrvatsku

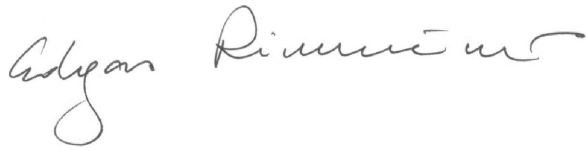
Per la Repubblica italiana

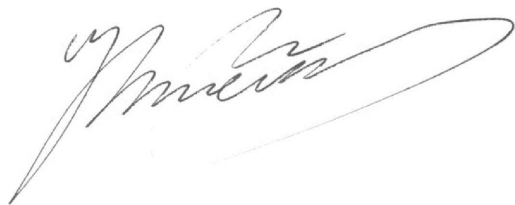
Για την Κυπριακή Δημοκρατία

Latvijas Republikas vārdā –

Lietuvos Respublikos vardu

Pour la Grand-Duché de Luxembourg

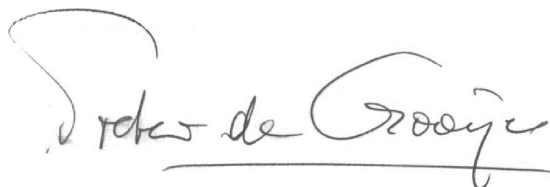
Magyarország részéről

Għar-Repubblika ta' Malta

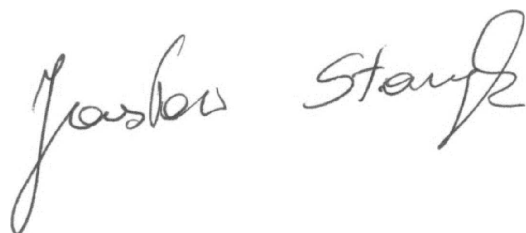
Voor het Koninkrijk der Nederlanden

Für die Republik Österreich

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Pela República Portuguesa

Pentru România

Za Republiko Slovenijo

Za Slovenskú republiku

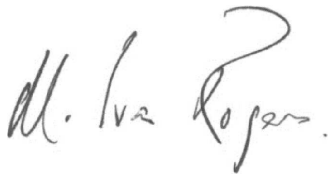
Suomen tasavallan puolesta
För Republiken Finland

För Konungariket Sverige

For the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

За Европейския съюз
Por la Unión Europea
Za Evropskou unii
For Den Europæiske Union
Für die Europäische Union
Euroopa Liidu nimel
Για την Ευρωπαϊκή Ένωση
For the European Union
Pour l'Union européenne
Za Europsku uniju
Per l'Unione europea
Eiropas Savienības vārdā –
Europos Sąjungos vardu
Az Európai Unió részéről
Għall-Unjoni Ewropea
Voor de Europese Unie
W imieniu Unii Europejskiej
Pela União Europeia
Pentru Uniunea Europeană
Za Európsku úniu
Za Evropsko unijo
Euroopan unionin puolesta
För Europeiska unionen

Por la República de Cuba

Warszawa, 11 września 2017 r.

Minister
Spraw Zagranicznych

DPUE.920.1728.2016 / 5/AM

Opinia

o zgodności z prawem Unii Europejskiej Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony oraz projektu ustawy o ratyfikacji Umowy o dialogu politycznym i współpracy między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Kuby, z drugiej strony, sporządzonej w Brukseli dnia 12 grudnia 2016 roku, wyrażona przez ministra właściwego do spraw członkostwa Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej

Nie zgłaszam zastrzeżeń co do zgodności umowy z prawem Unii Europejskiej.

Projekt ustawy jest zgodny z prawem Unii Europejskiej.

z up. Ministra
Spraw Zagranicznych
Renata Szarych
Podsekretarz Stanu